

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΙΣ (Karl Rahner)	129
ΓΛΥΚΕ ΝΥΜΦΙΕ (ποίημα Γ. Βερίτη)	133
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ (Δημ. Γιάκου)	134
ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΞΑΝΑΚΥΛΙΣΜΑ (ποίημα Γ. Δ. Καχριμάνη)	140
«Η ΑΠΟΔΡΑΣΙΣ ΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΛΛΙ ΤΟΥ ΑΘΕΪΣΜΟΥ» .. (Ι. Γ. Ἀλεξίου).....	141
ΑΝΑΜΟΝΗ (ποίημα Δημ. Μποσινάκη)	144
RENÉ BAZIN (Ἀγγ. Νικολοπούλου)	145
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΤΗΣ ΛΥΩΝ	149
ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ: ΥΣΤΑΤΗ ΩΡΑ (Ν. Ἀρβανίτη)	152
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ; ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΑ (Μετάφρασις Π. Α. Σινοπούλου)	154
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	155
ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	157

«ΑΚΤΙΝΕΣ» ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ 29ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1966

ΔΡΙΘ. 270

ΔΡΑΧ. 7

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Γιὰ τὸ Πάσχα

καὶ γιὰ κάθε εὐκαιρία, τὸ καλύτερο δῶρο γιὰ τὸ παιδί εἶναι ἓνα βιβλίο μὲ παραμύθια.

Προτιμῆστε τὶς ἐκδόσεις μας:

ΕΤΣΙ ΛΕΕΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ, πλούσια εἰκονογραφημένο,
δεμένο δραχ. 60

ΠΑΡΑΜΥΘΙ Ν' ΑΡΧΙΝΗΣΗ
δεμένο δραχ. 28

Πωλοῦνται στὰ Κεντρικὰ Βιβλιοπωλεῖα καὶ στὰ Γραφεῖα μας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 45 ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛ. 627-035

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΜΙΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΜΕΛΕΤΗ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΙΣ

Ἵ π ὀ

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχίατρον

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αἱ σημεριναὶ συνθήκαι καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή. — Ἡ τοποθέτησις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος εἰς τὸν ψυχικὸν ὀργανισμὸν τοῦ παιδιοῦ. — Τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα. — Τὰ ἐμπόδια. — Αἰτήματα ζωῆς καὶ πίστεως. — Ποῦ θὰ φθάνη ἡ ἀγωγή. — Οἱ παιδαγωγοί. — Ἀγωγή, πολιτισμὸς, κοσμοθεωρία. — Ὁ ρόλος τῆς οἰκογενείας. — Αἱ ἀρχαὶ τῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως. — Τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν, Κατηχητικὸν σχολεῖον. — Ἡ ἀγωγή τῆς θελήσεως. — Ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγωγήσις τοῦ κοριτσιοῦ. — Πίστις, φόβος, νέος ἄνθρωπος.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

*Κεντρικὴ διάθεσις τευχῶν καὶ παραγγελίαι: Ἀκαδημίας 45, Ἀθῆναι—135,
τηλ. 624-233 (Γραφεῖα περιοδικῶ Ἀκτίνες).*

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 29ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1966

ΑΡΙΘ. 270

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ο ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΙΣ

Υπάρχουν άνθρωποι, αρκετά άφελείς για να πιστεύουν, ότι ένας έπιστήμονας δεν μπορεί να είναι πιστός. Άλλα βρίσκονται κι' άλλοι αρκετά άφελείς επίσης, για να πιστεύουν, ότι όλοι έπρεπε να «εύσεβοϋν» κατά τον ίδιο τρόπο και τις περισσότερες φορές μάλιστα, όπως μια άπλοϊκή γυναίκα.

Μπορεί να παρασυρθής στο να άρνηθής τον Θεό. Άλλα τότε θα είσαι άναγκασμένος ν' άλλοιωρίζης, να στραβοκυτῶς τὸ μυστήριο. Γιατί τὸ μυστήριο διατηρεῖται και ἡ πρόοδος τῆς μελέτης, ὄχι μόνο δεν τὸ περιορίζει, ἀλλὰ τὸ αὐξάνει. "Όλες οἱ προσπάθειες πὸ γίνονται, για νὰ οικειοποιηθοῦμε ἐκεῖνο, πὸ ξεπερνάει τὸ πεδίο τῆς ἀνθρώπινης ἐξερεύνησης, δεν καταλήγουν στὴν πραγματικότητα, παρὰ στὸ νὰ παραμερίζουν τὰ ἐμπόδια πὸ φράζουν τὴν ὄραση στὴν προσπάθειά της νὰ πλησιάσῃ τὸ μυστήριο, ἐκεῖνο πὸ ξεφεύγει ἀπὸ τὴν παρατήρηση και τὴν ἔρευνα.

"Όσο εἴμαστε νέοι, διατρέχουμε τὸν κίνδυνο νὰ παραεκτιμησοῦμε τὴ Γνώση. Άλλα ὅσο προχωρεῖ ἡ ἡλικία, καταλαβαίνουμε, ὅτι ἡ Γνώση δεν προϋποθέτει τὴν τελειωτικὴ λύση ὄλων τῶν αἰνιγμάτων τῆς ὕπαρξης. Νοιώθουμε τότε περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους, πὸ μεταδίδουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀκόμα και ἂν αὐτοὶ ἔχασαν πολλὰ πράγματα, πὸ εἶχαν μάθει κάποτε στὴ διάρκεια τῶν κοσμικῶν τους σπουδῶν και

φαίνονται μ' αὐτὸν τὸν τρόπο λίγο καθυστερημένοι. Δεν λείπουν, παρ' ὅλα αὐτά, νέοι ἀρκετά φρόνιμοι για νὰ καταλάβουν ἀπὸ νωρὶς τὰ εὐεργετήματα τῆς Γνώσης, ἀλλὰ και τὰ ὀριά της. Δεν εἶναι ἀνάγκη, δόξα τῷ Θεῷ, νὰ περῶσοῦμε οἱ ἴδιοι ἀπ' ὅλες τις ἀνοησίες τῆς νεότητος, για νὰ ἀποκτήσοῦμε τὴ φρόνηση! Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση θα κινδυνεύαμε νὰ διατηρήσοῦμε, μέχρι μιὰ προχωρημένη ἡλικία, αὐτὴν τὴν αὐθάδη ἔπαρση, πὸ χαρακτηρίζει τοὺς νέους, και νὰ ἐνώσοῦμε ἔτσι τὰ γηρατεῖα με τὴν παιδαριωδία, πρᾶγμα, πὸ συμβαίνει. ὅταν παίρνοῦμε για τελευταῖο λόγο τῆς Γνώσης, τις φθαρμένες θεωρίες τοῦ 19ου αἰῶνα. Βρίσκοῦμε παρ' ὅλα αὐτά καθημερινὰ ἀνθρώπους τέτοιους, πὸ στὰ μάτια τῶν πραγματικῶν φρονίμων νέων, σημαίνουν τὸν κίνδυνο τοῦ νὰ μὴ μποροῦν νὰ βγοῦν ἀπὸ τις βλακῶδεις νεανικὲς ἔξεις.

"Ό Χριστιανισμὸς ἀπαιτεῖ ὅσο τὸ δυνατό περισσότερο διανοητικὸ θάρρος και θέληση πνεύματος, γιατί τὰ ἀγκαλιάζει ὅλα, παίρνει τὸν ἀνθρώπο σ' ὅλες του τις διαστάσεις. Εἶναι σύγχρονα θρησκεία τῆς καρδιάς και θρησκεία ἑνὸς λαοῦ, παράδοση και ἀδιάκοπο ρεῦμα τοῦ πνεύματος, ἐπίσημη λειτουργία και χάρισμα, ἐσωτερικότητα και ἐξωτερικὴ λατρεία στὴν ὁποία συμμετέχει τὸ σῶμα, μάχη για μιὰ καλὴ ἐπίγεια ζωὴ και φλογερὴ προσπάθεια για

άνύψωση πρὸς τὸν κόσμον τοῦ αὔριου. Δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸν, ἀν πολλοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὴν ἰκανότητα ποῦ χρειάζεται γιὰ νὰ συλλάβουν ὅλα τοῦτα. Καὶ τὸ ὠραῖο εἶναι, ὅτι κατηγοροῦν τὸ Χριστιανισμό, ὅτι δῆθεν δὲν ἔχει τρόπους!

Ἡ θέση τοῦ σημερινοῦ διανοουμένου εἶναι πιὸ δύσκολη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου στὸ Μεσαίωνα. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴν, πράγματι, ἡ θρησκεία καὶ ὅλα τὰ παραπλήσια, ἀποτελοῦσαν σχεδὸν τὸ μόνο ἀντικείμενον μελέτης ἐκείνου, ποῦ ἤθελε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς καθημερινῆς ρουτίνας. Σήμερον ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖται στὸ νὰ παρατηρῇ παθητικὰ καὶ νὰ γνωρίζῃ τὸν κόσμον μετὰ τὴν γνώση, ποῦ ἔχει γι' αὐτόν, τὸν μεταβάλλει. Ἀλλὰ μιὰ τέτοια ἀλλαγὴ ἐπιτρέπει νὰ υἰοθετήσουμε τὴ θεοφοβούμενη νοοτροπία τοῦ ἀμόρφωτου ἢ νὰ κάνουμε ἀπὸ τὴ χημεία καὶ τὴν πυρηνικὴ φυσικὴ μιὰ καινούργια θρησκεία; Γιατί, εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε ὄχι, ὁ κόσμος τοῦ μέλλοντος θὰ μείνῃ τυλιγμένος ἀπὸ μυστήριον, παρὰ τὴν τιθάσσειαν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ αὐτοματισμοῦ. Πλῆξει σ' αὐτὸ τὸ ἀνείπωτο μυστήριον, ποῦ ὀνομάζουμε Θεό, εἶναι τὸ πλαίσιον αὐτῆς τῆς ὑπαρξῆς, ποῦ ντυθήκαμε χωρὶς νὰ τὸ ζητήσωμε, καὶ ποῦ τελειώνει στὸ θάνατον μὲ μιὰ εἴσοδον στὸ θεϊκὸ μυστήριον.

Μιὰ ἐπιστήμη, λοιπόν, ἄξια τοῦ ὀνόματός της, θὰ ἔπρεπε ἀπαραίτητα νὰ ὀδηγῇ αὐτόν ποῦ τὴν ἐξασκεῖ στὸ νὰ ζῆ σύγχρονα μὲ τὸν κόσμον, ποῦ καλεῖται νὰ κατευθύνῃ, καὶ μὲ τὸ Θεό, ποῦ διαφεύγει ἀπόλυτα ἀπ' τὴς δυνάμεις του, νὰ εἶναι σύγχρονα πολίτης αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἄλλου, ὅπως ἔλεγε ἐδῶ καὶ 17 αἰῶνες ἕνας ἐκκλησιαστικὸς Πατήρ.

Κι' ὅμως εἶναι ἀλήθεια: ὁ πιὸ ὑψωμένος καὶ πιὸ ὀλοκληρωτικὸς τρόπος σκέψης εἶναι ἡ αὐτοσυγκέντρωση. Ὁ πιὸ ἀποφασιστικὸς λόγος, ποῦ μπορεῖ νὰ πῇ ἕνας ἄνθρωπος εἶναι ἡ προσευχὴ.

Ἐπάρχουν εὐγλωττοὶ διανοούμενοι, ποῦ εἶναι ψυχικὰ κωφάλαοι: δὲν ἀκοῦνε τὸ Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ τοῦ ποῦν.

«Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου» εἶναι πράγματι πιὸ ἔξυπνοι ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ αὐτό. Εἰδικεύονται ὑπερβολικὰ σὲ κάτι ἐξαιρετικὰ βολικόν, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀνωτερότητά τους ἀπέναντι σὲ κείνον, ποῦ ἔργο του εἶναι ἡ ἀπέραντη πραγματικότητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀρχίζει τώρα νὰ θρίσκη τὸν δρόμον του. Πράγματι, χρειάστηκε νὰ περιμένουμε τὴν ἐποχὴ μας, γιὰ νὰ ἔχουμε ἕναν κόσμον, ποῦ ἀγγίξε τὴν ἐνότητά του καὶ μιὰ παγκόσμια ἱστορία, ποῦ μέσα της περικλείονται ὅλα. Χρειάστηκε νὰ περιμένουμε τὴν ἐποχὴ μας, γιὰ νὰ ἔχη ἐπὶ τέλους ὁ ἄνθρωπος, ἀν θέλῃ, τὸ κεφάλι καὶ τὴν καρδιά του λεύτερα γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀνάπτυξη τῆς μηχανοποίησης τοῦ ἀφήνει περισσότερο ἐλεύθερον χρόνον. Χρειάστηκε νὰ περιμένουμε τὴν ἐποχὴ μας, γιὰ νὰ πέσῃ ὁ πέπλος τῶν αἰνιγμάτων, ποῦ σκέπαζε τὸν κόσμον καὶ γιὰ νὰ τὸν δῇ ὁ ἄνθρωπος ἔτσι, ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα. Ἀδύνατον στὸ ἐξῆς νὰ τὸν μπερδέψῃ μὲ τὸ Θεό.

Ὁ σύγχρονος κόσμος, ποῦ ὁ ἄνθρωπος ἔχει σκληρὰ ἀκρωτηριάσει, μετατρέποντάς τον σ' ἕνα μεγάλο πάρκον μηχανῶν, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ νέα καθάγισση, ποῦ χωρὶς αὐτὴ ἡ ζωὴ θὰ εἶναι πάνω στὴ γῆ ἀνυπόφορη. Λὲς κι' ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἰκανοποιηθῇ γιὰ πολὺ σὰν ὑπηρετῆς τῆς μηχανῆς. Ἄς ὑποθέσουμε, ὅτι γίνεται καθορθωτὸ νὰ πραγματοποιηθῶν τὰ προγράμματα καὶ νὰ πραγματοποιηθῶν οἱ οὐτοπίες, ποῦ κυκλοφοροῦν σήμερον στὴν ἀγορά—ἀν θὰ τὰ καταφέρῃ ὁ κομμουνισμὸς ἢ ὅποιοδῆποτε ἄλλο σύστημα, λίγο μᾶς ἐνδιαφέρει. Ὅλοι θὰ ζοῦσαν τότε πολὺ, ἡ δουλειὰ θὰ ἦταν σημαντικὰ ἐλαττωμένη! Καὶ ὕστερα; Νά, λοιπόν, θὰ ἔβλεπαν νὰ παρουσιάζεται στὴ μέση αὐτῆς τῆς ἀπίθανης κατάστασης, μιὰ ἐπιδη-

μία αυτοκτονίας ή μία τρέλλα ἀμοιβαί-
ας καταστροφής. Ἡ στὴν καλύτερη πε-
ρίπτωση, ἡ ἀνθρωπότητα θὰ συνέχιζε
νὰ ζῆ, ἀλλὰ χάρις σὲ κείνους, πού θὰ
γνώριζαν ἀκόμα τὸν προορισμό τους
σ' αὐτὸ τὸν κόσμο. Πολὺ πιθανὸ νὰ ὑ-
πάρχουν μέσα σ' αὐτοὺς πολλοὶ ἀνθρω-
ποι, πού ἀγνοοῦν, ὅτι εἶναι χριστιανοί.
"Ὅπως καὶ νᾶχη τὸ πρᾶγμα σὲ μιά τέ-
τοια κατάσταση διάθρωσης τοῦ γήινου
χαρακτῆρα, ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἀποτε-
λοῦσε τὴ μοναδικὴ πιθανότητα ἐπιβίω-
σης τοῦ κόσμου, μέσα σ' ἓνα παρόμοιο
ὑποκατάστατο εὐτυχίας.

★ ★ ★

Ὁ Πίος ὁ 12ος διδάσκει, ὅτι πρέπει
νὰ ὑπάρχει γιὰ τὴν Ἐκκλησία μιά κοι-
νὴ γνώμη. Φτιάξε μιά τέτοια γνώμη,
δὸς τῆς μιά φωνῆ, νὰ ἔνας προορισμὸς,
πού εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὸν ἀνθρω-
πο, πού διάλεξε καρριέρα διανοουμένου.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἀνδρική συ-
στολὴ εἶναι πνευματικῆς φύσεως. "Ε-
τσι ἐξηγείται, τὸ ὅτι ὁ διανοούμε-
νος δὲν προτιμᾷ νὰ δανειστῆ τὴ
γλῶσσα τοῦ ἐφημερίου ἢ τοῦ πολι-
τικοῦ προπαγανδιστῆ, γιὰ νὰ μιλήσῃ
γιὰ τὸ Θεό, γιὰ τὴν πίστη, ἢ γιὰ τὴν
ἐπιθυμία τῆς αἰώνιας ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ
ὁ διανοούμενος, ἄς μὴ μεταβάλλῃ τὴν ἀ-
γνότητα τῆς χριστιανικῆς εὐαισθησίας,
σ' ἓνα πανωφόρι, γιὰ νὰ κρύψῃ τὴ δει-
λία του καὶ τὴν ἔλλειψη δημοσίου θάρ-
ρους, πνίγοντας ἔτσι τὶς χριστιανικῆς
του πεποιθήσεις! Καὶ ἐδῶ ὑπάρχει και-
ρὸς γιὰ νὰ σιωποῦμε, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ
μιλοῦμε. "Ὅταν βλέπουμε τὴν θεβαιότητα,
μὲ τὴν ὅποια ρίχνονται στὴν δημο-
σιότητα οἱ συνταγές, πού προτείνονται,
γιὰ νὰ ξεμπλέξουν τὸν κοσμάκη, πού
δὲν χρειάζονται οὔτε 50 χρόνια γιὰ νὰ
ἀπαρχαιωθοῦν (σὲ πείσμα τῆς πίστες
πού τοὺς ἀποδίδουν καὶ τῆς φροντίδας
πού παίρνουν γιὰ νὰ τὶς θάλουν σὲ πρά-
ξη) δὲν βλέπουμε—ἀλήθεια—τὸ λόγο,
γιατί ὁ διανοούμενος χριστιανὸς εἶναι
τόσο λίγο θαρραλέος καὶ τόσο σιωπη-
λός, γιὰ νὰ προτείνῃ ἀνοιχτὰ τὶς μεγά-

λες ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ πού ἀφο-
ροῦν τὴ δημόσια ζωὴ. Μήπως, γιατί ἔ-
χει μερικὲς φορές τὴ δικαιολογημένη
ἐντύπωση, ὅτι αὐτὲς οἱ χριστιανικῆς ἀρ-
χές, ἔχοντας χαρακτῆρα πολὺ γενικό,
εἶναι εὐαίσθητες σὲ διάφορες ἐρμηνεί-
ες; Μὰ αὐτὴ εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀποστολὴ
του, νὰ ἀρπάξῃ αὐτὲς τὶς ἀρχές, πού
κηρύσσει ἡ Ἐκκλησία, καὶ πού εἶναι γιὰ
κάθε ἐποχὴ καὶ περίσταση, καὶ νὰ φτιά-
ξῃ, μὲ βάση αὐτὲς τὶς ἀρχές, συγκεκρι-
μένα συμπεράσματα προσαρμοσμένα
στὴν ἐποχὴ του καὶ στὴν κάθε περίστα-
ση. Νά, ἓνας προορισμὸς, πού ἡ Ἐκκλη-
σία δὲν θὰ μπορούσε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ·
τόσο εἶναι ἀληθινό, ὅτι ὑπάρχει ἀπέναν-
τι στὸν κόσμο μιά ἰδιαίτερη εὐθύνη, μιά
ἀύθεντικὴ εὐθύνη τῶν πολιτῶν, μιά ἀ-
ποστολὴ τῶν λαϊκῶν, πού δὲν πρέπει νὰ
συγχέεται μ' ὅλα αὐτά, πού εἶναι δυ-
νατὸ νὰ γίνουν μέσα σὲ πλαίσια ἀπο-
κλειστικὰ θρησκευτικὰ καὶ στὴν περιο-
χὴ τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων. Τὸ τε-
λευταῖο γράφτηκε, χωρὶς νὰ παραγνω-
ρίζεται ὁ ἀξίεπαινος χαρακτῆρας αὐ-
τῶν τῶν δραστηριοτήτων.

Ὁ ἔγγαμος διανοούμενος, πού φοβᾶ-
ται τὰ παιδιὰ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κα-
θοδηγητῆς τοῦ λαοῦ του ἢ τῆς ἐθνικῆς
του κοινότητος. Διὲν θὰ ἦταν οὔτε ἐντι-
μο, οὔτε χριστιανικό, γιατί μὲ τὴν ιδιω-
τικὴ του ζωὴ ἔδειξε, ὅτι ψηφίζει γιὰ τὴν
ἐξάλειψη τοῦ λαοῦ του. "Ἄς μὴ μερ-
δεύουμε τώρα, πού μιλάμε γιὰ πίστη,
τὶς ἀμφιβολίες καὶ τὶς ἀσάφειες. Οἱ ἀ-
σάφειες καὶ οἱ δυσκολίες δὲν θὰ εἶναι
παρὰ μιά κρίση τῆς ἀνάπτυξης, ἂν τὶς
ἀντιμετωπίσουμε μὲ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν
προσευχὴ. Ἀκόμη καὶ στὸ βασίλειο
τῆς πίστες δὲν πρέπει ν' ἀφήνης τίπο-
τε «στὰ σχέδια», ἀπὸ ἀπάθεια καὶ σκε-
πτικισμό. Πρέπει νὰ ρωτᾶς, νὰ σκέπτε-
σαι, ξεκινῶντας κάθε φορὰ ἀπ' αὐτὴ
τὴν ἰδέα, πὼς ἢ σωστὴ λύση,—δὲν λέω
ἢ εὐκόλῃ λύση—τέτοιου εἴδους ζητημά-
των, θὰ οδηγήσῃ ριζικὰ στὸ Μυστήριο
τοῦ Θεοῦ, πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ
κάθε ἀνθρώπινη ἔκφραση. Ὑπάρχει σ'
αὐτὸ τὸ πεδίο ἄλλος δρόμος; Ἀλλὰ μιά
τέτοια προϋπόθεση δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν

Υπάρχει στή θεολογία θέση για συλλογισμούς.

‘Ο σύγχρονος άνθρωπος ξέρει καλά, ότι σήμερα δεν μπορεί να κάνει άλλοιως, παρά να έμπιστευθῆ τὸν ἑαυτὸ του στοὺς ειδικούς, σ’ αὐτοὺς ποὺ ξέρουν κάτι, ποὺ αὐτὸς τὸ ἀγνοεῖ ἀπόλυτα, ἀλλὰ ποὺ ἔχει ζωτικὴ σημασία γι’ αὐτόν. Δείχνει μιὰ τέτοια ἐμπιστοσύνη στοὺς γιατροὺς, στοὺς πυρηνικοὺς φυσικοὺς κ.λ.π. ‘Ετοι, ὅπως ἔχει τὸ πρᾶγμα, θὰ κατηγοροῦσαν γιὰ παιδικὴ ἀφέλεια ἢ γεροντισμὸ ἐκείνον, ποὺ θὰ πήγαινε νὰ χτυπήσῃ τὴν πόρτα ἑνὸς τσαρλατάνου ἢ ἐκείνου, ποὺ θὰ ἤθελε νὰ μαγειρέψῃ μὲ τὴ μέθοδο τῶν παλαιῶν ἀλχημιστῶν.

Δὲν ὑπάρχει παρὰ μιὰ περιοχὴ, ἢ θρησκευτικὴ περιοχὴ, ὅπου βρίσκονται ἄνθρωποι, γιὰ νὰ σκέπτονται, ὅτι πρέπει νὰ συνθέσουν, μὲ τὴ δύναμη τοῦ χεριοῦ τους, τὴ δικὴ τους θρησκεία καὶ τὴ δικὴ τους ἀποψη τοῦ κόσμου καὶ ὅτι εἶναι διακριτικὸ μεγάλης διανοίας νὰ ἐκφέρῃ σύντομη γνώμη γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τοὺς θεολόγους της. Γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους θὰ ἔπρεπε νὰ διερωτηθῆ κανεὶς, ἂν αὐτοὶ ἀφιέρωσαν ἀρκετὸν καιρὸ στὴ μελέτῃ τῆς ειδικότητάς τους. Ἀκόμη κι’ ἐκείνος, ποὺ δὲν ἔχει πίστη, θὰ ἔπρεπε νὰ δείχνῃ κάποιο σεβασμὸ γιὰ τὴ θρησκεία καὶ γιὰ τὸ εὐαίσθητο κάλυμμα, ποὺ τὴν σκέπασε στὸ διάβα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Ἡ Ἐκκλησία διακηρύσσει, ὅτι δὲν μπορεί νὰ πῆ γιὰ κανένα ζωντανὸ ἄνθρωπο, ὅτι βρίσκεται στὸ δρόμο τῆς κόλασης. Δηλαδή δὲν μπορεί νὰ πῆ μὲ σιγουριά, γιὰ ἕνα ὄρισμένο πρόσωπο, ὅτι δὲν ἔχει πίστη. Αὐτὸς λοιπόν, ποὺ νομίζει, ὅτι δὲν ἔχει πίστη ἢ ὅτι δὲν ἔχει χριστιανικὴ πίστη, θὰ ἔκανε καλὰ νὰ διερωτηθῆ κάποτε, μήπως τυχὸν ξεγελιέται θεωρῶντας τέτοιον τὸν ἑαυτοῦ; ‘Ο παραμικρὸς σπόρος αὐτῆς τῆς ἔννοιας τοῦ ἱεροῦ, ποὺ ξεπηδάει μέσα μας, ὅταν παίρνουμε μιὰ ἀπόφαση ἐλεύθερη, μιὰ ἀπόφαση ποὺ συγκλονίζει τὸ βάθος τοῦ εἶναι μας, κρύβει ἤδη μέσα του ἕναν κόσμον ἀπὸ ἄπειρες πραγματικότητες. Καὶ δὲν παίζει ρόλο, ἂν αὐ-

τὸς ποὺ ἀντιδρᾷ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ξέρει νὰ πῆ πολλὰ πράγματα πάνω σ’ αὐτὸ τὸ θέμα. Ποιὸς ξέρει, ἂν ἐκεῖνος ἢ ὁ ἄλλος θὰ βρίσκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Σταυρωμένου ὅταν παίρῃ στὶς πλάτες του τὸ πεπρωμένο του μὲ σιωπηλὴ ὑπομονὴ καὶ θαθεῖα ἀφοσίωση στὸ φῶς, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶναι βυθισμένος στὰ σκοτάδια; ‘Αν τοποθετήσουμε σὰν ἀρχή, ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ζήσουμε τυχαία, ἀλλὰ μόνον κάτω ἀπὸ τὴν ἐξάρτηση τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ (χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαιράτητο νὰ ἔχουμε πάντοτε συνείδηση αὐτοῦ τοῦ πράγματος), μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐξήγηση καὶ ἡ συνειδητοποίηση γιὰ ὅ,τι γίνεται. Τὸ περιεχόμενο τῆς σκέψης καὶ ἡ πορεία τῶν ἐλευθέρων διαδημάτων ξεπερνοῦν πάντα αὐτό, γιὰ τὸ ὅποιο ἔχομε συνείδηση, αὐτό, ποὺ εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ σχηματίσουμε μέσα μας.

Πιστεύετε, ὅτι δὲν πιστεύετε; Προσοχή! Εἶναι τόσο εὐκόλο νὰ μὴν εἶσαι κατὰ βάθος χριστιανός, σὲ πείσμα τῶν φαινομένων, ἂν εἶναι ἀληθινὸ, ὅτι τὸν Θεό, ἐνῶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, δὲν θὰ μπορούσε ὁ ὀποιοσδήποτε νὰ τὸν ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα μὲ τὴν εὐκολία, πρᾶγμα, ποὺ δὲν φαίνεται, νὰ πιστεύουν πολλοὶ ἄνθρωποι, πιστοὶ ἢ ἄθεοι; Σὲ κάθε περίπτωση, θὰ ἦταν καθῆκον τοῦ διανοομένου νὰ ἐννοήσῃ καλλίτερα τὴν πίστη τῆς κατήχησής του, στὸ φῶς αὐτῆς τῆς προσωπικῆς πείρας ποὺ ἀποκτᾷ γιὰ τὸ Χριστιανισμὸ στὰ κατάβαθα τῆς ὑπαρξῆς του, καθὼς ἐπίσης ν’ ἀκουμπήσῃ στὸ Χριστιανισμὸ, ὅπως εἶναι παραδομένος καὶ δοκιμασμένος ἐπίσημα, γιὰ νὰ τὸν ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ τὸν ἀναλύσῃ καθὼς τὸν αἰσθάνεται στὸ ἐσωτερικὸ του καὶ γιὰ νὰ τὸν ἀναπτύξῃ μέχρι τὴν τέλεια ὀριμότητά του.

Προτοῦ υἱοθετήσης μιὰ κάποια θεώρηση τοῦ κόσμου, πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ διερωτηθῆς, ἂν μπορούσε αὐτὴ ἢ ἀποψη νὰ προταθῆ σοβαρὰ σὰν μιὰ ἀπάντηση πραγματικὰ θετικὴ, γιὰ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες καταστάσεις: γιὰ τοὺς

μικρούς και τούς μεγάλους, για τούς δυνατούς και τούς αδυνάτους, για τή ζωή και για τὸ θάνατο, για τή φτώχεια και για τὰ πλούτη. Νά, μιὰ θεώρηση, πού θάβαζε στήν μπάντα, χωρίς ἄλλη συζήτηση, ἀρκετές θεωρίες... "Ὅταν δὲν ἔχης τίποτα ἄλλο νὰ προσφέρῃς, παρὰ ἐρωτήσεις χωρίς ἀπάντηση, δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένῃς στήν σκέψη σου, σὰν μιὰ γενικὴ σύλληψη τῆς ἐννοίας τοῦ κόσμου. Οἱ ἄνθρωποι ξέρον καλὰ, χωρίς νὰ τούς τὸ ποῦν, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχη γιὰ ὅλα ἀπάντηση, ὅσο πρέπει ἱκανοποιητικὴ. Ἀλλὰ νὰ ζῆς, χωρίς νὰ ἔχῃς θρῆ ἕνα σκοπὸ στήν ὑπαρξή σου, εἶναι σὰν νὰ δίνῃς τὸ δικαίωμα νὰ ποῦν ὅτι ὁ σκεπτικισμὸς σου δὲν εἶναι πολὺ βαθύς. Γιὰ νὰ πιστέψῃς, ὅτι πίσω ἀπ' τὸν κόσμον, πού σου προσφέρεται, δὲν ὑπάρχει τίποτα, δὲν χρειάζεται νὰ ψάξῃς πολὺ μακριά τὸ «βάθος» πού γίνε-ται τότε αἰσθητό, δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν ἐπιπολαιότητα. "Ὅλοι οἱ ἄθεοι θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ μελετήσουν καὶ νὰ ἐξετάσουν τὴν ἀθεΐα τους, ἂν θέλουν νὰ κα-

ταχωρηθῆ στὴ στάση τους, ἂν ὄχι κά-ποια αὐθεντία, τοῦλάχιστον τὸ κέρδος ἀπ' τὴν εὐθύτητά τους. Μ' ἕναν ἄθεο, πού θέτει ἐρωτήσεις, μπορεῖς νὰ κάνῃς διάλογο. Ἀλλ' ὁ ἄθεος, πού φτιάχνει ἀπὸ τὸ δόγμα του ἕνα πνευματικὸ κά-στρο, υἱοθετεῖ ἕνα τρόπο σκέψῃς, πού δὲν τιμᾷ τὸ πνεῦμα του καὶ πού μοιάζει μ' ἐκεῖνο τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου.

Ἡ πρόοδος στήν πνευματικὴ ζωὴ ἐξαρτᾶται σὲ μεγάλο μέρος, γιὰ τὸν χριστιανὸ διανοούμενον, ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἰδιότης του τὸν θιάζει νὰ ἐπι-στρέφῃ πρὸς τὴν θεοειδίαν στὶς πηγές ἀπὸ ἕνα κοινὸ ἄνθρωπο. Μιὰ τέτοια ἐπιστροφὴ πρὸς τὶς ἀρχές εἶναι πρόοδος: τὸ σπου-δαῖο εἶναι νάχῃς τὸ θάρρος μιᾶς παρό-μοιας προσπάθειας. "Ὅταν πιάσῃς καὶ συγκρατήσῃς τὸ νερὸ στήν πηγὴ, ξεπη-δάει μοναχὸ του μὲ περισσότερη ὀρμη-τικότητά.

KARL RAHNER

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου
τοῦ Μονάχου

ΓΛΥΚΕ ΝΥΜΦΙΕ...

Ἐγὼ νὰ γίνω θέλησα Θεὸς
—ὦ συμβουλή προδότρα, στείρα!
κι' Ἐσέναν, ὦ Χριστέ μου, ἐβάλανε
τὴν περιπαιχτικὴ πορφύρα.

Ἐγὼ ν' ἀρπάξω ζήτησα στὰ χέρια μου
στέμμα καὶ σκῆπτρο—ὦ μαύρη πλάνη!
κι' Ἐσὺ, Χριστέ μου, τὸ καλάμι ἐκράτησες
κι' ἐφόρεσες τ' ἀκάνθινο στεφάνι.

ᾠδὴ Λυτρωτῆ μου! ὡς ν' ἀνεβῆς στὸ Γολ-
γοθᾶ,

δέξου με νάρθω στὸ πλευρό σου,
καὶ σὰν τὸν Κυρηναῖο τὸν Σίμωνα
νὰ πάρω λίγο τὸ σταυρό σου.

Δέξου νὰ θρέξω ἐγὼ τὰ χεῖλιά σου,
γλυκὴ Νυμφίε, νὰ τὰ δροσίσω,
καὶ τὸ ματόβρεχτό σου μέτωπο
μὲ χέρι ἀγάπης νὰ σπογγίσω.

Ἰησοῦ! καθὼς σὲ βλέπω σήμερα
χλωμό, ὑβρισμένο, πονεμένο,
σὲ νιώθω δυὸ φορές Θεὸ
καὶ δυὸ φορές ἀγαπημένο.

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

(Ο ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΣ)

Όχι μόνο το λογοτέχνη, τὸν κάθε ἄνθρωπο μπορεῖς νὰ τὸν πλησιάσῃς ἀπὸ πολλοὺς δρόμους· μπορεῖς νὰ τὸν θεωρήσῃς ἀπὸ ἄπειρες ὀπτικές πλευρές. Ἡ ὕλική καὶ περισσότερο ἡ πνευματικὴ του ὑπόσταση, πὸν εἶναι ἄθροισμα πολλῶν καὶ ποικίλων, καμμιά φορὰ καὶ ἀντιφατικῶν στοιχείων, συγκροτεῖ ἓνα πολυεδρικό σχῆμα, πὸν ὑψώνεται κατακόρυφα, δύστροπο—καὶ πολλὰς φορὰς δὲν κατανεύει νὰ δείξῃ πολλὴν ἐπιφάνεια ἀπὸ τὶς ἄλλες, τὶς ἀθέατες τὶς πλευρές του, καθὼς ἡ σελήνη—γιὰ τὴν ὥρα τοῦλάχιστον... Ὁ ἀνθρώπινος χαρακτήρας δὲν εἶναι μονόχρωτος ἢ μονοκόμματος, καθὼς ἦταν οἱ ἥρωες σὲ κάποια μυθιστορήματα τοῦ προπερασμένου ἢ καὶ τοῦ περασμένου ἀκόμα αἰῶνα, πὸν βιάδιζαν ἀλύγιστοι καὶ ὀριστικοί, κρυσταλλωμένοι θὰ ἔλεγα—ὡς χαρακτήρες—ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν ὕστατη τὴ σελίδα τῶν βιβλίων ἐκείνων. Ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀπροσμέτρητα ἐκτεταμένη, ἐμφανίζει ἄπειρες ἀποχρώσεις—σχῆματα, ἀβύσσους, γκρεμούς, κορφές! Καὶ ἡ συνολικὴ τῆς θεᾶ γίνεται προβληματικὴ. Ἔτσι, ἡ φωτιστικὴ ἀπομόνωση μιᾶς μονάχα πλευρᾶς προβάλλεται κάποτε μὲ τὴ δύναμη φυσικοῦ νόμου, θέλω νὰ πῶ: ἐπιβάλλεται...

Εἶναι, τοῦτο, ἡ μιὰ ὄψη προσπέλασης καὶ μελέτης τῶν ἀνθρώπων, αὐτὴ πὸν ἀνάγεται στὸν ὑποκειμενικὸ κόσμον τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τοῦ κάθε λογοτέχνη—εἰδικότερα. Μὰ ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη, ἡ Altera pars, οἱ ἀντικειμενικὲς δυνατότητες θεωρήσεως, οἱ ἔξω ἀπὸ τὸ ὁρώμενον ἄτομο, αὐτὲς πὸν ἀνάγονται στὸ μελετητὴ. Ὅπως ὁ ὁρώμενος, ἔτσι καὶ ὁ θεατὴς ἔχει τὸ δικὸ του κόσμον, τὶς ἀτομικὲς του θέσεις ἢ ἀντιθέσεις, τὶς προσωπικὲς του ἀφετηριές ἢ προτιμήσεις. Πῶς νὰ ὀλοκληρωθοῦν, πῶς νὰ συμπέσουν μὲ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ δημιουργοῦ; Πῶς νὰ ἀπαρτίσουν μαζί τους ἐνότητα, σίγουρη καὶ ἀδιάσπα-

στη, ἀφοῦ ἡ ἀντίδραση ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μας μὲ τὰ ἔργα τῆς τέχνης, αὐτὸ πὸν θὰ λέγαμε «μέθεξις», εἶναι τόσο διαφορετικὴ, ὅπως προσωπικὴ πάντως, στὸν καθένα μας; Ὁ καθένας μας, ἀπὸ τὰ ξένα ὀνόματα, θ' ἀπομονώσῃ αὐτὸ καὶ ὄχι ἐκεῖνο, ἔναν ἢ καὶ πολλοὺς συγκεκριμένους δημιουργοὺς—καὶ ὄχι ἄλλους—θὰ δῆ πρώτα πρώτα ἐκείνον πὸν θέλει, ἐκείνον πὸν προτιμᾷ, τὸ δημιουργὸ ἢ τὰ δημιουργήματα πὸν μιλᾷνε περισσότερο μέσῳ του. Καί, ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ προσπελάσῃ αὐτὸν καὶ ὄχι ἐκείνον, αὐτὸ καὶ ὄχι ἐκεῖνο τὸ ἔργο του, θὰ δῆ στὸν ὁρώμενον ἢ στὸ ὁρώμενον ἔργο του, ἢ θὰ ζητήσῃ νὰ βοηθῇ ἐκεῖνο πὸν θέλει, αὐτὸ πὸν τιμᾷ, αὐτὸ πὸν μπορεῖ νὰ οἰκειωθῇ, ἐκεῖνο πὸν τοῦ ἀρμόζει. Τὰ ἄλλα θὰ μείνουν, θὰ κρατηθοῦν γιὰ τοὺς ἄλλους. Μὰ ὅλα τους, ἂν εἶναι καλόπιστα, θὰ μᾶς δίνουν κομμάτια ἀπὸ τὴν ὅλην ἀλήθεια καὶ ἀπὸ τὴν ὅλη φυσιογνωμίᾳ τοῦ διερευνώμενου. Ἔτσι, δὲ θὰ ἦταν καθόλου παράδοξο, ἂν λέγαμε πὸς κάθε ἀνθρώπος—καὶ μοιραῖα καὶ κάθε λογοτέχνης—εἶναι καὶ ὅλοι ὅσοι τὸν θεῶνται καὶ ὅλοι ὅσοι τὸν ἐρευνοῦν...

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, δεσποτικὴ φυσιογνωμία τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, δὲν ἀνακαλεῖ τὸν κανόνα, τὸν ἐπιβεβαιώνει. Εἶναι ἄλλος ὁ Παπαδιαμάντης τοῦ Γιώργου Βαλέτα καὶ ἄλλος ὁ Παπαδιαμάντης τοῦ Σπύρου Μελά ἢ τοῦ Θεμιστοκλῆ Ἀθανασιάδη - Νόβα. Ἄλλος εἶναι ὁ Παπαδιαμάντης τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου καὶ ἄλλος ὁ Παπαδιαμάντης τοῦ Πέτρου Σπανδωνίδη ἢ ὁ στερνὸς Ἰσα Ἰσα, τοῦ Κωστῆ Μπαστιᾶ, καὶ ἄλλοι ἦταν οἱ Παπαδιαμάντηδες τῶν παλιότερων, τοῦ Ροῦδη, τοῦ Νιρβάνια, τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Μήτσου καὶ τοῦ Κώστα Χατζόπουλου ἢ τῶν ἄλλων, παλιότερων καὶ νεώτερων, πὸν συζητήσαν ἢ ἀρνήθησαν τὸν Παπαδιαμάντη ἢ προσπάθησαν νὰ μειώσουν τὸ ἀνάστημά του καὶ τὴ σημασίᾳ τῆς τέχνης του.

Έννοείται πώς ὁ ταπεινὸς Σκιαθίτης εἶ-
ναι τόσο μέγιστος, ὥστε δὲν ἄντεξε μόνο,
παρὰ κατάπτε κιόλας ὅλα τὰ σχετικά θεω-
ρήματα! Ὁ πολύτομος—καὶ πολύτιμος
βέβαια—Γ. Βαλέτας ἔδωσε ἕναν ὀλοκλη-
ρωμένο Παπαδιαμάντη, περισκοπικὰ φω-
τισμένον. Καθὼς τὸν διαβάξεις, νιώθεις
μιὰ πλησμονὴ κι' ἀφουγκράζεσαι ἀκόμα
καὶ τὸ ὑπόγειο, μιὰ κοχλακιστὸ κοινωνικὸ
ρεῦμα, ἀπ' ὅπου ἀρδεύεται καὶ καρποφο-
ρεῖ τὸ πνευματικὸ οἰκοδόμημα τοῦ μέγι-
στον Σκιαθίτη. Ὁ Σπύρος Μελάς ὑπο-
γράμμισε τὸν αὐθόρμητο λυρισμὸ καὶ τὴ
μουσικότητα τῆς πεζογραφίας του, ἀνι-
ψώνοντας τὸν Παπαδιαμάντη (ὅπως δὲ
καὶ ὁ Μαλακάσης) σὲ ποιητὴ. Ὁ Θεμ. Ἀ-
θανασιάδης - Νόβας τὸν εἶπε «Πάσχα τῆς
λογοτεχνίας μας». Ὁ Ι. Μ. Παναγιωτό-
πουλος τὸν παρουσίασε γραφικὸν ὁδοιπόρο
τῆς λατρευτικῆς ἔξαρσης καὶ προσκυνητῆ
στὰ ἀπόκοσμα ἐξωκκλήσια τοῦ ἑλληνικοῦ
ὑπαιθρου. Ὁ Σπανδωνίδης τὸν ἔδειξε χω-
ματένιο πλάσμα τῆς γῆς, πὸν καταφέρει
ὡστόσο ν' ἀνεβῆ στοὺς αἰθέρες τῆς ψυχι-
κῆς καὶ τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Ὁ
Μπασιτιάς τὸν πρόβαλε περίπου ὡς πρῶ-
τυπο καταγραφῆς καὶ ἐνσυνείδητης ἐκ-
φρασης τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς ψυ-
χῆς. Ἐμεῖς, μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τῶν
ἑσχατῶν καὶ γιὰ τὴν πραγμάτωση κά-
ποιας προσέγγισης, χωρὶς βέβαια νὰ ἀπο-
κλείουμε κι' ἄλλους, διαφορετικούς τρό-
πους θεώρησης, θὰ μπορούσαμε νὰ τὸν
ποῦμε «ἑορταστικὸ»—κι' ὄχι μονάχα στὰ
γιορταστικὰ διηγήματά του, τὰ Χριστου-
γεννιάτικα, τὰ πρωτοχρονιάτικα ἢ τὰ πα-
σχαλινά, παρὰ σὲ ὅλα πέρα γιὰ πέρα πὸν
ἔγραψε—ἀφοῦ πιστεύουμε πὼς ὁ Παπα-
διαμάντης, γράφοντας, ἀποβάλλει τὸν κα-
θημερινὸν ἑαυτό του, ξεντύνεται τὰ παλιὰ,
τριμμένα του ρούχα καὶ ντύνεται τὰ ἐπίση-
μα, τὰ γιορταστικά, σὰ νὰ ὀδεύῃ προσκυνη-
τῆς σὲ κάποια μεγάλη γιορτῆ ἢ σ' ἕνα ζω-
τικὸ πανηγύρι, σὰ νὰ παραμερίξῃ τὶς ἔ-
γνοιες τῆς καθημερινότητος, σὰ νὰ ἐξαῦ-
λώνεται, σὰ νὰ βρίσκεται σὲ μιὰν ἔξαρση,
ἔτσι καθὼς ἀντλεῖ ἕνα οὐράνιο φῶς ἀπὸ τὸ
ἀνεξάντλητο θησαυροφυλάκιον τῆς παιδι-
κῆς ἢ τῆς ἐφηβικῆς του ζωῆς, γιὰ νὰ λυ-
τρωθῇ ἑσωτερικά...

Γενικά, ἄλλωστε, καὶ σχηματικὰ κάπως,
οἱ συγγραφεῖς μας θὰ μπορούσαν, κατὰ
τὴ γνώμη μας, νὰ χωριστοῦν σὲ δυὸ βα-
σικῆς συνομοταξίαις: στοὺς λυτρωμέ-
νους καὶ στοὺς ἀλύτρωτους. Ἡ
ποίησις, βέβαια, ἢ τέχνη γενικότερα, εἶ-
ναι μιὰ λύτρωση καὶ σοφώτατα ὁ Ἄρι-
στοτέλης ὄρισε τὴν τραγωδίαν, τὴν ὑψη-
λότερη καὶ τὴν πρὸ ἄρτια τούτη μορφή
ποίησις, ὡς μίμησιν πράξεως σπουδαίας
καὶ τελείας κ.λ.π., πὸν ὀδηγεῖ στὴν κἀ-
θαρσὴ τῆς ψυχῆς δι' ἐλέου καὶ φόβου καὶ
τῶν ἄλλων, γνωστῶν μας παθῶν-παθημά-
των καθὼς τἄλεγε ὁ Ἄριστοτέλης. Ὁ
Πλάτων αὐτὴ τὴν κάθαρση θὰ τὴν ἔλεγε
ἔρωτα, ὁ Κομφούκιος ἑσωτερικὴν ἀρ-
μονίαν καὶ ἐξισορρόπησιν τοῦ μέσα
μας κόσμου, ὁ Πλωτίνος ἔκσταση, κι'
οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας: Θά μ-
β ο ς...

Μὰ δὲν πρόκειται δῶ γι' αὐτὸ ἀ-
κριβῶς. Πρόκειται γιὰ τὴ διακίνηση, τὴ
γραμμὴ πλεῦσεως, τὸ τέμμα ἀνθέ-
λετε, τοῦ ψυχικοῦ δυναμικοῦ τοῦ ἀνθρώ-
που, τοῦ συγγραφέα καλύτερα.

Ἐπάρχουν συγγραφεῖς—καὶ ἡ ἀγγλι-
κὴ ἐποχὴ μας γνώρισε πάρα πολλοὺς—πὸν
δὲ λυτρώθηκαν οἱ ἴδιοι, οὔτε καὶ μόρσε-
σαν νὰ λυτρώσουν τοὺς ἥρωές τους, αὐτὰ
τὰ ἔτσι κι' ἄλλοιῶς ἐκτοπλασμάτα
τῆς ἀτομικῆς τους ψυχῆς. Ἄπιστοι, ἀνερ-
μάτιστοι, πιστὰ ὁμοιώματα τῆς ἐποχικῆς
ἀναρχίας, ἀφλόγιστοι ἀπὸ ὀποιοδήποτε ἰ-
δεῶδες, Θωμάδες πὸν πᾶνε νὰ ψαύσουν
τὸ θαῦμα (κι' ἄς μὴν φαίνεται τὸ θαῦμα,
γιατὶ ἢ γίνεται δεχτὸ καὶ φωτίζει, ἢ ἀπορ-
ρίπτεται καὶ καταδικάζεται) βασανίζονται
ἀπὸ μύρια ὅσα ἀναπάντητα ἐρωτηματικά,
περιφέρουν τὸν ἑαυτό τους ἢ μεταγγίζου-
νε στὶς σελίδες τους κομματιασμένους, ἀν-
ισοὺς ἥρωες, ἀλύτρωτους. ὅσο κι' αὐτοί,
μαζάριους καὶ ἀνυποψίαστους μπροστὰ στὸ
ξάνοιγμα, στὸ ἀπαράιτητο ξάνοιγμα τῆς
ψυχῆς, πὸν συγροεῖ τὸν ὕψιστο προο-
ρισμὸ τῆς Τέχνης, τὸ Θαῦμα, τὸ ξεδί-
ψασμα τῆς ψυχῆς, τὸ «ἄριστον ὕδωρ»
τοῦ Ἡσιόδου. Οἱ πνευματικοὶ αὐτοὶ ἄν-
θρωποι συναπαρτίζουν τὴ συνομοταξίαν
τῶν ἀξεδίψαστων. Δὲν κλείνουν τίποτα
τὸ θαυμαστικὸ, τίποτα τὸ ἐκστατικὸ μέ-

σα τους, δὲν εἶδαν τὸν κόσμον μὲ τὰ μάτια πρωτόπλαστων καὶ μὲ τὴν ἀθώα ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, ποῦ ὄνειρεῖται καὶ χαμογελάει εἶναι ἀγέλαστοι! Καὶ θυμίζου ἀτόηχους ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ μεσαίωνα, ποῦ ἔμοιαζε, κατὰ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ αἰεμνηστοῦ καθηγητῆ Χ. Θεοδοφοῖδη, μὲ τὴ γάτα, — μιὰ γάτα ποῦ μάταια πάσκιζε νὰ πιάσῃ τὴν οὐρά της. Ὁ Θεὸς ἄς μᾶς συχωρέσῃ, μὰ ἐκεῖ κάπου, ἀνάμεσα στοὺς ἀλλότρωτους, παρ' ὅλη τὴν ἄλλη ἀξία του καὶ τὸ μέγιστο πνευματικὸ του ἀνάστημα, θὰ κατατάσαμε μεις καὶ τὸν Καζαντζάκη. Ὁ ποιητὴς τῆς σύγχρονης μας «Ὀδύσσειας», παρ' ὅλες τὶς κραυγὰς σωτηρίας του, ἀπευθύνεται θαρρεῖς στὸ κενὸ — ἢ στὴν ἔρημο. Καὶ γιὰ τοῦτο ἴσως τὸ δράμα του γίνεται καὶ σπαραχτικότερο: ἀντιπροσπεύει, καθὼς εἶπανε, τὸ βαθύτερο δράμα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Τῆς ἀλύτρωτης ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, θὰ προσθέταμε μεις. Εἶναι ὁ λόγιος ποῦ τυραγιέται ἀπ' τὸ πολὺ βάρος τοῦ στοχασμοῦ του. Ἀκόμα καὶ μὲ τὴν παραδοχὴ τοῦ ἀγώνα ὡς αὐτόνομης δικαίωσης τῆς ὑπαρξῆς, ὁ Καζαντζάκης παραμένει ἀλύτρωτος. Πίσω ἀπὸ κάθε ἀγώνα, παραμονεύει, γιὰ κείνον, τὸ τίποτα. Ἡ «ἀπόλυτη λευτεριά», ἐκεῖνο τὸ «δὲν ἐλπίζω τίποτα, δὲ φοβάμαι τίποτα, εἶμαι λεύτερος!», ποῦ χαράχτηκε πάνω στὸν τάφο του, εἶναι τάφος κι' αὐτό. Καὶ τὸν κάνει κατὰδικιο, σὰν τὸ Σίσυφο: νὰ ξαναρχίζῃ πάντα, ἀπ' τὴν ἀρχή, νὰ μὴ φτάνῃ ποτὲ σὲ ὅ,τι ζητᾶ... Ἀντίθετα ἀπὸ τούτους τοὺς λόγιους, ὑπάρχουν καὶ συγγραφεῖς ποῦ λυτρώθηκαν, ποῦ ἔκλεισαν μέσ' στὴν ψυχὴ τους μιὰ πίστη, τὴν Ἑλλάδα ἢ ὅ,τι ἄλλο, καθὼς ὀλοκληρωμένα εἶπε ὁ Σολωμός (*), κι' ἐνώσαν νὰ σπαρταρίξῃ μέσα τους κάθε εἶδος μεγαλειῶν — κι' ἦταν εὐτυχημένοι, ἔζησαν χορτάτοι ἀπὸ οὐράνιο φῶς καὶ ἀπὸ βαθιὰν ἀγαλλίαση.

Ἕνας τέτοιος εὐτυχημένος, ἕνας τέτοιος χορτάτος, στάθηκε κι' ὁ φτωχὸς, ὁ πεινασμένος Παπαδιαμάντης, ὁ ἐνδοξος βέβαια καταφρονεμένος, ὁ ζητιάνος τοῦ

(*) Ἡ παράλειψη τῶν λέξεων «ἢ ὅ,τι ἄλλο» ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο Πολυλά.

γνωστοῦ ἀνέκδοτου τοῦ Ἀντρέα Συγγροῦ. «Μίαν ἡμέραν, διηγεῖται ὁ «Μποῆμ» (Δημ. Χατζόπουλος, 1893) ὁ κ. Σίμων Ἀποστολίδης καὶ ὁ κ. Ἀνδρέας Συγγρὸς συνωμῖλουν καθ' ὁδόν, ὁπότε διερχόμενος ὁ συγγραφεὺς τῶν «Εἰδυλλίων», πάντοτε ρακένδυτος καὶ ἰδιότροπος, ἐχαιρέτησε τὸν κ. Ἀποστολίδην. Ὁ μέγας τραπεζίτης, διακόψας τὴν συνομιλίαν του, προσέθεσεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ χαιρετισμοῦ τοῦ συγγραφέως:

—Γιὰ δέτενε! Ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ οἱ ἐπαῖται, mon cher, φέρουνε μπαστούνια.

Ἐκκληκτος ὁ Ἀποστολίδης ἀπαντᾷ:

—Τί λέγεις, κῆρ Ἀνδρέα; Αὐτὸς εἶναι ὁ καλύτερος διηγηματογράφος μας...

—Ποῖος; Πῶς τὸν λένε;

—Παπαδιαμάντην.

—Καὶ εἶναι ἔτσι, σὰ διακονιάρης! ἀπήτησεν, ἔτι ἐκκληκτότερος αὐτὴν τὴν φορὰν, ὁ κ. Συγγρὸς».

Τὸ φτωχικὸ μπαστούνι τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἦταν, βέβαια, τὸ φιγουράτο μπαστούνι τῶν κοιφευόμενων λόγων καὶ ἱεροφιλόσοφων τῆς ἐποχῆς. Οὔτε τὸ «φιλολογικὸ» μπαστούνι, τοῦ Βλαχογιάννη ἄς ποῦμε ἢ τοῦ Ταγκόπουλου, τὸ ἔτοιμο πάντα νὰ ὑψωθῇ, γιὰ νὰ κατεβῇ κατακέφαλα σὲ κείνους ποῦ πολεμοῦσαν τότε τὴν ἅγια Δημοτικὴ μας... Τὸ φτωχικὸ μπαστούνι τοῦ Παπαδιαμάντη ἦταν, ἀπλούστατα, τὸ στήριγμα τῆς πενίας του καὶ τῶν πρόωρων γερατιῶν του. Ἡ ζωὴ τὸν εἶχε φορτώσει ἀτυχίες, τὸν ξερίζωσε ἀπὸ τὸ νησί, τὸν φύτεψε μὲς τὰ ὕγρα, στὰ ἀνήλιαγα τυπογραφεῖα τῆς προτεύουσας, γιὰ νὰ δουλεύῃ τὶς διορθώσεις τῶν δοκιμιῶν ἢ νὰ γράφῃ, στὰ γυμνά τότε δημοσιογραφικὰ γραφεῖα, τὰ ἄρθρα, τὶς μεταφράσεις, τὰ διηγήματα, γιὰ δυὸ μόνο μπουκίτσες ψωμὶ καὶ γιὰ λίγο (ἢ πολὺ...) κρασί, κι' ἡ φτώχεια εἶχε γεμίσει τὰ ἐργένικα πέτα του ἀπὸ λίγδες κι' ἀπὸ ταβέρνες κι' ἀπὸ καπιὰ. Μὰ δὲν τοῦ σκλάβωσε τὴν ψυχὴ τὴν ἄφρασε λεύτερη, νὰ λούζεται σ' ἕνα φῶς μυστικὸ, ἐσωτερικὸ, σὲ μιὰ πίστη γόνιμη καὶ λυτρωτικὴ, ποῦ πλαστουρεῖ τέχνη καὶ καρτερία, μιὰν ἀπίθανη γιὰ τὰ κοινὰ μέτρα εὐτυχία, ποῦ ἀναβρῦζει ἀπὸ βαθιά, ἀπὸ τὰ ὑποχθόνια βάθρα τοῦ εἶναι

του και τὸν κάνει νὰ φαίνεται διαρκῶς σὰ «νὰ μᾶς ζητῆ συγγνώμην, διότι ζῆ βίον πραγματικόν»(*)...

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἑορταστικὸς Παπαδιαμάντης. Ὅταν βγαίνει νὰ γράφῃ, ἀποβάλλει τὸν τωρινό, τὸν καταλερωμένον ἀθηναϊκὸν ἄνθρωπο τοῦ τυπογραφείου, τῆς ταβέρνας ἢ τῆς Δεξαμενῆς, καὶ περιβάλλεται τὸν παλιό, τὸ στιλπνὸ, τὸ νεανικὸν ἑαυτό του, ἔτσι ὅπως τὸν ἔζησε στὸ νησί, ἀμέριμον καὶ τερπνόν, δίπλα στὸν ἀγαθὸ λευίτη, τὸν πατέρα του, δίπλα στὴν κυρα-πρεσβυτέρα, τὴ μάνα του, δίπλα στὶς ἀδερφές καὶ στοὺς χωριανούς του, κληρικούς, λαϊκούς, ναυτικούς καὶ παιδόπουλα... Ἀλήθεια, πόσα παιδόπουλα χαμογελοῦν καὶ παίζουν ἀνυποψίαστα δίπλα στὶς ἔγνοιες καὶ στὸν πόνο τῶν μεγάλων, κάποτε καὶ δίπλα στὴ μοχθηρία τους. «Ὁ ἑξαετῆς (αἴφνης) Στέφος καὶ ἡ ὀκταετὶς Φρόσω, ἀποκαμώντες, εἶχον διακόψει τὴν παιδιάν των καὶ ἤρχισαν συνομιλίαν», τὴ στιγμή ἴσα ἴσα πὺ ἀνατέλλει ἡ δραματικὴ ἱστορία τοῦ Χρῆστου Μηλιόνη(**). Ἐνεθυμήθησαν τὸν διδάσκαλόν των, ὅστις ἦτο ἀρκετὰ κωμικὸν πρόσωπον, ὅτε ἐδίδασκεν αὐτοὺς πῶς νὰ ἀναγινώσκωσι τὴν ὀκτώηχον, τὸ ἀλφραβητάριον τοῦτο τῆς τότε διδακτικῆς μεθόδου.

.....
—Καὶ τὸν ἐξωγραφίζαμε στὸν μαῦρο πίνακα, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο.

—Καὶ τοῦ ἐρρίζαμε σκόνῃ μέσα στὴν ταμπακέρα του.

—Καὶ πῶς ἐτραβοῦσε τὸν ταμπάκο, πὸ πῶ πῶ!

—Χὰ χὰ χὰ!

Μπορεῖ «τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς παιδικῆς διαχύσεως (νά) ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως» ἕνας «ἀπαίσιος καὶ μελανέμων ἄνθρωπος»... «Τὰ δύο παιδιά δὲν ἐπιόθησαν ἐπὶ τῇ θεᾷ αὐτοῦ, ἡσθάνθησαν μόνον περιέργειαν καὶ οὐδὲν πλέον»! Εἶναι

(*) Ὁ χαρακτηρισμὸς ἀνήκει στὸν Μεσολογγίτη λόγιό τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη Ἐπαμ. Δεληγεώργη.

** Ἡ ἱστορία δηλ. ὀλόκληρη τοῦ ἀρματολισμοῦ, πυκνωμένη σὲ λίγες σελίδες.

τὰ αἰώνια τὰ παιδιά, πὺ στέκουν ξένα καὶ ἀνίδεια στὸν ἀπέραντο πόνο ἡμῶν τῶν μεγάλων. Τοὺς μεγάλους τοὺς ἔχουν κυκλώσει καὶ τοῦ βίου των ζάλαι, ὡσπερ μέλισσαι κηρίον...». Μὰ ἐκεῖνα παίζουσε, ὅπως παίζει καὶ ἡ λυτρωμένη ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη! Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς διασκεδάζει ἔτσι τὸν πόνο του, «τὸν πόνο πὺ τὸ στήθος του ἐξέρινα»—γιατί δὲν τὸν χῶραε...

«Θὰ τὸν χῶρεσ' ἡ ἄβυσσος, ἡ γῆ θὰ τὸν χῶρεση!»

τραγουδαίει ὁ ποιητῆς· καὶ παρηγοριεῖται, ξεχύνοντας ἔξω τὸν πόνο του, στὴ μαγευτικὴ φύση, πὺ εἶναι κύμα καὶ ὄνειρο, αἰγουσιτιάτικος βραδινὸς ρεμβασμὸς καὶ θρησκευτικὴ μεταρσίωση. Μᾶς θυμίζει ἔτσι ψυχικὰ παθήματα, μὰ καὶ λύτρωση ἡρώων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τραγωδίας, καθὼς καὶ τὴ σχετικὴ παρατήρηση τοῦ καθηγητῆ Ἀλλαρινταῦς Νίκολ γιὰ τὸ «πόσο ἀνώτερη γίνεται ἡ ἀνθρώπινη φύση, ὅταν περνᾷ ἀπὸ τὴ δοκιμασία τοῦ Πόνου». Ὁ μάρμαρα-Διόμας, στὸ διήγημα «Ἐπιπέτρα», «ἐνίστε, ἐλλείψει ὀμιλητοῦ, διηγείτο τὰ παράτονα του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ εἰς τὰ κύματα», μίλαε δηλ. μὲ τὸν ἑαυτό του! Πολύτιμο δίδαγμα αὐτοπειθαρχίας καὶ αὐτοσυγγέντρωσης. Γιατί, πολλές φορὲς, εἶναι ἀληθινὰ προτιμότερο νὰ μιλᾷς μὲ τὸν ἑαυτό σου μονάχα, παρὰ μὲ τοὺς ἄλλους. Στὸ «Μοιρολόγι τῆς φώκιας», πὺ ὁ Ζὰν Μορεὰς τὸ ἀνέβασε σὲ ἀριστούργημα τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, ὁ συγγραφεὺς δείχνει νὰ ἐμπιστεύεται τὴν ἔκφραση τοῦ βοῦθοῦ ἀνθρώπινου πόνου «εἰς τὴν ἄφωνον γλῶσσαν τῶν φωκῶν», στὴ θαλασσινὴ γύρω φύση, στὰ φύκια καὶ στὰ κοχύλια, στὸ ἀνυποψίαστο τὸ σουραύλι, πὺ «μέλπει» ἀπὸ ψηλὰ «φαιδρὸν ποιμενικὸν ἄσμα» καὶ ἀποσκεπάζει τὴν κραυγὴ τοῦ θανάτου—στὴν Ποίηση δηλ. πὺ γιατρεῖ τὸν ἀβάσταχτο ἀνθρώπινο Πόνο. Καὶ κορυφώνει θαρρεῖς τὴν τραχιὰν ἐγκαρτέρηση τῆς γριᾶς ἡρωίδας του μὲ τὸ βαρυσήμαντο κείμενο δίστιχο «σὰ νᾶχαν ποτὲ τελειωμὸ τὰ πάθια καὶ οἱ καημοὶ τοῦ κόσμου», πὺ μοιράζει τὸ προσωπικὸ κλάμα,

σὰ νὰ ζητᾷ νὰ τὸ κομματιάσῃ, τὸ κάνει πανανθρώπινο γόο, μοῖρα γενική καὶ ἀσύντριφτη, ποὺ χαμινεύει τὴν ἀνθρώπινη ἀντοχή καὶ ἐξευγενίζει τὸν ἀνθρώπινο χαρακτήρα.

Φύση λιγότερο «λόγια» ἀπὸ τὸν ἄλλον Ἀλέξανδρο τῶν γραμμάτων μας, τὸν ἐξάδελφό του Μωραϊτίδη, ψυχὴ καὶ καρδιὰ πιὸ μουσική, πιὸ λυρική, πιὸ ἀπλὴ ἀπὸ κείνον, ὁ Παπαδιαμάντης ἦταν ἐξοπλισμένος μετὰ παρασάλευτη πίστη, κι' ἀγάπη στὸν ἀναγκάσιμο συνάνθρωπο, γερμάτος χριστιανικὴν ἀρετὴ καὶ ἐρημητικὴ μόνωση. ἤξερε πὸς αὐτὲς μόνο θὰ κατευνάσουν καὶ θὰ ἰσοροπήσουν τὰ πάθη του, θὰ τοῦ χαρίσουν τὴν ἐσωτερικὴ γαλήνη κι' αὐτοσυγκέντρωση, αὐτὲς μόνο θὰ τοῦ δώσουν τὴ δύναμη νὰ μιλήσῃ κατ' εὐθείαν μετὰ τὸ Θεό του, νὰ κοινωνήσῃ ξεστότερα καὶ πιὸ γόνιμα μετὰ τὴν οὐσία τῆς χριστιανικῆς λύτρωσης. Γι' αὐτὸ καὶ μεταστοιχείωσε πιὸ καλλιτεχνικά, πιὸ λυρικά, τὴν ψυχολογικὴν ἀτμόσφαιρα τῶν γιορτῶν, τὸ εἰδικὸ ἠθικὸ βάρος τους, τὸ βυθὸ τους. Τὰ γιορταστικὰ τοῦ Μωραϊτίδη, τοῦ εἰσηγητῆ τοῦ εἴδους, δὲν ἔχουν τὸ φέγγος μήτε τὸ θάλπος τῶν παρόμοιων τοῦ Παπαδιαμάντη. Τοῦ Παπαδιαμάντη τὰ διηγῆματα—κι' ὅχι μονάχα τὰ γιορταστικὰ, μὰ ὅλα ἢ σχεδὸν ὅλα!—τελειοῦνται καὶ μετὰ μίαν ἐσωτερικότερη γαλήνη, μετὰ μίαν λύτρωση τῆς ἀπλῆς χριστιανικῆς ψυχῆς, μ' ἕνα φῶς, ποὺ ἔρχεται ἀλόγιστα ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ Θείου Ὁράματος. Εἶναι μιὰ γαλήνη καὶ μιὰ λύτρωση ποὺ ὄχι συμπτωματικά, ὅπως θὰ πιστεύει ὁ καθένας, παρὰ μετὰ μίαν ἀριστοτελικὴν ἐντελέχεια, (*) καθορίζουν τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα. Κάποτε μάλιστα, μετὰ τὴν ἴδιαν αὐτὴ ἐντελέχεια, γίνεται καὶ ὁ ἴδιος Μοῖρα, Εἰμαρμένη σωστὴ ἢ Θεὸς πλαστοουργὸς γιὰ τὴ μοῖρα τῶν ἠρώων του, ὅπως λ. χ. στὴ «Νοσταλγία». «Ἐν μέσῳ μιᾶς σκηνῆς, ἐντελῶς ἀντικειμενικῆς, ὅπου ξεχνᾷ κανένας ἐντελῶς τὸν συγγραφέα, παρατηρεῖ σχετικὰ ὁ Παῦλος Νιρβάνας, (ὁ Παπαδιαμάντης) ἀνοίγει μίαν πα-

ρένθεσιν, ἀπίστευτον καὶ μοναδικὴν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ εἰπῇ ὅτι ἐδῶ ἡμποροῦσε νὰ θανατώσῃ τὸν ἥρωά του καὶ νὰ δώσῃ μίαν λύσιν διαφοροτικὴν, ἀλλὰ δὲν τὸ κάμνει». Θὰ μποροῦσε, ὥστόσο, γράφει ὁ ἴδιος ὁ Παπαδιαμάντης στὴ «Νοσταλγία», νὰ τὸ κάμῃ: «νὰ μεταβάλῃ τὸ παρὸν εἰδύλλιον εἰς δράμα!» Τὸ ἀποφεύγει, ὅμως, γιατί δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέπει «ἡ φιλολογικὴ του συνείδησις!» Ζητᾷ νὰ ξεμακρῆνῃ ἀπὸ ρομαντικὰ «δάκρυα εὐαισθησίας» καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ μιὰ πιὸ βαθιὰ, πιὸ οὐσιαστικὴ σκοπιμότητα.

«Φαίνεται ὡς παιδαριώδης αὐτὴ ἡ παρένθεσις (τοῦ Παπαδιαμάντη), σημειώνει συνέχεια ὁ Νιρβάνας· καὶ ὅμως, εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἡ ἀνάμειξις τοῦ συγγραφέως, ἡ ἀπροσδόκητος, δίδει κάποια ὠραιοῦτητα ἀνέλπιστον, καὶ ἀντὶ νὰ γελάσῃ κανεὶς, βλέπει μετὰ ἀξάνουσαν συγκίνησιν τὸν ποιητὴν ἐμφανιζόμενον ὡς μίαν δύναμιν διευθύνουσαν τὰς τύχας τῶν ἠρώων του, κάτι τι ὡς Μοῖραν, ὡς Εἰμαρμένην».

Ὅπως τὰ ὀργανικὰ ὄντα, ἡ ἐνόργανη δηλαδὴ ἴλη, ἔτσι κι' ὁ ἄνθρωπος—ἡ δὲν εἶναι κι' αὐτός, σκεπτομένη;—τότε μόνο παίρνει τὴν πραγματικὴν του μορφὴν, ὅταν αὐτοτελειοῦται, ὅταν κερδίῃ τὴν ἴσατη βαθμίδα τοῦ προορισμοῦ του—ποὺ εἶναι ἡ πληρότητα καὶ ἡ ἀρετὴ—ποὺ θὰ πῇ: ἡ Ἐὐτυχία!

Αὐτὰ διαισθανόταν, αὐτὰ πιστεύει ὁ Παπαδιαμάντης, μετὰ τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο ποὺ φροῦμαζε μέσα του, μετὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα ποὺ ἀνθοβολεῖ σὲ ὅλους ἀνεξαιρέτα τοὺς διαλόγους καὶ τοὺς τίτλους τῶν διηγημάτων του, μετὰ τὸν ἱπποτισμὸ τοῦ «Χρήστου Μηλιόνη» του, ποὺ καὶ πεθαίνοντας—καθὼς ἔγραψε ὁ Βαλέτας—νικάει τὸ θάνατο! Ἡ χαρὰ τῆς ἐπιταγῆς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀδημονία κι' ἀπὸ τὴ λύπη, στὴ «Σταχομαζώχτρα». Ὁ πατέρας ποὺ φέρνει στὴν κόρη του τὸ θαλασσόδαρτο μόνον κορμί του καὶ τὰ δυὸ στιβαρὰ χελωνόδεσμα χέρια του, στὴν «Ἐπιπρότρα». Τὸ εὐδράπελο ξέσπασμα γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῶν χαμένων «ζωντανῶν», στὴ «Γλυκοφιλοῦσα». Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ παλεύει πεισματικὰ καὶ νικάει τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης (κι' ὁ ἑαυτός μας, πολλὰς

(*) Ἡ ζωτικὴ ἀρχή, ποὺ διαμορφώνει καὶ διέπει τὰ ὀργανικὰ ὄντα.

φορές, τέτοιο στοιχείο είναι!), για να κερδίσει τὸ θρησκευτικὸ καὶ ἀνθρώπινο ἦθος του, στὸ «Χριστὸ στὸ Κάστρο». Ἡ τριπλὴ χαρὰ, στὰ «Συχαρίκια». Τὸ παιδικὸ χαμόγελο, ἡ γιορταστικὴ ἀτμόσφαιρα, γελασθή—φῶς, θάλασσα, κέφι!—στὸν «Σημιαδικὸ». Τὸ ἴδιο καὶ στὰ «Φῶτα-δλόφωτα». Ἡ σωτηρία τῆς «Χολεριασμένης». Ἡ ἄδολη χαρὰ καὶ ἡ βαθύτατη λύπη στὴν «Τελευταία βαφτιστικὴ», ἡ συγγνώμη καὶ ἡ ἀναστάσιμη φιλία στὴν «Ἐξοχικὴ Λαμπρὴ», ἡ λατρευτικὴ ἀνάμνηση τῆς Μάνας στὴν «Παιδικὴ Πασχαλιά»: «Γλυκεῖα Πασχαλιά! ἡ μήτηρ τῆς χαρᾶς! Γλυκεῖα Μήτηρ! τῆς Πασχαλιάς ἡ ἐνσάρκωσις!».

Καὶ γιατί ὅλη αὐτὴ ἡ παγανιστικὴ πανδαισία, αὐτὸ τὸ ποίημα τῆς πασχαλιάτικης Ὕρας, αὐτὲς ὅλες οἱ χριστιανικὲς χαρὲς καὶ οἱ νίκες τοῦ ἀνθρώπου; Γιατί, ἀπλοῦστατα, κ' ἄς μὴν τὸ λέη ποτὲ καθαρὰ ὁ Παπαδιαμάντης, γιατί πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα ξαγορνᾶνε πάντοτε, ἀθώρητο στοὺς πολλοὺς ἢ στοὺς ἄπιστους, τὸ στοργικὸ Μάτι τοῦ Γεννημένου ἢ τοῦ Ἀναστημένου Θεοῦ... «Ξέρουν τί κάνουν τὰ ρέματα», ἐξομολογείται ἡ «Νοσταλγὸς» στὸ ἄθωο κ' ἀνέγγιχτο ἐρωτικὸ της ταξίδι: «Ἵπάρχει νοὺς εἰς τὰ πράγματα!» Μὲ ἄλλα λόγια, ἔτσι πρέπει, ἔτσι εἶναι καλὺτερα νὰ γίνεται... Μιὰ δεοντολογία, ποὺ προσθεῖ τὸ «Ὁραμα τῆς Ζωῆς σὲ ἀνότερους δρόμους καὶ ὀδηγεῖ δλόσσα στὸ ἀνάτωμα τοῦ Θεοῦ: ἡ θρησκευτικὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ θαῦμα!

Ποτὲ δὲ στηρίχτηκε ὁ Παπαδιαμάντης σὲ κατασκευὲς λογικὲς. Ἄφησε τὴν καρδιὰ καὶ τὴν πίστη του νὰ μιλήσουν ἐλεύθερες, ἀναζητοῦσε δλόψυχα τὴν παρηγοριὰ «τὴν ἐκ τῆς Θρησκείας». Γιὰ τοῦτο πίστευε στὸν ἀναστημένο Θεὸ καὶ στὰ θαῦματά του, γιὰ τοῦτο ὑποδεχόταν τὸ Χριστὸ μὲ κατάλευκη τὴν ψυχὴ του, ἀσκότιστη. Τί ἄλλο θᾶπρεπε νᾶναι, γιὰ νὰ μὴν τὸν ποῦν «τυπολάτρη»; Μεταφυσικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀγωνία, καθὼς περίπου ὁ Λέων Τολστόη; Ἡ ψυχογραφικὸς προβληματισμὸς Φροντὸρ Ντοστοῖεφσκη; Μὰ τὸν Τολστόη, ὁ Λού-

βαρις τὸγραφε, «μῆτε ἡ γνῶσις, μῆτε ἡ τέχνη, μῆτε ὁ πλοῦτος κ' ἡ φήμη κατώρθωσαν νὰ τὸν ἱκανοποιήσουν» καὶ νὰ φέρουνε στὴν ψυχὴ του γαλήνη. Γιατί, ἀπλοῦστατα, τοῦ Τολστόη ἡ ἀγωνία ἦταν ἀγωνία ἀμαρτωλοῦ. Ἄν ὄχι ἄπιστου, τοῦλάχιστον δόπιστου... Ὁ Παπαδιαμάντης βέβαια δὲν ἦταν Τολστόη, ἀμαρτωλὸς παναπὴ ἢ δόπιστος. Δὲν μπορούμε νὰ νᾶναι... Καὶ κανένας δὲ θάρθη νὰ μᾶς πῆ, ἀναμάρτητα, ἂν δὲν θᾶτανε τάχα, μὲ τὴν ἀμετακίνητη τοῦτη πίστη του, προτιμότερος ὁ Παπαδιαμάντης! Καὶ ὄχι σὺν τεχνίτης μονάχα, παρὰ καὶ σὺν θρησκευόμενος ἀνθρώπος, σὺν «εὐσεβῆς χριστιανός»....

Τοῦ Ντοστοῖεφσκη, πάλι, ἡ θρησκευτικὴ εἶναι χαοτικὴ, ἀναρθη καὶ ἀβυσσάλεια. Μοιάζει μὲ ἀπεγνωσμένη κραυγὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μέσα στὰ σκότη. Αὐτὴ ἄραγε νᾶναι ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνία; Τὸν καιμμένο τὸν Παπαδιαμάντη, τὸν «τυπολάτρη», τὸν Ἑλληνα! Ποῦ νὰ τὸ φανταστῆ! Αὐτός, τὴ μόνη μεταφυσικὴ παρουσία ποὺ ἐνιωθε τὴν ξέχυσε—καὶ ἄλλοῦ βέβαια— μὰ καὶ στὴ διπλοσήμαντη κείνη «Μία ψυχὴ» (τὴν ψυχὴ τῆς μικρούλας ποὺ πέθανε καὶ τὴν πεταλούδα-ψυχὴ, ποὺ τριγυρνᾶει μὲς στὸ δοματιάκι της καὶ παιδεύει, μὰ καὶ λυτρώνει ἀντάμα τὴ Μάνα της).

Ὁ Νοβάλις διέθετε (λένε) μιὰ τρυφερότητα καὶ βαθύτατη πίστη στὸ Χριστό. Τὸν θεωροῦσε κέντρο τῆς ἀνθρώπι-τητος. Ὅστόσο, καὶ τοῦτον ἀκόμα, τὸν ἰδεοπαθῆ καὶ μυστικιστὴ ψάλτη τοῦ Θεοῦ, τὸν Νοβάλις, τὸν εἰρωνεύεται ὁ Ἑντγκαρ Ἄλλαν Πόου, στὰ «Μαργιναλία» του, τὸν λέει «πολὺ περὶ μυαλό»! Τὸ ἴδιο ἴσως θὰ μπορούσε νὰ πῆ γιὰ τὸν Ντίκενς καὶ τὰ γιορταστικά του διηγήματα, γιὰ τὴ Σέλιμα Λάγκερλεφ, μὲ κείνα τὰ τρυφερά, χριστιανικά της ἀραβουγήματα, τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ πῆ καὶ γιὰ τὸν Φρανσίς Ζάμι, τὸν εἰδυλλιακὰ θρησκευόμενον ποιητὴ, τὸν Κλωντέλ ἴσως, τὸ δραματοουργὸ τῆς «Θυσίας» καὶ τοῦ «Ἐυαγγελισμοῦ», τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ πῆ καὶ γιὰ τόσους ἄλλους «χριστιανούς» συγγραφεῖς, δικούς μας καὶ ξένους...

Ἄπο τὴν ἀποψη τῆς Θρησκευτικότη-
τας, στὸ «πεζὸ» τοῦτο γένος τῶν λογοτε-
χνῶν ἀνήκει καὶ ὁ Παπαδιαμάντης, ὅσο
ἀνήκει καὶ ὁ Βιζυηνός, ὅσο ἀνήκει καὶ ὁ
Κρουστάλλης, ὅσο καὶ ὁ Καρκαβίτσας ἢ
ὁ Μωραϊτίδης. Ὅλους αὐτοὺς δὲν μπο-
ρεῖς, φυσικά, νὰ τοὺς κατατάξεις στὸ γέ-
νος τῶν θρησκευτικῶν «Θαλασσοδαρμένων»
ἢ τοῦ συγκλονιστικοῦ ἐσωτερικοῦ δράματος
τοῦ Hölderlin, τοῦ Ράινερ-Μαρία Ρίλκε,
τοῦ Τολστόη ἢ τοῦ Ντοστοιέφσκη. Ἡ δι-
κὴ τους ἢ θρησκευτικότη—ἐννοῶ τῶν
δικῶν μας, μὲ πρῶτον, σίγουρα, inter

rares τὸν Παπαδιαμάντη—εἶναι ἀπαλή,
εἶναι χαμηλότονη—καὶ ἀσάλευτη! Καὶ
τοῦτο, γιατί στέκει μακριὰ ἀπὸ τοὺς γερ-
μανικοὺς δρυμοὺς καὶ ἀπὸ τὶς ρωσικὲς στέ-
πες· κι' ἔχει πολὺ φῶς ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν
οὐρανό, ξέρει πὼς τίποτα πῶ σπουδαῖο
δὲν εἶναι στὸν κόσμον, ἐξὸν ἀπὸ τὴν ἀπλή
τούτη ἀλήθεια: τὴν Πίστη! Ὅλα τὰ ἄλλα
εἶναι χάος, εἶναι διάλυση, εἶναι πένθος ψυ-
χῆς καὶ ὄχι γιορτάσι, ὅπως ἦταν στὸν Πα-
παδιαμάντη.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΚΟΣ

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΞΑΝΑΚΥΛΙΣΜΑ

Ρεμβό, νοσταλγικὸ τὸ μάτι,
παθητικὰ ὑγρό,
πνιγμοῦ γοργοπετρούγισμα στὸν κόρφο
—κάτι νὰ φύγει λές
κι' ἀσφυχτικὴ στὸ λογισμό εὐφορία
ἀπὸ θησαυρισμένες,
ῥωαίες, ἀλλοτινὲς εἰκόνες.

Οἱ θύμησες αὐτὲς μιλοῦν γλυκά...
Γιὰ τὴ στιγμὴν ἐκείνη, τὴ μοναδική
μὲ τὴν τραπὴ ἀπόφαση...
Γιὰ τὸ ξαλάφρωμα
μὲ τοῦ ὀλολυγμοῦ τὸ ξέσπασμα
στὴν πατρικὴ μέσα ἀγκαλιά...
Γιὰ τὸ ξεφάντωμα, στὴν ἀναπάντεχη εὐ-
ωχία...

Τώρα μὲ τοῦ χαμοῦ
τὸ ξανακύλισμα τ' ὀδυνηρό,
κείνη ἢ χαρμόσυνη σκηνογραφία,
στοιχειώνει εὐφρόσυνα
τὴν ἄτονη καρδιά,
μέσ' ἀπ' τὸν πνιγηρὸ
τῆς καθημερινότητος τὸ χῶρο,
γιὰ ἓνα ξαναγύρισμα
στ' ἄσθυστα ἀχνάρια τὰ παληά,
τὸ τόσο ποθεινό...

Γ. Δ. Καχρμάνης.

«Η ΑΠΟΔΡΑΣΙΣ ΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΛΛΙ ΤΟΥ ΑΘΕΪΣΜΟΥ»

«Λίγα χρόνια πριν ήμουνα αιχμάλωτη σ' ένα φωτεινό, αλλά ψυχρό κελλί. Σαράντα χρόνια έζησα στο κελλί αυτό, πού ονομάζεται άθεισμός. Είχα πίστι στον Φρόντ, και στην άρχή πού καλούσαμε πρόοδο». Με αυτά τὰ λόγια άρχίζει τὸ έξομολογητικό κείμενο τῆς Γκρέττα Πάλμερ (Gretta Palmer). Τὸ κείμενό της, πού μᾶς δίνει σὲ ἄδρες γραμμὲς τὴν πορεία της ἀπὸ τὸν ἀθεϊστὸ στὴν πίστι, δημοσιεύεται μαζί με ἄλλες παρόμοιες ὁμολογίες στὸ βιβλίο τοῦ John A. O'Brien «The Road to Damascus» (Ὁ δρόμος πρὸς τὴν Δαμασκὸ).

Ἡ Πάλμερ εἶναι πολὺ γνωστὴ στὴν Ἀμερικὴ. Ἰδρῦσε καὶ ἐπιμελεῖται τὴν εἰδικὴ σελίδα γιὰ τὴν γυναίκα στὸ World-Telegram τῆς Νέας Ὑόρκης. Συνεργάζεται στὰ μεγάλα περιοδικά, στὸ Reader's Digest, στὸ Cosmopolitan, στὸ New Yorker, στὸ Look, στὸ Collier's, στὸ Saturday Evening Post καὶ σὲ ἄλλα. Στὸν δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο καὶ κατόπιν ὑπηρετήσε σὰν πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἰνδοκίνα. Σὲ συνεργασία μετὸν π. Γεώργιο ἔγραψε τὸ βιβλίο «God's Underground», πού κυκλοφόρησε καὶ στὰ ἑλληνικά ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς «Δαμασκού» μετὸν τίτλο «Αὐτοὶ δὲν ὑπέκυψαν». Στὸ βιβλίο αὐτὸ διηγεῖται τὴν δράσι τοῦ π. Γεωργίου, Κροάτου ἱερέως, πού, Ἰνκόγκνιτο, πέρασε ἀρκετοὺς μῆνες στὴ Ρωσία καὶ συνεργάσθηκε μετὸς κρυπτοχριστιανούς, πού ζοῦν καὶ κινοῦνται κάτω ἀπὸ τὸ κουμμουνιστικὸ καθεστῶς.

Ξαναγυρίζοντας στὸ κείμενο τῆς Πάλμερ, ὅπου μᾶς περιγράφει τὰ θήματά της πρὸς τὸν Θεόν, ἄς τονίσουμε ἀπὸ τὴν άρχή ὅτι ἡ ἀξία του ἔγκειται στὸ

βαθὺ ἀνθρώπινο τόνο του καὶ στὸν συγχρονισμό του! Τὰ προβλήματα πού ἀντιμετώπισε, ὅσπου νὰ φθάσῃ στὴ μόνη Ἀλήθεια, εἶναι προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας. Δὲν ἔχουμε στὴν περίπτωσί της ἔντονο τὸ συναισθηματικὸ στοιχεῖο πού συναντᾶμε στὶς ἐπιστροφές πού σημειώθηκαν στὶς ἄρχές τοῦ αἰῶνος μας ἢ στὰ μεσοπολεμικά χρόνια. Στὴν περίπτωσι τῆς Πάλμερ ἔχουμε τὸν ἄνθρωπο τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, πού, ἂν καὶ γυναίκα, εἶναι ἕνας μαρτυροκαπνισμένος ἀνταποκριτὴς, μετὰ ἀγωνιώδη ἐρωτηματικά, πού ξεσηκώνει στὴν ψυχὴ ἡ φρίκη τοῦ πολέμου.

«Στὰ νεανικά μου χρόνια δὲν ήμουνα δυστυχισμένη, μᾶς λέει. Δὲν ἔνοιωθα ψυχικὴ ἀγωνία, οὔτε τὸ αἶσθημα τῆς ἀποτυχίας. Ἄν κανεὶς μοῦ ἔλεγε ὅτι εἶχα ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ, θὰ τὸν ρωτοῦσα: Γιὰ ποιὸ λόγο; Τὰ πράγματα κυλοῦσαν ὁμαλά. Ἡ ζωὴ μου ἦταν ρολοὶ. Καὶ τότε ἄρχισα νὰ νοιώθω τοὺς πρώτους νυγμούς τῆς ψυχικῆς ταραχῆς. Εὐχαριστῶ, Θεέ μου, πού ἄρχισαν νὰ ταράζωνται τὰ νερά τῆς ψυχῆς μου. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἦταν ἡ αἰτία τῆς ταραχῆς μου...»

Τὰ ἐρωτηματικά, πού τῆς ἔθεσε μετὸ ξύτητα ὁ πόλεμος ἦταν γύρω στὶς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μετὸν Θεὸ καὶ στὶς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Μέσα στὴν ἀμέριμνη ζωὴ τῆς εἰρηνικῆς περιόδου τὰ ἀγωνιώδη τοῦτα θέματα κάπως καταχωνιάζονται. Ὅταν ὁμως τὸ κανονίδι σείσῃ τὴ γῆ, οἱ ψυχὲς νοιώθουν πόσο ἀδύναμη εἶναι κάθε βοήθεια, πού χαρίζει ἡ ἐπιστήμη ἢ ἡ τεχνικὴ πρόοδος. Τότε ἔχουν ἀνάγκη κάποιας ἄλλης, ὑπεργήϊνης συμπαραστάσεως.

Τὴν ὥρα τοῦ πολέμου καὶ οἱ σχέσεις

τῶν ἀνθρώπων παίρνουν νέες διαστάσεις. Παρ' ὅλη τὴν πρόοδο, τὸ μίσος δὲν ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὴ γῆ μας. Ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἦταν τὰ χρόνια τὰ παλιά, μὰ εἶναι καὶ σήμερα λύκος. Πῶς μπορούμε νὰ ἀλλάξουμε τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ ποθῆ τὴν ἐνότητα καὶ νὰ ζῆ μὲ εἰρήνη;

Γιὰ νὰ θρῆ κάποια λύσι στὰ προβλήματα αὐτὰ ἡ Πάλμερ ρίχτηκε στὴ μελέτη τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς συγχρόνου ψυχολογίας καὶ ψυχιατρικῆς. Διάβασε τὸν Huxley, τὸν Freud, τὸν Adler, τὸν Sorokin καὶ ἄλλους. Πῆρε συνεντεύξεις ἀπὸ μεγάλους ἐπιστήμονας, ἀπὸ διασημους ἠθοποιούς, ἀπὸ πολιτικούς, στοὺς ὁποίους ἔθετε τὰ ἐρωτήματα, πού τὴν ἀπασχολοῦσαν: Παντοῦ θλῆπει κανεὶς πρόοδο, μόνο ὁ τομεὺς τῆς πίστεως, τῆς ἠθικῆς, τῆς δικαιοσύνης, τῆς τιμιότητος ὑποχωρεῖ. Ποῦ θὰ πάει αὐτὴ ἡ κατάστασις; Γιατί νὰ συμβαίη ἔτσι; Τί λείπει ἀπὸ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο; ρωτοῦσε καὶ ξαναρωτοῦσε.

Οἱ διάφορες ὁμως ἀπαντήσεις πού ἔπαιρνε, οἱ θεωρίες πού διάβαζε, οἱ μέθοδοι τῶν ψυχιάτρων πού γνώριζε, δὲν τὴν ἱκανοποιοῦσαν. Συχνὰ καὶ τὴν ἀπογοήτευαν. «Ἦταν, μὰς λέει, μιά συνεχῆς, ἀδιάκοπη ἀναζήτησις πού μὲ ἔσπρωχνε ὅλο καὶ πιὸ θραθεῖα στὴν ἀπελπισία μου. Τώρα εὐχαριστῶ γιατί μὲ ἔσπρωχνε στὴν ἀπελπισία. Ἡ ἀπελπισία στὴν ὁποία μὲ ὄδηγοῦσε τὸ λογικὸ μου, αὐτὴ ἡ ἀπελπισία μὲ ὄδηγοῦσε συγχρόνως πρὸς τὴν πόρτα τῆς Πίστεως».

Μὰ ὡστόσο δὲν ἔκανε τὸ τελικὸ βῆμα. Ἦθελε νὰ δῆ μὲ τὰ μάτια τῆς τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀδελφοσύνη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τὰ θρῆκε στὰ πρόσωπα τῶν στρατιωτῶν, ὅταν πῆγε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1944 στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Ἀφρική. Ἡ αὐταπάρνησις καὶ ἡ ἀλληλεγγύη τῶν μαχητῶν, ἦταν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα πράγματα, πού εἶχε ποτὲ δῆ. Τοὺς ἄκουσε νὰ λένε μεταξὺ τους: «Πᾶρε τὰ τσιγάρα μου, ἔχω ἄλλο πακέτο». «Πᾶρε αὐτὰ τὰ λεφτά, τὰ ἔχεις περισσότερη ἀνάγκη ἀπὸ μένα».

«Ἄφησε, συνάδελφε, νὰ πάω ἐγὼ περίπολο. Σὺ ἔχεις γυναίκα καὶ παιδιά». Τοὺς εἶδε καὶ νὰ προσεύχωνται. Ναι αὐτὰ τὰ παιδιὰ πού στὰ χρόνια τὰ ἀμέριμνα κάτω ἐκεῖ στὶς πολύβουες πόλεις τῆς Ἀμερικῆς ποτὲ ἴσως δὲν θὰ εἶχαν σκύψει τὸ κεφάλι σὲ προσευχή. Κι' ὅταν ἔθλεπε κάποιους νὰ τραβοῦν γιὰ μιὰ δύσκολη ἀποστολὴ δὲν τοὺς εὐχόταν μόνο «καλὴ τύχη», προσευχόταν γι' αὐτοῦς. «Καὶ τότε, ὁμολογεῖ, στὸ κελλὶ τοῦ ἀθεϊσμοῦ μου ἀνοίγεται μιὰ ρωγμὴ. Παρ' ὅλο τὸ πείσμα καὶ τὸν ἐγωϊσμό μου, ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶ ὅτι ὑπῆρχαν πράγματα, πού καμμιά ἐπιστήμη, καμμιά ψυχιατρικὴ δὲν μπορούσε νὰ τὰ ἐξηγήσῃ ἐπαρκῶς. Ἡ πίστις, πού ἤμουνα τώρα ἔτοιμη νὰ δεχθῶ, μπορούσε νὰ χύση φῶς στὰ ἀγωνιώδη ἐρωτηματικά. Ἡ πίστις μᾶς χρειάζεται περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, τὴν ψυχιατρικὴ, τὴν τεχνικὴ πρόοδο».

Ἡ Ἔμερσον λέει: «Ὅταν οἱ ἡμίθεοι φεύγουν, οἱ θεοὶ ἔρχονται». Ὅταν στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἀρχίσουν νὰ γκρεμίζονται τὰ εἰδῶλα, πού στήνει ἡ σύγχρονη ἄρνησις, μένει ἐλεύθερος ὁ τόπος γιὰ τὸν Θεό. Πρέπει ὁ ἄνθρωπος ὅσο μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποδεσμευμένος ἀπὸ τοῦ «κόσμου» τίς θεότητες γιὰ νὰ δῆ τὸ φῶς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ νὰ ἔχη τὴν δύναμι νὰ τὸ δεχθῆ. «Ὅσο πιὸ ταπεινὰ μπορεῖ νὰ πῆ «θέλω νὰ θρῶ τὴν Ἀλήθεια ὅπου καὶ ἂν ὑπάρχη», τόσο πιὸ εὐκόλα τὴν ἀνακαλύπτει. Τὸ φῶς μπαίνει μέσα ἀπὸ τίς χαραμάδες, πού ἀνοίγονται στὸ κελλὶ τοῦ ἀθεϊσμοῦ, ὅταν ὁ ἄνθρωπος νοιώσῃ ἀπογοήτευσι ἀπὸ τίς ἀναζητήσεις του.

Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὴν Γκρέττα Πάλμερ. Ὅταν εἶδε πιά ὅτι δὲν μπορούσε νὰ θρῆ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησι στὰ μεταφυσικὰ ἐρωτηματικά μὲ τὴν λογικὴ καὶ τὴν σκέψι, μὰ οὔτε καὶ στὰ βιβλία τῶν σοφῶν, ἔσκυψε ταπεινὰ μπρὸς στὴν Πίστι. Γύρισε στὸν Χριστό. «Ἔγινε χριστιανή, γιατί ζητοῦσα τὴν Ἀλήθεια καὶ μόνο στὸν Χριστιανισμό τὴν θρῆκα. Βρῆκα τὸ ὑπέροχο κλειδί, γιὰ ὅλα τὰ προ-

βλήματα που με άπασχολούσαν. 'Ανοίγει την πόρτα για να χυθῆ ἀπλετο φῶς στην ἀνθρώπινη ζωή».

Τὸ κλειδί τῆς ἀνοιξε τὸν πλοῦτο τῆς χριστιανικῆς 'Αλήθειας, δὲν θέλησε ὁμως νὰ παραδεχθῆ ἀμέσως ὅλα τὰ δόγματα τῆς Πίστεως. "Ὅπως καὶ ἄλλοι, πὺ γνώρισαν τὸν Θεό, ἕνα διάστημα δυσκολευόταν νὰ πιστεῦση στὴ θεότητα τοῦ Κυρίου. Δὲν ἔμεινε ὁμως ἀδρανῆς μπρὸς σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι. Διάβασε βιβλία ἀπολογητικὰ καὶ πνευματικὰ. Θυμήθηκε αὐτὸ πὺ τῆς εἶχε πεί, πρὶν κἀνὴ τὸ τελικὸ θῆμα τῆς ἐπιστροφῆς τῆς, ὁ 'Επίσκοπος τῆς Νέας 'Υόρκης Fulton Sheen: «'Ο Θεὸς θὰ ἔρθῃ, ἂν τοῦ ἔχῃς μιὰ σκοπιὰ γιὰ νὰ σταθῆ... Διάβασε τὴν 'Αγία Γραφή. Διάβασέ τὴν ὄχι ὅλη μαζί. 'Αργά-ἀργά, ἕνα-ἕνα κομμάτι». Τώρα ἐφάρμοσε τὴν συμβουλή του. Περνόντας τὶς σελίδες τῆς ἔνοιωσε νὰ δυναμώνῃ ἡ πίστις τῆς στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου. Τὴν συνεπῆρε τὸ ἱερὸ πάθος μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι γραμμένα, ἀπλᾶ, μὰ τόσο πειστικὰ, τὰ περιστατικὰ πὺ δείχνουν ὀλοζώντανα τὴν θεανδρικότητα τοῦ Κυρίου. Καὶ τελείωσε τὸ διάβασμα ἐπαναλαμβάνοντας τὰ λόγια τοῦ Chesterton: «Πόσο ὠραία νὰ ἦταν ὅλα αὐτὰ ἀλήθεια. Μὰ εἶναι ἀλήθεια». Καὶ συνεχίζει: «Καὶ σήμερα, δυὸ χιλιάδες χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ, ἡ μαρτυρία τῆς ἀληθείας τους, νομίζω, εἶναι κολοσσιαία. Τὸ ὅτι ζοῦν καὶ γίνονται ζωὴ ἀπὸ πολλοὺς εἶναι ἡ πιὸ τρανὴ ἀπόδειξις τῆς 'Αληθείας τους». 'Η σκέψις αὐτὴ τὴν ὀδήγησε στὴν πίστι χωρὶς ἐπιφυλάξεις καὶ δισταγμούς. 'Η χριστιανικὴ ζωή, πὺ ἀρχισε νὰ ζῆ, τὴν στήριξε περισσότερο. Ριζωσε βαθειὰ μέσα τῆς ὁ θεῖος Σπὸρος, πὺ θλάστηκε καὶ καρποφόρησε.

'Η εἴσοδος τῆς στοῦ Θεοῦ τὸ Παλάτι τῆς ἔδωσε νέο πρῖσμα, μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο βλέπει τὴν πορεία τῶν ἀνθρώπων. Γύρω τῆς οἱ ἄνθρωποι κουρδισμένοι στὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἐφηβεία ὡς τὰ

γηρατεία τους, δὲν ἀνησυχοῦν καὶ δὲν φροντίζουν παρὰ γιὰ λεφτά, γιὰ φαγοπότι καὶ γιὰ ἕνα ἱκανοποιητικὸ βόλεμα. "Ἐχουν μείνει ἀνυποψίαστοι γιὰ τὸν πνευματικὸ κόσμο. 'Ο δικὸς τους κόσμος εἶναι τὰ εἶδωλα τῆς ἐποχῆς μας: χρήμα, δόξα, καλοπέρασις, πὺ προσκυνοῦν καὶ λατρεύουν. Εἶναι οἱ σύγχρονοι «πανθεῖσταί», ὅπως τοὺς ἀποκαλεῖ.

Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι δύσκολο νὰ δοῦν τὸ Φῶς μιὰ καὶ μένουν θεληματικὰ κλεισμένοι στὸ κελλί τοῦ ἀθεισμοῦ τους. Γι' αὐτοὺς, λέει ἡ Πάλμερ: «Εἶναι δύσκολο νὰ ξανάβρῃ τὸ Φῶς ὁ μοντέρνος ἄθεος-φαρισαῖος, πὺ εἶναι τόσο ἐπηρμένος, ὡστε νὰ μὴ δέχεται ὅτι ἔχει ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ. 'Ο ἄνδρας ἢ ἡ γυναίκα, πὺ ὁ ἐσωτερικὸς τους κόσμος φωτίζεται ἀπὸ τὸν γλόμπο τοῦ ἐπιστημονικοῦ ντετερμινισμοῦ εἶναι ὁ λιγότερο κατάλληλος ἀπὸ ὄλους νὰ δεχθῆ ὅτι ὑπάρχει ὁ "Ἡλιος».

'Υπάρχουν ὁμως γύρω τῆς καὶ ἄλλοι, πὺ ζώντας μακριὰ ἀπὸ τὸν "Ἡλιο, στὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς τους νοιώθουν τὸ «κενὸ», τὸ «ἀνικανοποίητο», πὺ δίνει μιὰ τέτοια ζωή. Οἱ σύγχρονοι θεοὶ δὲν μποροῦν νὰ δώσουν τὴν ἀνθρωπιὰ στὸν ἄνθρωπο. Λέει: «Οἱ ἄνθρωποι φορτώνονται προγράμματα γιὰ τὴν καλλιτέρευσι τοῦ κόσμου-καὶ ὁ κόσμος γίνεται χειρότερος. Διαθάζουν ἢ γράφουν «ἐμπνευσμένα» βιβλία καὶ εἶναι χιλιάδες φορὲς λιγότερο ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, πὺ ἔκτισαν τοὺς καθεδρικοὺς ναοὺς μας. 'Η φιλοσοφία τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων στηρίζεται στὸν Carnegie καὶ σὲ ὅ,τι θυμοῦνται ἀμυδρὰ ἀπὸ τὰ Κατηχητικὰ τους Σχολεῖα».

Γιὰ μιὰ ὁμως νὰ ἐμπνευσι, πὺ χρειάζεται ἡ ἐποχὴ μας, πρέπει ὁ ἀληθινὸς Θεὸς νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ εἶδωλα τῆς ἐποχῆς μας. «Τὸ ὑπερφυσικὸ στοιχεῖο, τονίζει ἡ Πάλμερ, πὺ εἶναι μιὰ ἐσωτερικὴ πεποίθις καὶ ἕνα ἱστορικὸ γεγονός, ἀποδεικνύεται ἡ πιὸ δυνατὴ ἰδέα, πὺ ὁ ἄνθρωπος ἔχει γνώρισι. Οἱ καθεδρικοὶ μας ναοὶ κτίσθηκαν ἀπὸ ἀνθρώπους, πὺ βαθειὰ πίστευαν καὶ οἱ μεγά-

λοι πίνακες τῆς Ἀναγεννήσεως θγῆκαν ἀπὸ τὴν πληθωρικὴ ἀγάπη στὸν Θεό, ποὺ φούντωνε στὶς ψυχὲς τῶν ζωγράφων τους. Ὅτι ὁμορφότερο ἔχουμε σήμερα μᾶς τὸ κληρονόμησαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ποὺ εἶχαν θερμὴ πίστι. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀγωγή τῆς νέας γενεᾶς, ἡ κοινωνικὴ συνείδησις, ξεπηδοῦν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό· ὁ εἰδωλολατρικὸς κόσμος δὲν ἤξερε τίποτα ἀπὸ αὐτά. Τὰ ὠραιότερα πράγματα ποὺ ἔχουμε κληρονομήσει ἔχουν προέλθει ἀπὸ ταπεινοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν ἔσκυβαν ταπεινὰ καὶ ἔλεγον «Γεννηθῆτω τὸ θέλημά ΣΟΥ» ἀνυψωνόντουσαν. Αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξον τοῦ Χριστιανισμοῦ».

Καὶ τελειώνει τὸ ἐξομολογητικὸ τῆς

κείμενο: «Ὑπῆρξα τυχερὴ δραπετεύοντας ἀπὸ τὸ κελλί τοῦ ἀθεϊσμοῦ... Ὁ νέος κόσμος ποὺ μπῆκα εἶναι πλημμυρισμένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ θεία του καλλιτεχνία καθρεπτίζεται στὸ ἥσυχο ρυάκι, στὸ ἀνθισμένο λειβάδι, στὰ δένδρα, στὰ ἄνθη, μὰ καὶ στὰ ἄστρα. Ὅλη ἡ φύσις τρέμει ἀπὸ τὴν παρουσία Του. Ἀλλὰ καὶ ἡ καθημερινὴ ζωὴ μὲ τὸ βουητό της, τὸ πηγαينوέλα τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὰ ἔργα καὶ τὰς προόδους τους, τὴν ἠχώ Του ἀντιλαλοῦν. Ἔτσι θὰ μπορούσα νὰ περιγράψω τὸ νέο αὐτὸ κόσμον ὅπου ἦρθα, σὰν ἓνα κόσμον, ὅπου παρακολουθεῖ κανεὶς τὰ θήματα τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους».

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ANAMONH

Φαντασιώνονται τὰ μάτια μου ποὺ σ' ἀναμένουν...

Οὔτε καὶ σήμερα ἦρθες «διὰ τῶν κυμάτων».

Στὴ στροφή τοῦ δρόμου λαχταρῶ

νὰ δῶ ἔστω τὸ κράσπεδο τοῦ ἱματίου σου.

Προχθὲς ἐθάρεψα πὼς θὰ σ' ἀντάμωνα·

Ἐσὺ «Προσεποιήθης περαιτέρω πορεύεσθαι».

Κι' ἐγὼ ἀπόκαμα.

Ἀναρρωτιέμαι, τί σὲ διώχνει ἀπὸ τὰ μάτια μου

ἀφοῦ ὄλα εἶναι «καλὰ λίαν»;

Ἐντὸς μου ἀντήχησεν ἀλλόκοτα

ἡ ἀναρώτηση τοῦ πεπτωκότος!...

Δημήτρης Χρ. Μποσινάκης

RENÉ BAZIN

Ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους ποὺ ἔζησαν ἀθόρυβα, δούλεψαν δημιουργικὰ κι' ἀγάπησαν τὸν ἄνθρωπο, εἶναι καὶ ὁ René Bazin. Ἀνήκει στοὺς διανοουμένους ποὺ μένουν πιστοὶ σ' ὅ,τι καλύτερο ἔχει ἡ ἐθνικὴ τους παράδοσι. Ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς ποὺ δὲν ταραχθήκαν ἀπὸ τὴν ὀρμὴ τοῦ καιροῦ τους, ἀπὸ τὴ θύελλα τοῦ πρώτου Μεγάλου Πολέμου καὶ τὴν ἀναστάτῳσι ποὺ ἀκολούθησε. Κι' ὥστόσο ἔζησε τὸ δρᾶμα τοῦ λαοῦ του, πόνεσε γιὰ τὸν τόπο του κι' ἔσκυψε μὲ σπάνια κατανόησι πάνω στὸν ἄνθρωπο.

Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς του εἶναι ἀπλὴ ὅσο κι' ἡ ἱστορία τῆς συγγραφικῆς του σταδιοδρομίας. Γεννήθηκε στὸ Angers τῆς γαλλικῆς ἐπαρχίας Ἄνζυ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1853. Φοίτησε δυὸ χρόνια στὸ Λύκειο τῆς γεντειράς του καὶ τέλειωσε τὶς «ἀνθρωπιστικὲς» του σπουδὲς στὸ μικρὸ σεμινάριο τοῦ Μονγκαζόν. Κατόπιν σπούδασε νομικὰ στὸ Παρίσι καὶ γύρισε στὸ Angers ὅπου τὸ 1878 διωρίσθηκε καθηγητῆς τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Παράλληλα ἀσχολήθηκε μὲ τὸ μυθιστόρημα. Ἡ φήμη του σάν λογοτέχνη μεγάλωνε ἀργὰ μὰ σταθερά. Ὁ ὕψηλὸς χαρακτήρας τοῦ ἔργου του, ἡ ἀληθινὴ συγκίνησι ποὺ ἀναδίνεται ἀπὸ τὶς σελίδες τῶν βιβλίων του, ἡ τέχνη στὴ σύνθεσι, τὸ ἀπλὸ ὕφος, ἡ μεστή, σύντομη κι' ὅμως εὐλύγιστη φράσι, τὸν συνδέουν μὲ τὴν γαλλικὴ παράδοσι καὶ τὴν γαλλικὴ τεχνικὴ. Ὡστόσο, σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ὁ λαὸς ἐλάχιστα γινόταν «θέμα» τοῦ θεάτρου ἢ τῆς λογοτεχνίας, ὁ Bazin τόλμησε νὰ καταπιασθῆ μὲ τὰ προβλήματα τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων. Πιστεύοντας στὶς αἰώνιες ἀξίες, πίστευε στὸν ἄνθρωπο. Ἀγνόησε μὲ τόλμη τοὺς ἀνθρώπινους τύπους ποὺ ἔπλαθαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ ὁμότεχνοί του: Τοὺς πλούσιους ἄεργους, ποὺ μὲ τὰ ἀμφίβουλα ἤθη τους δὲν ἦταν προωρισμένοι οὔτε νὰ συγκινήσουν οὔτε καὶ νὰ πεί-

σουν τὶς κυρίες τῆς καλῆς κοινωνίας ποὺ δὲν ἦταν ἀξίες νὰ ἐνσαρκώσουν τὴν αἰώνια γυναῖκα καὶ τὰ προβλήματα τῆς. Ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἦταν ἡ ἄνθρωπότητα. Ἦταν μιὰ ἐξαιρέσι, κάτι τὸ ἀσήμαντο ποὺ ὁ Bazin τὸ παραμέρισε σάν ἄχρηστο σαπισμένο φλοιό, γιὰ νὰ προχωρήσῃ βαθύτερα ὡσπου ν' ἀνακαλύψῃ τὴν καρδιά, τὸν πυρῆνα. Ἔτσι ἥρωές του γίνονται οἱ φτωχοὶ καὶ ἀπλοὶ τοῦ κόσμου τούτου, οἱ ἀγρότες, οἱ ἐργάτες, οἱ ἐπαρχιωτὲς ἀστοὶ, οἱ λαϊκὲς γυναῖκες ποὺ τὶς τσακίζει τὸ μεροδούλι κι' ἡ στέρσι.

★ ★ ★

Φυσικὰ κι' ἄλλοι λογοτέχνες ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Bazin δοκίμασαν νὰ μελετήσουν τὴ ζωὴ τῶν λαϊκῶν τάξεων. Ἄν ὅμως μερικοὶ πέτυχαν νὰ δοῦν σωστὰ τὸ λαό, οἱ περισσότεροὶ ἔσκυψαν πάνω του μὲ περιέργεια γεμάτη περιφρόνησι. Οἱ νατουραλισταὶ λόγου χάριν δὲν εἶδαν παρὰ μόνο τὶς χυδαῖες πλευρὲς του.

Ὁ Bazin ὅμως αἰσθάνεται μιὰν ἐμφυτὴ συμπάθεια γιὰ τοὺς ταπεινοὺς. Παρατηρεῖ τὴ ζωὴ τους, τὴ νοοτροπία τους, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τους. Τοὺς ἀνακαλύπτει. Γι' αὐτὸν ὁ ἐργάτης δὲν εἶναι οὔτε θάρσαρος, οὔτε ἄσωτος, οὔτε σπάταλος. Ὁ χωρικὸς δὲν χαρακτηρίζεται μόνο ἀπὸ στενοκεφαλιά καὶ πονηριά. Ὅποιος ἰσχυρίζεται κάτι τέτοιο, σημαίνει πὼς δὲν εἶδε σωστὰ ἢ δὲν κατάλαθε τίποτα. «Υπάρχει μιὰ ἀξιέπαινη εἰλικρίνεια στοὺς ἐργάτες» εἶπε κάποτε ὁ Bazin. «Υπάρχει σ' αὐτοὺς ἕνας αὐθορμητισμὸς, μιὰ λογικὴ γιὰ τὰ θέματα τῆς δουλειᾶς ποὺ εἶναι ἀληθινὸς πλοῦτος γιὰ τὸν συγγραφέα. Ἄγαποῦν καὶ μισοῦν μὲ δύναμι. Ἔχουν τὴν τιμὴ τους, ποὺ εἶναι ἀληθινὴ τιμὴ. Αἰσθάνονται σὲ κάθε περίπτωσι ἕνα αἰσθημα ἀλληλεγγύης ποὺ ἀγγίζει τὸν ἠρωϊσμό. Τὸ θέμα εἶναι διαφορετικὸ ὁ-

ταν πρόκειται για τὸν χωρικό. Τὸ ὑπαιθρο εἶναι σχεδὸν πάντα ἀμίλητο. Χρειάζεται τακτική πολιορκία γιὰ νὰ κατακτήση κανεὶς τὸν δύσπιστο ἀγρότη καὶ μόνο μὲ τὴν ἐγκαρδιότητα καταφέρνεις αὐτὸν τὸν σιωπηλὸ νὰ μιλήσῃ, μὲ τὴν γνωριμία καὶ τὴν πεποίθησι πὼς ἀγαπᾶς τὴ γῆ σὰν κι' αὐτόν, ἀπ' τὸ χαμηλὸ τριφύλλι μέχρι τὸν ἄσκαστο σπόρο, μέχρι τὴ φωλιά τῆς κίσσας ποὺ λουλουδίξει στὴν κορφή κάποιας θελανιδιάς».

Ὁ Βαζίν ἀγάπησε μὲ πάθος τὸ ὑπαιθρο καὶ τοὺς ἀνθρώπους του. Παιδὶ ἀσθενικό, περνοῦσε στὴν ἐξοχὴ ἀτέλειωτες διακοπές. Τὰ δάση, τὰ λειβάδια, τὸ μεγάλο ποτάμι, ὁ Λίγηρας, τὰ σύννεφα ποὺ ταξιδεύουν στὸ γαλάζιο ἄπειρο, πὶδὲ πέρα ὁ ἄγριος ὠκεανός, μαγεύουν τὴν ψυχὴ του καὶ διαμορφώνουν χωρὶς τὸ περιβάλλον ὅπου ζοῦνε, ἀγαποῦν καὶ πονοῦν οἱ ἥρωές του. Παράλληλα γνωρίζει τὰ μυστικά, τὰ θάσσανα καὶ τὶς ἀδυναμίες ἐκείνων ποὺ δουλεύουν στὰ μικρὰ μαγαζιά, στὰ ἐργαστήρια, στὰ ἐργοστάσια. "Ὅσο συνειδητοποιεῖ τὸ τάλεντο του τόσο πὶδὲ πολὺ ἀσχολεῖται μαζί τους. Αὐτοὶ εἶναι τὸ μέλλον τοῦ τόπου του.

Στὰ πρῶτα του ἔργα (Στεφανέτ, ἡ θεία μου Ζιρόν, Μιὰ κηλίδα μελάνης, ἡ Γαλάζια Ἀγριόπαπια) γυρεύει τὸ δρόμο του. Μὲ τὸ μυθιστόρημά του «Νοελλέ» ὁ Βαζίν ἔχει ὀριστικὰ προσανατολισθῆ. Μᾶς μεταφέρει στὸν ἀγαπημένο του κόσμον τῶν ἀπλῶν καὶ ταπεινῶν ὅπου ὁ πόνος δὲν νοθεύεται, δὲν γίνεται νευρασθένεια, ὅπου οἱ χαρὲς δὲν εἶναι θέβαια ἐκλεπτυσμένες, συγκλονίζουν ὅμως ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξί. Εἶναι δύσκολο γιὰ τὸν συγγραφέα νὰ δημιουργήσῃ ἥρωες μὲ στοιχειώδη ψυχολογία ἱκανοὺς ὥστόσο νὰ συγκινήσουν βαθιά. Χρειάζεται κάποιον ἰδιαιτέρου χάρισμα καὶ ἡ γνωριμία μὲ τὸ περιβάλλον γιὰ νὰ ζωντανέψῃ αὐτὰ τὰ πλάσματα ποὺ δονοῦνται ἀπὸ συγκίνησι χωρὶς ἐκδηλώσεις θορυβῶδεις καὶ περιττές. Ὁ Βαζίν ἀντιμετώπισε τὴν δυσκολία καὶ νίκησε. Οἱ ἥρωές του εἶναι ἀληθινοί. Ὁ μπάρμπα-Νοελλέ, ὁ γερο-

Μαντιώ, ἡ κόρη του Ἄνριέτ, ὁ κολλιγος Τουσσαὶν Λουμινώ, ὁ Ζάν Λουάρν ἐξήσαν. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ συναντοῦμε κάθε μέρα στὸ χωράφι, στὸ ἐργοστάσιο, στὸ μικρὸ μαγαζὶ τῆς γωνίας. Μιλοῦν τὴν τραχειά, ἀπλή, γεμάτη ἀλήθεια γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Μὲ πολλὴ τέχνη ἀπέφυγε ὁ συγγραφέας τὸ σφάλμα πολλῶν μυθιστορημάτων ποὺ στὴν προσπάθειά τους νὰ ἀποδώσουν «πιστὰ» τοὺς διαλόγους τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων στολιζοῦν τὴ γλῶσσα μὲ λάθη συντακτικὰ καὶ χωριάτικες λέξεις. Ὁ ἴδιος συνοψίζει ἔτσι τὴ γνώμη του σχετικὰ μ' αὐτό: «Ἡ προσήλωσι στὸ πρωτότυπο συνίσταται στὴ χρῆσι τῶν συνηθισμένων ὄρων ποὺ ἀποτελοῦν τὸ λεξιλόγιον τοῦ λαοῦ. Οἱ φράσεις πρέπει νὰ εἶναι κοφτές, σύντομες καὶ γεμάτες νόημα καὶ νὰ μὴ σχηματίζουν ποτὲ περίοδο».

Παρά τὴ συμπάθειά του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ προβλήματα τῆς ὑπαίθρου, ὁ Βαζίν δὲν περιορίζεται ἀποκλειστικὰ στοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς χωρικούς. Ἐδημιούργησε ὠραίους τύπους μελετώντας τὴν ἀστικὴ τάξι. Στὸ «Μιὰ κηλίδα μελάνης» τὰ πρόσωπα εἶναι καθηγητές, φοιτητές, καλλιτέχνες καὶ καταστηματαρχές τοῦ Παρισιοῦ. Ἡ μοντὰμ Κορραντὶν καὶ ἡ Τερεζ Μαλντὸν εἶναι ἐπαρχιώτισσες ἀστές. Οἱ «Ὀμπερλέ» εἶναι μιὰ τραγικὴ οἰκογένεια βιομηχάνων τῆς Ἀλσατίας.

Ὡστόσο ἡ προτίμησί του στρέφεται στοὺς ἄλλους. Μιλᾷ γι' αὐτοὺς μὲ περισσότερη ἀγάπη. "Ἐχει μιὰ διαίσθησι ποὺ τὸν βοηθεῖ νὰ τοὺς ζωγραφίσῃ καλύτερα, πὶδὲ σωστά, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Paul Bourget τὰ καταφέρνει θαυμάσια μὲ τοὺς τύπους τῆς κομψῆς κοσμικῆς ζωῆς.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Βαζίν γιὰ τὴ ζωὴ εἶναι κατὰ θάθος ἡ ἀπολογία τῆς προσπάθειας καὶ ἡ ἀποθέωσι τῆς θυσίας. Οἱ κριτικοί, ὅσοι κατῶρθωσαν νὰ μποῦν βαθύτερα στὴν ψυχὴ του λένε: «Πολ-

λοι μᾶς μιλοῦν γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κατὰπτωσι καὶ μᾶς τὴν παρουσιάζουν ἀνεπανόρθωτη καὶ ἐπιμένουν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο λές καὶ τοὺς εἶναι εὐχάριστο... "Ὁμως οἱ δικοὶ τοῦ ἥρωες εἶναι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δὲν χάνουν ποτὲ τὴν πίστι τους καὶ ἔχουν δίκιο· ἐννοεῖται θέβαια ὅτι στηρίζονται στὸν ἑαυτὸ τους κι' ἀπ' αὐτὸν προέρχεται ἡ αὐτοπεποιθησί τους».

Κάθε ἔργο τοῦ Βαζίν ἀφίνει στὸν ἀναγνώστη ἕνα αἶσθημα ἐλπίδας, δημιουργεῖ πίστι στὴν προσπάθεια γιὰ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀναγέννησι, ἐμπνέει τὴν ἰδέα πὼς κάποια ἐπανόρθωσι εἶναι δυνατή. Ὁ γερο-Νοελλέ π. χ. ἀφοῦ ἔχασε τὸν μοναδικὸ γιό του ξαναπιάνει μὲ θάρρος τὸ ἄροτρο παρὰ τὶς συμφορὲς του καὶ τὴν προχωρημένη ἡλικία του. Καὶ καθὼς ἡ σοδειὰ εἶναι καλὴ καὶ κάποια εὐτυχία μπῆκε στὸ σπῆτι μὲ τὸ γάμο τῆς κόρης ποὺ τοῦ ἔμεινε, «στὴ φυσιογνωμία τοῦ κολλίγου, ποὺ ξάφνου ἀνθισε, φάνηκε γελαστὴ ἢ ἀθάνατη ἐλπίδα».

Στὸ ἄλλο θαυμάσιο μυθιστόρημά του «Μὲ ὄλη του τὴν ψυχὴ» διατυπώνει τὴν παρακάτω ὠραία σκέψη: «Δὲν πρέπει νὰ ψάχνωμε γιὰ νὰ ἀνακαλύψωμε τὸ φάρμακο γιὰ τὶς συμφορὲς τοῦ καιροῦ μας· ὑπάρχει καὶ εἶναι τὸ δόσιμο τοῦ ἑαυτοῦ μας σ' αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν τόσο χαμηλὰ ὥστε νὰ τοὺς λείπη ἀκόμα κι' ἡ ἐλπίδα». Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν μεγαλύτερη δυστυχία ἀπὸ τὸ χάσιμο κάθε ἐλπίδας. Πιστεύοντας ὅμως στὴν ἀναγέννησι τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, ὁ Βαζίν δὲν ἀφίνει τοὺς ἥρωές του νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀπελπισία.

Στὸ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς «Γῆς ποὺ πεθαίνει» ὁ γερο-Τουσσαῖν Λουμινῶ ἀφοῦ εἶδε τὸν ἕνα του γιό νὰ σκοτώνεται καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἀφίνουν τὸν τόπο-τους καὶ τὸ πατρογονικὸ κτῆμα, ἀκουμπισμένος στὸ φράκτη περιμένει τὸ στερνοπαῖδι του, τὴ μικρὴ Ρουσίλλα, ποὺ φέρνει στὸ σπῆτι τὸν ἀρραβωνιαστικὸ της, αὐτὸν ποὺ θὰ εἶναι στὸ μέλλον τὸ στήριγμα κι' ὁ ἀφέντης τῆς ἀγροικίας. Ὁ γέρος ἔχει πονέσει πολὺ. Ἄλλὰ «ἦταν ἀπὸ πολὺ παλιὰ καὶ καλὴ γεννιά γιὰ νὰ μὴν ἐλπίζη πιά. Τὸ αἷμα

ποὺ ἔτρεχε στὶς φλέβες του ἔκλεινε μέσσα του, σὰν τὸν σπόρο, κάποια αἰώνια νιότη. "Ενοίωσε πὼς ξαναγεννιόταν μέσσα του τὸ κουράγιο γιὰ τὴ ζωὴ». Δὲν εἶναι ἀπλὸ κήρυγμα κατὰ τῆς ἀστυφιλίας «Ἡ γῆ ποὺ πεθαίνει». Εἶναι μιὰ ὀλόκληρη κοσμοθεωρία, μιὰ γενναία, χριστιανικὴ ἀντιμετώπισι τῆς ζωῆς. Πιὸ ἀνάγλυφο εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς Ντονατιέν. Ἡ Ντονατιέν, μιὰ νέα γυναίκα ἀπὸ τὴ Βρετάνη, ἔχει βρῆ μιὰ θέσι τροφοῦ στὸ Παρίσι. Κάνει ἄτακτη ζωὴ ἐγκαταλείποντας στὴ μιζέρια καὶ τὴν ἀπελπισία τὸν ἄνδρα τῆς καὶ τὰ παιδιὰ της. Ντροπιασμένος ὁ δυστυχισμένος σύζυγος ποὺλᾶ τὰ λίγα του ὑπάρχοντα κι' ὕστερα ἀπὸ περιπλανήσεις καὶ ἀτυχίες βρίσκει δουλειὰ σ' ἕνα λατομεῖο. Πληγώνεται σοβαρὰ σὲ μιὰ κατακρήμνισι καὶ μένει ἀνάπηρος. Ἡ μεγάλῃ κόρη τότε καλεῖ πίσω στὸ σπιτικὸ τὴν παραστρατημένη μάνα. Ἴσως ἕνας ἄλλος νὰ παρουσίαζε τὴν Ντονατιέν ὀριστικὰ χαμένη, ξεκομμένη ἀπὸ τὸ καλὸ παρελθόν της. Ὁ Βαζίν ὅμως ἄφησε στὴν καρδιά τῆς ἡρωίδας ἕνα ὑπόλειμμα ἀγάπης γιὰ τὰ παιδιὰ της. Αὐτὸ τὴ σώζει. Ξαναγυρίζει γιὰ νὰ πάρη τὴ θέσι της στὸ φτωχὸ σπιτικὸ, ὅπου ἡ ζωὴ ἦταν πάντα σκληρὴ κι' ὅπου ἡ εὐτυχία δὲν θὰ ὑπάρχη. Κι' ὅμως ἡ Ντονατιέν πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ νὰ τὴ ζήσῃ μὲ ὑπομονὴ καὶ θάρρος. Στὸ ἔργο αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ πὼς ὁ Βαζίν ἂν δὲν ἀρέσκεται νὰ καταγίνεται μὲ περιγραφὲς τοῦ κακοῦ, ὅμως δὲν τὸ ἀγνοεῖ. Δὲν τοῦ ξεφεύγει ἡ ἠθικὴ ἀθλιότητα. Τὴ θλίπει μὲ κατανόησι καὶ συμπάθεια. Τὴ ζωὴ ὥστόσο, μὲ τὶς χαρὲς καὶ τὶς μιζέριες της, ἀξίζει νὰ τὴ ζῆ κανεὶς. Γιατὶ πάντα ὑπάρχει μιὰ δυνατότης καὶ πάντα εἶναι ὁμορφὴ ἢ ἠθικὴ προσπάθεια.

Ὁ Βαζίν εἶναι κατὰ βάθος μιὰ φύσι ποιητικὴ. "Ὅχι γιατί ἔγραψε ποιήματα. Οἱ λιγστοὶ στίχοι χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν πολὺ νεανικὴ του ἡλικία. Εἶναι ποιητῆς μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰ πράγματα. Οἱ ἐντυπώσεις του ἀνετα μεταμορφώνονται σὲ εἰκόνες. Πολ-

λές πεζές του σελίδες είναι άγνά ποιήματα.

“Άλλως τε είχε συγκεντρώσει μέσα του έναν άπίθανο πλούτο από έντυπώσεις των παιδικών του χρόνων που κύλησαν, όπως είπαμε, στην έξοχή. «Οί φίλοι μου λεγόταν δμίχλη, ήλιος, λυκόφως, ώρα που ο φόβος σέ άκολουθεί μέσα στη σκιά του», γράφει: «λουλούδια, που γνώριζα τις δυναστείες τους καλύτερα κι' από των βασιλιάδων της Αιγύπτου: πουλιά, που έχουν τ' όνομα γραμμένο στο πέταγμά τους: άνθρωποι της γης, που είναι σιωπηλοί, γεμάτοι μυστικά».

Γιά την ποιητική, έξαιρετικά ευαίσθητη ιδιοσυγκρασία του Βαζιπ, ή φύσι δέν είναι μόνο το σκηνικό της δράσεως. Είναι πρόσωπο, πρόσωπο πολυσύνθετο, που παίζει το ρόλο του χοροού αρχαίας τραγωδίας. Αύτη διαμορφώνει τους ανθρώπους. Οί όχθες του Λίγγρα έκαμαν όνειροπόλα τά μάτια του Έτιέν. Τό ποτάμι, συμπονετικό, άνταποκρίνεται στον πόνο του σάν φεύγει, μονάχος μέσα στη θάρκα του, για τον Ώκεανό. Ή άγρια θάλασσα της Βρετάνης πλάθει την ψυχή των ψαράδων. Είναι φίλη τους. Ξέρει τά μυστικά τους. Άπ' αύτην πηγάζουν οί χαρές και οί λύπες. Ή γή της Άλσατίας σφυρηλάτησε τον χαρακτήρα του Ζάν Όμπερλέ. Τά δάση της Βρετάνης έκαμαν τον Ζάν Λουάρν κεφάλι άγύριστο και πεισματάρικο. Όλες οί σκηνές έχουν άτμόσφαιρα, χρώμα. Τό τοπίο ύπάρχει παντού. Μιλώντας για ένα δωδεκάχρονο άγόρι, λέει: «Είναι ή ή-

λικία όπου οί μικροί που θά γίνουν θουκόλοι αρχίζουν να βαστούν την θουκέντρα, φέρνουν τη σούπα στους άνδρες που θερίζουν, και γυρίζουν τόσο περήφανοι τό θράδυ, μέσα στη σιωπή της καταχνιάς, καθάλλα στη γρηά άσπρη φοράδα που φαίνεται να τους ναουρίζη». “Όπου ή δραματική συγκίνηση είναι έντονη, ή σκηνή τελειώνει με μιá λέξι που θυμίζει τό τοπίο. Ίσως γιατί έτσι ή συγκίνηση προεκτείνεται, βρίσκει στη φύσι κάποια άπήχησι. Σπάνια οί περιγραφές του είναι άπλά διακοσμητικά στοιχεία, όπως σέ μερικές νουβέλλες. Και τότε περιγράφει με δύναμι. Τά δένδρα, οί θάλτοι, οί άνώμαλοι δρόμοι, τά χωράφια, ή άνοιξι, τό πρώτο όργωμα, τό ξερριζωμένο κλήμα άποκτούν μιá ιδιαίτερη γοητεία καθώς θλέπει γρήγορα, με άκρίβεια και γνώση. «Τά πλάσματα για να πάρουν ζωή πρέπει ν' άγαπηθούν», λέει. Γι' αύτό κι' οί περιγραφές του δέν είναι παρά άνταύγειες της ψυχής του. Και έπειδή ό άληθινός συγγραφέας είναι ένα με τό έργο του, γι' αύτό και τό έργο του Βαζιπ δέν είναι μόνο άληθινό: είναι μεγάλο. Πίστεψε σέ ό,τι όμορφότερο και υγιέστερο ύπάρχει στη ζωή και στην τέχνη. Ψυχή εύγενική και θαρραλέα άκολούθησε με συνέπεια τό ιδανικό του. “Ήσυχά χωρίς θορούβους και πυρετούς, οίκοδόμησε ένα έργο γεμάτο ύγεια και πλούτησε την Γαλλική και την παγκόσμια λογοτεχνία, με έργα ύψηλης ποιότητας. Πέθανε στο Παρίσι στά 1932.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ Π. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΤΗΣ ΛΥΩΝ

Ἡ 51η Σύνοδος τῶν Κοινωνικῶν Ἑβδομάδων τῆς Γαλλίας ἔλαβεν χώραν στή Λυών ἀπό τῆς 9ης-14ης Ἰουλίου 1964. Διήλθε αὐτή τὴν πόλιν γιὰ νὰ μνημονεύσῃ τὴν 60ῃ ἐπέτειο τῆς ἰδρύσεως τῶν Ἑβδομάδων στή Λυών, ἀπὸ τὸν Adéodat Boissard καὶ τὸν Marius Gouin. Ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς σ' ὄλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, συνέβαλαν ἐπὶ 60 χρόνια εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν Κοινωνικῶν Ἑβδομάδων.

Τὸ θέμα τῆς: «Ἡ ἐργασία καὶ οἱ ἐργάται εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν», θέμα συνεχοῦς ἐπικαιρότητος, ἀλλὰ πού ἀδιάκοπα ἀνανεοῦται, ἐπέτρεψε νὰ καταμετρηθῇ ὁ δρόμος ὁ διανυθεὶς ἀπὸ τοῦ 1904, ἀλλὰ περισσότερο ἀκόμη ἐκεῖνος πού μένει νὰ διανυθῇ.

Ἡ Κοινωνικὴ ἐβδομάς παίρνει σημεῖοι τῶν μεταβολῶν πού μεσολάβησαν μέσα στὰ 60 χρόνια ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὶς συνθήκας καὶ σχέσεις τῆς ἐργασίας στὶς βιομηχανικὲς κοινωνίες.

Μερικὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν μεταβολῶν εἶναι καλὰ: ἡ αὐξίσις τῆς παραγωγῆς καὶ παραγωγικότητος, ἡ γενικὴ ἀνοδος τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου, ἡ προοδευτικὴ ἐλάττωσις τῆς νυκτῆς κοπώσεως.

Ἄλλα ἀποτελέσματα δὲν εἶναι καλὰ: ὅπως τὰ ψυχοφυσιολογικὰ προβλήματα πού ἔφερε ἡ χορῆσις μηχανῶν, ἡ νευρικὴ κόπωσις καὶ οἱ ἐπαγγελματικὲς ἀσθένειες, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἔγινε συχνὰ μιὰ τμηματικὴ καὶ ἐπαναληπτικὴ ἐργασία, χωρὶς ἐσωτερικὸ ἐνδιαφέρον, ἡ ὁποία ὄχι μόνον δὲν καλλιεργεῖ τὸν ἐργάτη, ἀλλὰ προκαλεῖ σ' αὐτὸν ἓνα αἶσθημα ἀποστερήσεως. Ὅλα γίνονται ὡς ἂν οἱ ψυχολογικοὶ καὶ μορφωτικοὶ παράγοντες τῆς προλεταριοποιήσεως ἔπαιρναν μιὰ σημασία ἡξυμένη ὡς πρὸς τοὺς οικονομικοὺς παράγοντας. Αἱ πρόο-

δοὶ πού ἐπῆλθαν ἔχουν ὡς ἀντίλογο τὸ δαπανηρὸ ἀνθρώπινο τίμημα.

Οἱ σχέσεις τῆς ἐργασίας ἔχουν συχνὰ ὑποστῆ μιὰ ἀνάλογο χειροτέρευσις: ἔχουν ἀπροσωποποιηθῆ σ' ἓνα κόσμον πού διέπεται ἀπὸ τὰ πρωτεῖα τοῦ κέρδους καὶ τῆς παραγωγῆς, τῆς τεχνικῆς, τῆς ἀφρημένης, τῆς ἀνωνύμου, στοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ἡ ἀσκησις τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς εὐθύνης γίνεται δύσκολη ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ στελέχη καὶ τοὺς διοικοῦντας.

★ ★ ★

Ὁ κόσμος ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν ἐργασία ἔχει ἐπίσης ἐξελιχθῆ. Τὰ καθεστῶτα καὶ οἱ κοινωνικὲς τάξεις τείνουν νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὶς νέες τεχνικὲς ἱεραρχίες. Οἱ μεσαῖες ἔμμισθες τάξεις, στελέχη, τεχνικοὶ, ὑπάλληλοι γραφείων, δημόσιοι ὑπάλληλοι, αὐξάνουν σὲ ἀριθμὸ. Οἱ γυναῖκες κατέχουν μιὰ θέσι πού συνεχῶς βελτιοῦται. Ὁ ἐργατικὸς κόσμος γίνεται πρὸς περὶ πλοκος. Ἐνα μέρος αὐτοῦ ἔχει ἀποπρολεταρισθῆ ἢ πρόκειται νὰ ἀποπρολεταρισθῆ. Μιὰ ἄλλη μερὶς παραμένει προλετάρια, καὶ μάλιστα ὑποπρολετάρια καὶ ὑποφέρει ἀπὸ μιὰ σχετικὴ φτώχεια. Νέαι τάξεις φτωχῶν παρουσιάζονται: οἱ γέροντες, οἱ μειονεκτοῦντες σωματικῶς καὶ διανοητικῶς, τὰ τελευταῖα στρώματα τῶν μεταναστῶν. Ἐπὶ πλέον δὲν θὰ ποροῦσε κανεὶς νὰ ξεχάσῃ τὰ ὑποπρολεταριάτα, καὶ προλεταριάτα τῶν χωρῶν πού εἶναι ὑπὸ ἀνάπτυξι, καὶ γιὰ τὶς ἀνάγκας τῶν ὁποίων ἔκανε ἔκκλησι ἡ Ἑβδομάς τοῦ Augers. Ὁ ἀγροτικὸς κόσμος μὲ τὴν μηχανοποίησι καὶ τὴν τεχνικοποίησι ἀλλάζει φύσιν καὶ παίρνει νέα μορφή.

★ ★ ★

Πρὸ αὐτῶν τῶν γεγονότων, ἡ κοινωνικὴ ἐβδομάς ἀπέβλεψε νὰ ὑπενθυμίσῃ τὶς κύ-

ριες αρχές της σκέψέως της. "Όπως τὰ εἶπε τελευταίως ὁ Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ' καὶ ὅπως τὰ ὑπενθύμισε ὁ Καρδινάλιος Cicerone εἰς τὴν ἐπιστολὴν του, στὴν ἑβδομάδα τῆς Λυών, ἡ ἐργασία δὲν εἶναι ἕνα τέλος, ἕνας σκοπὸς ἀλλὰ ἕνα μέσον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου. Κάθε ιδεολογία ἡ ὁποία θὰ τὴν ἀνέβαζε σὲ σκοπὸν θὰ διέστρεφε τὴν τάξιν τῶν ἀξιών. Ἐκεῖ ἔγκειται τὸ διαφοροῦμενον μᾶς ἐκφράσεως ὅπως «πολιτισμὸς τῆς ἐργασίας». Μεταξὺ ὅλων τῶν μέσων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐργασία φαίνεται ὡς προνομιοῦχος, διότι εἶναι συνεργασία εἰς τὸ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Υἱοῦ, διότι ἐξασκεῖ μὴ μεσιτεία μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως, μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπου, μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ κοινωνίας, μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ. Πρέπει, λοιπόν, νὰ εἶναι τοποθετημένη ταυτόχρονα ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐργάτου ἐν σχέσει πρὸς τὴν σημερινὴν σύστασιν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ἡ ὁποία σχηματίζει τὸν παρόντα σταθμὸν τῆς ἀνθρωπότητος στὴν πορεία πρὸς τὸν Θεόν. Γιὰ νὰ ἐπανέλθῃ κανεὶς σὲ μιὰ σκέψιν τοῦ Πίου τοῦ ΧΙ δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παραδεχθῆ, ὡς ἄτομο, καὶ ὡς κοινωνικὸν ὄν, μιὰ κατάστασιν ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ ἀνθρώπος θὰ ἐξήρχετο ἐξηνητελισμένος ἀπὸ τὸ ἐργαστήρι ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἡ ὕλη ἐξέρχεται ἐξηνηγετισμένη.

Πάρα πολλοὶ τρόποι ἐπροτάθησαν γιὰ νὰ θεραπεύσουν αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ αἱ Κοινωνικαὶ Ἑβδομάδες τοὺς ἐμελέτησαν: Ἡ πρόοδος τῆς νομοθεσίας, ἰδίως σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς συνθήκας ἐργασίας καὶ τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀσθενείας· μίαν καλύτεραν ἐφαρμογὴν τῆς ψυχοτεχνικῆς γιὰ τὴν ἐκλογήν, τὸν προδιδασκὸν καὶ ἐπαναταξινόμενον τῶν ἐργατῶν· μίαν βελτίωσιν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων ἐν γένει εἰς τοὺς κόλπους τῶν ἐργατικῶν μονάδων· μίαν μεταρρύθμισιν τῆς ἐπιχειρήσεως πού νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων στὴν προπαρασκευὴ καὶ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἀποφάσεων· μιὰ καλλιτέ-

ρα ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωσις καὶ ἐπὶ πλέον μιὰ ὑπέρβασις αὐτῆς τῆς ὀργανώσεως ἡ ὁποία δὲν πρέπει πλέον ἀπλῶς νὰ εἶναι μίαν σύνθεσις συνδιαλλαγῆς μεταξὺ τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ ἕνα μέσον συμμετοχῆς εἰς μίαν ὀργανωμένην καὶ δημοκρατικὴν οἰκονομίαν. Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων μέσων, κανένα δὲν θὰ ἀρκοῦσε μόνο του. Πρέπει ὅλα νὰ χρησιμοποιηθοῦν, εἰς τρόπον ὅστε νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τεχνικῆς προόδου καὶ τῆς νέας ἀλληλεγγύης πού γεννᾶται ἀπὸ τὸν συνεταγισμόν (ἐκσοσιαλισμὸν) τῆς ἐργασίας. Πρέπει ἐπίσης νὰ τὰ συμπληρώσῃ κανεὶς μὲ μίαν προσπάθειαν τεχνικῆς φαντασίας, μὲ προοπτικὴν νὰ προσαρμοσθῇ ἡ ἐργασία εἰς τὸν ἀνθρώπου, ἐνῶ οἱ ἐργοδοταὶ θὰ πρέπει νὰ ἀποδεχθοῦν ὡς κανονικὰς τὰς τιμὰς αὐτῆς τῆς προσαρμογῆς.

Οἱ συνδικαλιστικοὶ ὀργανισμοὶ ἐμφανίζονται ὡς οἱ πρῶτοι ἐνδιαφερόμενοι σ' αὐτὰς τὰς προόδους καὶ ἐναπόκειται σ' αὐτοὺς κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος, νὰ τὰς προωθήσουν. Θὰ πρέπει νὰ εὔρουν σ' αὐτὸ ἐδῶ τὴν ὀρθὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῆς ζητήσεως καὶ τῆς συμμετοχῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπέμεινε ἡ Κοινωνικὴ Ἑβδομάς τοῦ Caen.

Ἄλλὰ κάθε ὀργάνωσις προερχομένη ἐκ τῆς ἐργασίας δὲν ἀναφέρεται στὰ συνδικάτα τῶν μισθωτῶν. Γεωργοί, τεχνῖται, διευθυνταὶ ἐπιχειρήσεων, ἐργάται ἀνεξάρτητοι ἐνθαρρύνουν ἐπίσης συνθέσεις ἀναγεωμένες πού σκιαγραφοῦν μίαν νέαν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὅλοι αὐταὶ αἱ κατηγορίαι τῶν ἐργατῶν καλοῦνται νὰ λάβουν μέρος στὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀποφάσεις. Πέραν μᾶς πολιτικῆς κερδῶν, ἡ ὁποία θὰ περιορίζετο νὰ διανείμῃ μεταξὺ τῶν ὀλιγοτέρων εὐνοουμένων κατηγοριῶν ὀρισμένα πλεονεκτήματα, αὐταὶ αἱ ἀποφάσεις πρέπει νὰ ἐξασφαλίζουν σ' ὅλας τὰς κατηγορίας ἐργατῶν μίαν δυνατότητα συμμετοχῆς στὸ ἔθνικόν προϊόν, δυνάμει τοῦ δικαίωματος ὅτι μὲ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐκκληρουμένων ἕνα κοινὸν ἔργον δημιουργίας, δικαίωμα τὸ ὁποῖον ὑπερβαί-

νει κατά πολὺ σὲ ἀνθρωπίνην σημασίαν ἐκείνου τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὸ κερφάλαιον.

Ἐν τέλει, ὁ συνεταιρισμὸς τῆς ἐργασίας καθιστᾷ φανεράν τὴν αὐξανομένην σπουδαιότητα τῶν ἰδιωτικῶν κοινοπαραγωγικῶν συστημάτων: ὅπως συνδικάτα, οἰκογενειακοὶ συνεταιρισμοί, ὠργανωμένα σωματεία κ.λ.π. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος οἱ πατροπαράδοτοι τύποι ἢ ἀνακαινισμένοι ἐκ τοῦ κοινού παραγωγικοῦ συστήματος ἐμφανίζονται ὡς ἀπροσάρμοστοι, διότι δὲν ἀναγνωρίζουν παρὰ τὸ «δημόσιον κοινοπαραγωγικὸν σύστημα», τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ κατ' εὐθειάν εἰς τὴν κρατικὴν ἐπιβολήν (étatisation).

Μὲ τὴν ἀποψιν αὐτῶν τῶν γενικῶν προσανατολισμῶν, ἡ Κοινωνικὴ Ἑβδομάς προτείνει, ἰδιαίτερος στοὺς ἀκροατὰς τῆς:

Μίαν βελτίωσιν τοῦ προγραμματισμοῦ ἢ ὁποῖα τείνει νὰ συνδυάζῃ μὲ ἓναν τρόπον περισσότερο ἀποτελεσματικὸν τὰ ἐνδιάμεσα σώματα στὴν κατ'ἀστροφισμὸν τοῦ ἔργου του, ὥστε νὰ ἐκτιμῶνται καλλίτερα αἱ διάφοροι βαθμίδες τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἀποφάσεως. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ταιριάζει νὰ προβλέπη περιπτώσεις συσχέτισης, προσανατολισμοῦ καὶ ἐπαφῆς εἰς ἕκαστον κλάδον δράσεως.

Καλλιτέρας ἐγγυήσεις στὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς συνδικαλιστικῆς δράσεως στὴν ἐπιχείρησιν.

Μίαν ἔρευναν περισσότερο συστηματικὴν διὰ τὰ ἐκπολιτισθῆ ἢ ἐργασία.

Μίαν εὔρυσιν τῶν προοπτικῶν διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν κοινωνικὸν προοδισμὸν τῶν, εἰς τρόπον ὥστε κάθε ἀνθρώπινον ὄν, σῶμα καὶ πνεῦμα, ἄτομον καὶ κοινωνία, νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ εὐρίσκη ἔτσι τὴν δυνατότητα νὰ ἐξασκῆ εὐθύνας στὸ σύνολον τῶν τεχνικῶν διαδικασιῶν καὶ τῶν φαινομένων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς στοὺς κόλπους τῶν ὁποίων ἔχει παρεμβληθῆ.

Μίαν νέαν πολιτικὴν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐργάτας μετανάστας γιὰ νὰ τοὺς ἐξασφαλί-

σῃ τὸν ἀνθρώπινον καὶ τεχνικὸν προοδισμὸν τῶν, εἴτε ἔνεκα τῆς ἰδικῆς τῶν ἀναπτύξεως εἴτε ἔνεκα μιᾶς πιθανῆς ἐπιστροφῆς στὰς χώρας προελεύσεώς των στὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ συμβάλουν.

Μίαν ἀναθεώρησιν τῆς τρεχούσης πρακτικῆς στὶς βιομηχανικὰς ἐταιρίες ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀγροτικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐκμεταλλεύσεις. Γιατί καθὼς οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ βιοτέχναι κάνουν μόνοι τῶν μιᾶ προσπάθεια προσαρμογῆς καὶ ἀνακαλύπτουν καινούργιους τρόπους ἐργασίας, ὀφείλουν νὰ μποροῦν νὰ διαθέτουν τὰ ἀπαιτούμενα μέσα γιὰ νὰ εὐδοχιμοῦν σ' αὐτὸ τὸ στάδιο.

Ἡ Κοινωνικὴ Ἑβδομάς ζητᾷ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ, «ἐπὶ γῆς Εἰρήνη» ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἰδιαίτερος ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι φέρουν εὐθύνας τεχνικὰς, οικονομικὰς καὶ κοινωνικὰς νὰ συνδράμουν στὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν τῶν σκοπῶν.

Σήμερον, ὅπως ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἡ ἐργασία ἐὰν δὲν εἶναι ἓνα τέλος εἶναι μία ἀξία: ἀξία πολιτισμοῦ, διότι ὅλοι οἱ πολιτισμοὶ οἰκοδομοῦνται ἐπὶ τῆς ἐργασίας καὶ προσδιορίζονται ἀπὸ αὐτὴν ἀξία πνευματικὴ διότι εἰσάγει τὸν ἀνθρώπον στὸ βασίλειον τῆς συνεργασίας καὶ τῆς συναλλαγῆς, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τὴν προσωποποιεῖ καὶ τὴν κοινωνικοποιεῖ συγχρόνως, ἐκπληρόνοντας τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ἄφησε τὴν γῆν εἰς τὸν ἀνθρώπον διὰ νὰ τὴν κἀνῃ νὰ ἀνέλθῃ πρὸς Αὐτόν. Ἀκόμη καὶ ἂν οἱ μεταβολὲς στοὺς ὅρους τῆς ἐργασίας ἀναγκάζουν νὰ μεταφερθοῦν σὲ δευτέρη μοῖρα ὠρισμένες πνευματικὰς ἀντιλήψεις, οἱ ὁποῖες εἶναι ἱστορικὰ συνδεδεμένες μὲ μία ἀγροτικὴ καὶ βιοτεχνικὴ οἰκονομία, ὀφείλομε περισσότερο ἀπὸ ποτὲ νὰ ἐξάρωμε τὴν πνευματικὴν ἀξία τῆς ἐργασίας διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀνθρώπος συμμεροφούται πρὸς τὸν Χριστό, ἐκφράζει τὴν προσωπικότητά του καὶ σώζει τὸν κόσμον.

ΥΣΤΑΤΗ ΩΡΑ

Θά στριμωχτούμε και φέτος, όπως κάθε χρόνο, κάτω απ' τὸ θόλο τῆς ἐκκλησιάς, γιὰ τὴ μεγάλη στιγμή. Τὴν τραγικὴ στιγμή τοῦ Θεανθρώπου. Τὴ στιγμή τῆς Σταυρώσεως.

Καὶ οἱ πιὸ ἀδιάφοροι θά πάρουν, κι' αὐτοί, μιὰ θέση. Εἶναι ἡ ὥρα πού φέρνει τὶς μνήμες. Διώχνει τὸν πέπλο τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ τῆς ἀδιαφορίας. Κι' οἱ μνήμες γεννᾶνε χιλιάδες διαλογισμούς. Καεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς θάλει σὲ ἀπόλυτη τάξη. Κάποτε, τὸ συναίσθημα τοῦ φόβου ὀδηγεῖ στὴν βίαιη παραδοχὴ τοῦ ὑπερφυσικοῦ στοιχείου. Ὁ θάνατος παγώνει τὰ νεῦρα. Τὸ ἀθέβαιο χαλαρώνει τὶς αἰσθήσεις. Ἡ δίψα τῆς ζωῆς «ἀναγκάζει» τὸν ἄνθρωπο ν' ἀρπαχτεῖ ἀπὸ στέρεη ρίζα. Γι' αὐτό, τούτῃ τὴν ὥρα, θά πάρουν μιὰ θέση καὶ οἱ πιὸ ἀδιάφοροι. Ἄσχετα πῶς θά εἶναι ἡ τοποθέτησή τους στὸ χῶρο. Ὁ χῶρος εἶναι ἴσως τὸ ἐξωτερικὸ στοιχεῖο. Οἱ μνήμες εἶναι ἡ πάλῃ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου.

Κι' αὐτὸ ἔχει σημασία...

★

Τὰ μάτια ὅλων θά εἶναι καρφωμένα στὸν Ἐσταυρωμένο. Ὁ Ὁραῖος κάλλει παρὰ πάντων ἔρωτων θά ὑψώνεται ἀμωρφοῦς στὸ Σταυρὸ Του. Μπροστὰ ἀπὸ τὴν Ὁραία Πύλη. Μὲ ἀπλωμένα τὰ χέρια, λὲς ν' ἀγκαλιάσει τὸν κόσμο. Μὲ καρφωμένες τὶς παλάμες, λὲς νὰ δέεται αἰώνια στὸν Οὐράνιο Πατέρα Του γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Τεταμένη ἡ προσοχὴ μας. Τὰ νεῦρα χαλαρωμένα. Κάποιο ἀδιόρατο αἶσθημα πόνου—κι' ἴσως συναίσθηματικῆς μεταλλαγῆς—θά μᾶς φέρει στὴν ἀδράνεια. Ὑστερα, θά ἔρθῃ ἡ ταραγμένη φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ νὰ μᾶς περάσει στὸ χῶρο πού κυριαρχοῦν οἱ μνήμες. Ἐδῶ, τὸ ὑποσυνείδητο ἀφίνει ν' ἀναδεύεται μέσα μας κάτι τὸ ἀκαθόριστο. Κάποτε παίρνει σχῆμα. Αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο ὀδηγεῖ, ὅσους ἔχουν τὴ δύναμη, στὴν ἀντίπερα ὄχθη. Στὸ μεταφυσικὸ χῶρο. Οἱ ἄλλοι μένουν στὴν ἐξουσία τοῦ συναίσθηματισμοῦ.

Στὸ ἄκουσμα τῶν Παθῶν Του, θά δακρῶσαστε!...

—Καὶ φέρουσιν Αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον... Ἐκεῖ ἔσταυρώσαν Αὐτὸν καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν ὃν δὲ ἐξ

ἀριστερῶν... Καὶ ἐδίδουν Αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνωμένον οἶνον...

Ἡ μυστικὴ τούτῃ ὄραση θά εἶναι φρικτὴ. Ἡ ἴδια ἐκείνη πικρὴ γεύση, ἀπὸ χολὴ καὶ ξύδι, θά ἀναδεύει μέσα μας. Ρίγη θά διατρέχουν τὸ σῶμα μας. Ἀπερίγραπτη ἡ συγκίνησή μας. Δὲν ἀντέχει ὁ ἄνθρωπος σὲ τέτοιες ὁράσεις. Κι' ὅταν μάλιστα ἐπηρεάζουν τὴ δική του ὑπόσταση. Ὅταν ἐπενεργοῦν στὴν ἐσχατολογικὴ του πορεία, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν θέλησή του.

★

Ἡ ἱερὴ ἀγανάκτηση θά καλύψῃ τὴν καρδιά μας γιὰ τοὺς σταυρωτὲς Του. Κάποτε θά φτάσουμε σὲ παράλογες σκέψεις γι' αὐτούς: τὴν αἰώνια καταδίκη! Κι' ἀπὸ τὴν παρούσα ὥρα καὶ ἀπὸ τὸν μέλλοντα χρόνο. Εἶναι οἱ καταραμένοι. Πρέπει νὰ εἶναι οἱ καταραμένοι!...

Αὐτὸς ὁ παράνομος λαός, πού τόσο τὸν εὐεργέτησε ὁ Κύριος, τώρα τὸν χλευάζει...

—Ἐσῶσε ἀπ' τὸ θάνατο τοὺς ἄλλους καὶ δὲν μπορεῖς νὰ σώσεις τὸν ἑαυτό σου; Κατέβα ἀπ' τὸ Σταυρὸ καὶ θά πιστέψουμε σὲ σένα. Ἄν εἶσαι βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων σῶσε τὸν ἑαυτόν σου!...

Οἱ ἄνθρωποι ζητᾶνε τὸ θάμα, νὰ πιστέψουν. Τὰ ὑπερφυσικά γεγονότα τοὺς συγκλονίζουν. Ἐκεῖνο πού δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν, τοὺς θαμπώνει. Ἡ δύναμή τους αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὸ παράλογο. Εἶναι ἀνυπότακτοι. Μόνο μὲ χειροπέδες μποροῦν νὰ ὀδηγηθοῦν πέρα ἀπὸ τὸ μηδέν. Τὸ ὑπέρλογο τοὺς συγκλονίζει, ἀλλὰ καὶ τοὺς τρομάζει. Φοβοῦνται τὸ πέρασμα ἀπ' τὸ μηδέν, γιατί φοβοῦνται τὸ θάνατο. Δὲν θέλουν νὰ ξαναγυρίσουν στὴν ἀρχή, γιατί ἀγαπᾶνε ἐκεῖνο πού ἔχουν οἱ ἴδιοι καταχτήσει.

Οἱ διαλογισμοὶ τῆς παρουσίας ὥρας, θά φέρουν δάκρυα στὰ μάτια μας. Θά κυττάμε τὸν Ἐσταυρωμένο περίλυποι. Περίλυποι μέχρι θανάτου.

Ἡ ὄψη του θά γίνεται πιὸ θλιμμένη ἀπὸ τὸ κίτρινο φῶς τῶν κεριῶν. Κι' ἐμεῖς θά ψελλίζουμε τὰ λόγια τοῦ ληστή: Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ Σου!...

★

Οἱ μνήμες θά ἔχουν ζωντανέψει μέσα μας. Τὸ φριχτὸ μαρτύριο. Μόνο πού δὲν

μπορούμε να νιώσουμε σ' όλη την έκταση ούτε την τραγικότητα, ούτε το μεγαλείο της στιγμής. Ή εικόνα της ύστατης ώρας ήταν αφάνταστα πιο φρικτή από εκείνη που έχουμε συνθέσει εντός μας.

Ή αλήθεια είναι άδυστακτη, λέει ο Φρανσουά Μωριάκ. Μόνο φρίκη μπορεί να προκαλέσει. Και τέτοια νιώθαν οι πρώτοι χριστιανοί, που είχαν 'δει με τα μάτια τους το μαρτύριο του Ίησού: Με μια νιασμένη λύσσα τραβήξαν ν' άποσπάσουν τόν χιτώνα που είχε κολλήσει στις πληγές. Γυμνώσανε το σώμα και τὸ τεντώσανε πάνω σὲ δυὸ χοντροκομμένα ξύλα, που άποτελοῦσαν τὸ Σταυρό.

Καθώς οι δήμιοι χτυποῦσαν τὸ σφυρί πάνω στα καρφία, τὸ αἷμα κατακόκκινο τὸς ἔθαψε τὸ μούτρο. Ἐκείνοι φτύσανε με λύσσα, προσπαθώντας νὰ σκουπίσουν τὸ αἷμα με τὴν ξαναστροφή του χεριου τους. Τὰ σαυμερά τους σάλια πέσανε κατὰ πρόσωπο του Ίησού. Τὰ σφυριά άρχίσανε τώρα ν' άνεθοκατεβαίνουν γρήγορα και θυμωμένα. Σὲ λίγο ἡ κρεμάλα ὑψώθηκε. Καὶ τὸ κορμὶ του Ίησού λύγισε κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ θάρος...

Οἱ σταυρωτές, δείξανε φχαριστημένοι τὰ σάπια τους δόντια. Χαχανίσανε! Τὸ χνώτο βγήκε θρώμικο, νὰ μολύνει τὸν ἀέρα. Κι' οἱ Φαρισαῖοι τρίψανε με ἀπέραντη εὐδαιμονία τὶς καλοθρεμένες κοιλιές τους. Τὸ ἔγκλημα εἶχε τελειωθεῖ.

Ὁ Ίησοῦς ὑψωσε τὸ βλέμμα σὲ ἰκεσία στὸν Οὐρανό.

—Πατέρα, συγχώρεσέ τους! Δὲν ξέρουν τί κάμουν, προσευχήθηκε.

Και μεῖς, σὲ τοῦτο τὸ ἄκουσμα, θὰ σταυροκοπηθοῦμε. Κι' ἴσως ψελλίσουμε τὰ ἴδια λόγια. Μπορεῖ και νὰ δακρυσουμε ἀκόμη. Τὸ μαρτύριο και ἡ αίτηση συνώμης διαφοροποιουὺν τὴν ψυχική μας κατάσταση του καθημερινου βίου' και προκαλοῦν ἐσωτερικὲς ἀναστατώσεις.

★

Αὐτὲς οἱ ἀναστατώσεις, γιὰ νὰ φέρουν «ψυχικὸ κέρδος», πρέπει νὰ πάρουν συγκεκριμένη μορφή στὸν ἐνεστώτα βιοματικὸ χρόνο. Δὲν εἶναι νοητὸ νὰ δεχώμαστε νὰ ζοῦμε μόνο τὶς συγκινήσεις που γενάει τὸ συναίσθημα. Οἱ συγκινήσεις πρέπει νὰ γίνουιν πράξη. Κι' ἡ πράξη δὲν ἐπιτρέπει τὴν μεταλλαγή τῆς ὑστατης ὥρας σὲ μιὰ ὁμορφή, συγκινητικὴ ζωγραφιά, χωρίς Ἐσταυρωμένο...

Και φαίνεται πὼς αὐτὴ ἡ παραχάραξη τῆς σταυρικῆς θυσίας ἔχει συντελεσθεῖ σὶς μέρες μας. Ἄλλωῶς πὼς νὰ ἐξηγήση κανεὶς τὰ ἀντιπνευματικὰ μας βιώματα; Αὐ-

τὴ τὴν ἀναισθητικὴ ἀδιαφορία μας σὶς ἠθικὲς ἐπιταγές. Κάποτε φτάνουμε ὡς τὴ διαστροφή: Ζητᾶμε στὸ ἀντιπνευματικὸ μας φρόνημα νὰ δώσουμε «χριστιανικὸ» περιβλήμα. Ἔτσι, γινόμαστε οἱ ἔμποροι του μαρτυρίου του Ίησού. Και πλουτίζουμε ἀνάσχυιντα ἀπ' αὐτό. Μεταβάλλουμε τὴ θρησκεία Του σὲ θρησκεία σκοπιμότητας και τυπολατρείας. Δεχόμαστε ἀδιαμαρτύρητα τὴν ἀδικία, που κάποτε ὀδηγεῖ στὸ θάνατο. Γινόμαστε σκληροί, τάχα ἀπὸ ἠθικὴ ἀκαμψία. Τέτοιες κι' ἄλλες παρόμοιες διαστροφές ἀποτελοῦν τὸν πυρήνα σὶς καθημερινές μας πράξεις.

★

Ἡ Σταύρωση εἶναι ἡ ὑστατη ὥρα του ἀνθρώπου στὸ χῶρο του ἀπόλυτου μηδέν. Πριν ἀπ' αὐτὴ ἡ πορεία του ἦταν πορεία στὸ χάος. Τὸ σύννορο τῆς γήινης ζωῆς δὲν ὀδηγοῦσε σὲ ἐσχατολογικὴ βίωση. Ἐφανε σὲ τίποτα. Ὁ θάνατος ἦταν ὁ ἐξουσιαστής. Ὁ μόνος κυρίαρχος, τὸ εἶναι μας. Ἡ ἀνυπαρξία «διέλυε» τὴν ὑπαρξη.

Τοῦτος ὁ θάνατος δὲν «ἐπενεργοῦσε» μόνο στὴν ὕλη. Ἐκάλυπτε και τὴν ψυχή. Ὁχι μόνο σὰ διανοητικὴ λειτουργία. Ἄλλὰ και σάν μεταφυσικὴ πραγματικότητα. Ὁ ἀνθρωπος ξαναγύριζε στὸ μηδέν. Και ἔμεινε στὸ μηδέν.

Ἐπρεπε νὰ «συντελεσθῆ» ἡ Σταύρωση, γιὰ νὰ «ἐξέλθῃ» ὁ ἀνθρωπος ἀπὸ τὸ χῶρο του ἀπόλυτου μηδέν. Ἡ «ἐξοδος» ὠλοκληρώθηκε με τὴν Ἀνάσταση. Χωρίς αὐτὴ δὲν θὰ εἶχε συντελεσθῆ ἡ «ἐξοδος». Ἡ Ἀνάστασι νίκησε τὸν Θάνατο!

Παράξενη μᾶς φαίνεται ἡ διαλεκτικὴ πορεία τῶν μεταφυσικῶν φαινομένων. Ἴσως νὰ μὴν μπορούμε νὰ μορφοποιήσουμε αὐτὴν τὴν πορεία. Ἄν δὲν κερδίσουμε τὸν θάνατο δὲν κερδίζουμε τὴ ζωὴ. Αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ ἀρχὴ τούτης τῆς διαλεκτικῆς. Ὅμως τὸ ἀθέβαιο μᾶς κρατάει γατζωμένους στὸ πραγματικὸ. Σὲ ὅ,τι ἡ ζωὴ μᾶς δίνει νὰ καταλάβουμε με τὶς αἰσθήσεις μας. Τὸ παραπέρα μᾶς τρομάζει. Μᾶς ἐξουθενώνει. Ἀναρωτιόμαστε: Ποιὸς ὁ λόγος ν' ἀποζητᾶμε τὸ θάνατο γιὰ νὰ κερδίσουμε τὴ ζωὴ;

Ἡ ἴδια ἐξουθένωση εἶχε καταλάβει και τοὺς μαθητὲς του Ίησού μετὰ τὰ τρομερὰ ἐκείνα γεγονότα. Και ἄς τοὺς εἶχε θεβαιώσει γιὰ τὴν Ἀνάστασι Του. Ἡ χρονικὴ ἀπόσταση, ὡς τὸ ἀναστάσιμο γεγονός, γέννησε ἐντὸς τους τὴν ἀθεβαιότητα. Μαζέμενοι πάνω στὸ ἀνώγειο, εἶχαν κλειδαμπαρώσει τὶς πόρτες ἀπὸ τὸ φόβο τῶν Ἰουδαίων. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν βαρειά. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους Του δὲν τολμοῦσε νὰ

προφέρει τὸ ὄνομά Του. Ἡ μνήμη Του, ἀποτρόπαιη στοὺς ἴδιους τοὺς μαθητές. Ὁ Πέτρος, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ γνήσιο αὐθρομητισμὸ καὶ τὸν πλοῦσιο συναισθηματικὸ κόσμον, ἔκαμε πρῶτος τὴν σκέψη νὰ ξαναγυρίσουν πίσω στὶς δουλειές τους. Καὶ τὴν εἶπε στοὺς ἄλλους.

—Τρεῖς μέρες καὶ ἀκόμα δὲν ἀναστήθηκε, ὅπως τὸ εἶχε ὑποσχεθεῖ...

Τί περίμεναν ἄλλο; Τὰ τρία χρόνια μαζί Του τάβλεπαν τώρα σὰν μάταιη περιπλάνηση. Ξαναγυρίσανε πίσω, στὸ σημεῖο μηδέν· ἀπὸ κεῖ ποῦ εἶχαν ξεκινήσει. Ἄν πραγματικά ἦταν ὁ Γιὸς τοῦ Θεοῦ, δὲν θάφινε τοὺς Ἰουδαίους νὰ Τὸν ρίξουν στὴν ἀτίμωση, θὰ σκέφτηκε ὁ Θωμᾶς. Δὲν θάφινε νὰ τὸν ἐκμηδενίσῃ ὁ θάνατος. Τόσες εὐκαιρίες Τοῦ δόθηκαν νὰ λυτρώσῃ τὸν Λαὸ Του. Κι' ἀντὶ νὰ δεχθεῖ νὰ γίνῃ βασιλεὺς, ἀποζήτησε μόνος Του τὸ θάνατο!

—Ἀνεβαίνουμε γιὰ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ

ὁ Γιὸς τοῦ Ἀνθρώπου θὰ παραδοθεῖ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν Του. Εἶχε πεῖ ὁ ἴδιος.

Αὐτὴ ἡ ἀμφιβολία, ταλάντευε τὴν πίστη τῶν μαθητῶν. Στὴν πιὸ σκληρὴ δοκιμασία τὸ ἰδανικὸ τους. Τὸ μόνον πού μενε μέσα τους ἦταν ἡ ἀγάπη στὸ Διδάσκαλο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν περίμεναν, ἔστω περίτρομοι.

★

Ἡ Ἀνάσταση ἔδωσε τὴν ἐξήγηση στὴ διαλεκτικὴ πορεία τῶν μεταφυσικῶν φαινομένων: Κι' ἐδῶ, στὰ ὑπερλογικά, ἡ ἴδια ἐξήγηση μὲ τὰ φυσικὰ φαινόμενα: Ἄν ὁ σπόρος τοῦ σταριοῦ πέσει στὸ χῶμα καὶ δὲν πεθάνει, θὰ μείνῃ μόνον αὐτός. Ἄν ὅμως πεθάνει θὰ φέρῃ καρπὸ πολὺ.

Ἡ μνήμη στὴν ὕστατη ὥρα εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς πορείας στὴν ἀτελευτήτη ζωὴ.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ

ΑΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΑ(*)

III

“Ὅτι ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς κανεὶς μὴ δυσπιστήση. Στὴ Μαρία φανερώθηκε, μετὰ κι' αὐτοὶ τὸν εἶδαν ποῦ πήγαιναν σ' ἕναν ἀγρό. Στους μύστες πάλι ἐφάνη τοὺς ἀσάλευτους ἔντεκα, στέλνοντας νὰ βαπτίζουσιν. Στους οὐρανοὺς, μετὰ ἀπ' αὐτό, ἀπ' ὅπου ἦρθε, ἀνέβη, τὸ κήρυγμα θεοθῶντας το μ' ἕνα πλῆθος σημεῖα.

IX

Ἄμπαρωμένες, Δέσποτα, οἱ πόρτες ὅταν μπήκες, τοὺς Ἀποστόλους γέμισες μὲ Πανάγιο Πνεῦμα γαλήνια φυσῶντας το, νὰ δένουν καὶ νὰ λύνουν τίς ἁμαρτίες, λέγοντας. Μετὰ ὀχτῶ ἡμέρες καὶ τὴν πλευρά σου στὸ Θωμᾶ ἔδειξες καὶ τὰ χέρια, κι' ἐμεῖς μαζί του λέμε: Θεὲ καὶ Κύριε Ἐσὺ ὑπάρχεις.

Μεταφραστής: Π.Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

* Ψέλνονται τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστή. Ἡ μετάφρασή τους ἔγινε στὸ μέτρο τοῦ πρωτότυπου γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ψέλνονται. (Σχετικὰ παραπέμπουμε στὸ μελέτημα «Τὸ μεταφραστικὸ πρόβλημα στοὺς Βυζαντινοὺς ὕμνους» — «Ἀκτίνες», Ἰανουάριος 1966).

Ἐπιστολαί

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ἄγαπητές «Ἀκτίνες»

Πρὸς χάριν τῶν ἐνδιαφερομένων ἀναγνωστῶν σου θὰ ἤθελα νὰ παραθέσω ἕνα ἀπὸ τὰ «Leading Articles» δημοσιευθὲν στὸ *British Medical Journal* τὸν Νοέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους.

«Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1962 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ *Canterbury* διωργάνωσε μιαν συνάντησιν ἐνδιαφερομένων προσώπων ἐπάνω στὸ θέμα τῶν σχέσεων κλήρου καὶ γιατρῶν. Σὰν ἕνα ἀποτέλεσμα τῶν συστάσεων μιὰς ἐργαζομένης ὁμάδος πού συνεστήθη τότε, ἰδρῦθη τὸ Ἰνστιτούτον τῆς Θρησκείας καὶ Ἰατρικῆς Ἐπιστήμης τὸν Ἰούνιον τοῦ 1964 (*Organizing Secretary: 58a Wimpole St., London W. 1*). Προσφάτως ἐξεδόθη ὁ πρῶτος ἐτήσιος ἀπολογισμὸς τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἐκεῖ οἱ δύο κύριοι ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τοῦ ἀναφέρονται: «Ἡ ἀναζήτησις μεγαλυτέρας γνώσεως τῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ υἰεΐα ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς ψυχικῆς, διανοητικῆς καὶ φυσικῆς ἐννοίᾳ βασίζεται καὶ ἡ προαγωγὴ μιᾶς καλυτέρας κατανοήσεως καὶ συνεργασίας μεταξύ ὄλων τῶν ἀνθρώπων οἰασθῆποτε πίστεως ἢ δόγματος οἱ ὅποιοι ἐργάζονται εἰς τὰ πεδία τῆς θρησκείας καὶ ἱατρικῆς καὶ συγγενῶν περιοχῶν τῆς ἀνθρωπίνης προσπαθείας». Ποικίλα σώματα, ὅπως τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ Συμβούλιον τῆς Θεραπείας, ἐργάζονται δραστηρίως γιὰ πολλὰ χρόνια σὲ αὐτὸ τὸ πεδίον, ἀλλὰ ὁ χρόνος ἐφαίνετο πρόσφορος γιὰ τὸν σχηματισμὸ ἑνὸς ἀνοικτοῦ forum γιὰ συζήτησιν μὲ τοπικοὺς παράγοντας συντονιζομένους ἀπὸ μία κεντρικὴ διοίκησιν. Ὑπάρχουν ἤδη 400 μέλη, τὸ ἡμισυ τῶν ὁποίων εἶναι ἱερεῖς καὶ τὸ ἄλλο ἡμισυ ἱατροί.

Ἄν καὶ τὸ Ἰνστιτούτον περιλαμβάνει μέλη ἀνήκοντα εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν, Καθολικοί, Ἑβραῖοι καὶ μέλη οἰασθῆποτε ἄλλης πίστεως μποροῦν νὰ ἀνήκουν σὲ αὐτὸ καὶ νὰ συνεισφέρουν ἀποτελεσματικὰ στὸν τρόπον σκέψεως καὶ δράσεως. Μέλη τοῦ Ἰνστιτούτου ἔχουν ἤδη ὀργανώ-

σει δύο εἰδικές ἐπιτροπές ἢ μία νὰ σπουδάσῃ τὴν Ἑκπαίδευσιν ἀμφοτέρων, ἱατρῶν καὶ ἱερέων, καὶ ἡ ἄλλη τὰ προβλήματα τῆς διανοητικῆς υἰεΐας. Ἐπαφὴ ἔχει γίνει μὲ πολλὰς τοπικὰς ομάδας κληρικῶν καὶ ἱατρῶν πού ὑπῆρχον ἤδη ἢ ἔχουν προσφάτως σχηματισθῆ. Ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Ὄργανισμὸς αὐτὸς προσδεύει εἰς πείσασμα τῶν οἰκονομικῶν δυσκολιῶν δείχνει καθαρὰ ὅτι εἶναι εὐπρόσδεκτος καὶ ἔχει σπουδαίαν ἐργασίαν νὰ ἐπιτελέσῃ. Ἀμφοτέροι, ἱατροὶ καὶ ἱερεῖς, αἰσθάνονται ὅτι ἡ θέσις των καὶ ὁ ρόλος των εἰς τὴν κοινωνίαν μας εἶναι ὑπὸ λεπτολόγον κριτικὴν ἐξέτασιν.

Ἐπιστημονικαὶ πρόοδοι, ἐνῶ παράγουν ἐπαναστάσεις εἰς τὴν φροντίδα τῆς νόσου, ἔχουν ὡς ἐκ τούτου δημιουργήσει νέα προβλήματα εἰς τὴν θέσιν τῶν παλαιῶν, τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ φαίνωνται, ὅτι εἶναι λελυμένα. Π. χ. ἀποφάσεις περὶ ζωῆς καὶ θανάτου εἶναι ἴσως περισσότερον πολυπλοκες παρὰ προηγουμένως καὶ ὑπάρχει μεγάλη σύγχυσις καὶ παρεξήγησις, ὅσον ἀφορᾷ τὸν καλύτερον τρόπον βοήθειας τῶν νέων στὰ προβλήματα γύρω ἀπὸ τὸ σὲξ καὶ τὸν γάμον.

Ἐτι περαιτέρω κοινωνικοὶ λειτουργοὶ ἀναλαμβάνουν μερικῶς ἀπὸ τοὺς ρόλους ἱατρῶν καὶ κληρικῶν.

Ὁ χρόνος εἶναι ὥριμος γιὰ μία ἐπανεκτίμησιν ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας καὶ οἱ σπουδὲς πού ἄρχισαν ἤδη εἰς τὸ Ἰνστιτούτον δεικνύουν ὅτι τὰ μέλη του εἶναι παρασκευασμένα γιὰ κάποιον καινούργιον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ διαπραγματεῦσθαι, μὲ προβλήματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀνθρώπων πού μπορεῖ νὰ εἶναι ἀσθενεῖς καὶ ἐνορῖται.

Παρόμοιοι ὀργανισμοὶ ὑπάρχουν στὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰς ἄλλας χώρας στὰ τελευταῖα χρόνια.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ προβλήματα τοῦ πόνου, ψυχικῆς ταλαιπωρίας, νόσου, ἀθλιότητος καὶ θανάτου ἀλλὰ ἐκ παραδόσεως ἰδέαι ἐπὶ τοῦ πῶς νὰ τοὺς βοηθήσωμεν ἐπὶ τὸ καλύτερον εἰς αὐτάς τὰς καταστάσεις, μεταβάλλονται. Ὅθεν ἡ ἀνάγκη γιὰ ἕνα σημεῖον συναντήσεως πού τὸ Ἰνστιτούτον ἔχει ἀρχίσει νὰ παρέχῃ».

Μετά τιμῆς

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἰατρός

Ν Ε Ο Ι Σ Υ Ν Ε Ρ Γ Α Τ Ε Σ

ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΑΛΟΣ Ο ΣΑΜΑΡΕΙΤΗΣ;

Χιλιάδες οί νεκροί στό πεδίον τής μάχης
γνωστοί καί άγνωστοί πεσμένοι καταγής.
.....
Πού είναι ό καλός ό Σαμαρείτης;
νά καθαρίση
νά χύση έλαιον

νά δέση
νά πανδοχεύη.
Πολλοί οί νεκροί στό πεδίον τής μάχης.
.....
Πολλοί κι' οί πληγωμένοι πού ζητοῦν.
ΚΑΤΕΡΙΝΑ Τ.

ΓΥΜΝΟΣ

«... ότι εΐσι λόγοι πολλοί πληθύνοντε; ματαιότητασ» (Έκκλ. Η' 11).

Μή συνηθίσησ σέ τέτοιεσ φωνέσ
νοσταλγικέσ
πού τραγουδοῦν μοιρολόγια
γιά πεθαμένεσ
στιγμέσ
γιά πράγματα πού δέν έμειναν.

Εΐναι μαῦροσ ήλιουσ
πού στεγνώννει.
Εΐναι μαῦροσ άγέρας
πού παγώννει.
Μή παίζεις μουτέσ τίσ φωνέσ
μή μιλάσ έτσι.

"Αφησε αυτό πού έφυγε
δέν τοῦ ήτανε
νά μείνη'
άνεύθυνα κι' άνεπαίσθητα
τό έχασεσ.
Μήν κλαΐσ.
Συνήθιζε ν' άφίνης
κάθε τι
πού έρχεται
καί φεύγει.

Τί μένει;
Τί γυρνά;
.....
...“Όσο έμείσ
φεύγομε
άσταμάτητα.
Χωρίς άποσκευέσ
Γυμνοί.
Συνήθιζε νά μένης
μέ τόν έαυτόν σου...
...μόνοσ...
Αυτόσ σου μένει...

Μέσα στήν έγκατάληψη
μέσοσ στήν άπιστία
μέσα στό θάνατο
μένεισ έσύ
χωρίς άποσκευέσ
Γυμνόσ.

...“Αν όχι έτσι
πώσ θα μπορέσης νά ζήσης...»

ΠΡ. ΜΑΤΖΑΡΙΔΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΟΥ

Ποθῶ νά τραγουδήσω
τό τραγοῦδι μου,
μά δέν μπορῶ!
Παράφωνοι οί άνθρωποι
μέ παίρνουν στό κοντσέρτο

τής παραφωνίασ τουσ.
Χάνω τήν άρμονία τῶν ήχων μου.
Καί ξεσπῶ στό μοιρολόι μου.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΕΣΜΕΛΗΣ
ΑΚΤΙΝΕΣ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1966

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου: «ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΜΟΥΤΖΑ — ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟΥ», 'Αθήναι 1965, σ. κε' + 167.

Μιά αξιόλογη, μιά άγνωστη, γυναικεία μορφή, τών άρχών του περασμένου αιώνας, μάς κάνει πλατειά γνωστή, τόσο για τήν ζωήν της όσο και για τὸ ἔργον της—κυρίως γι' αὐτὸ—ἡ ἔργασίαι τούτης τοῦ κ. Μ. Ἡ Σ. Μαρτινέγκου γεννήθηκε στήν Ζάκυνθο τὸ 1801 καὶ πέθανε νεωτάτη τὸ 1832. Στὴν Αὐτοβιογραφία της μάς δίνει ἡ ἴδια ὅλα τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ζωὴ της. Προικισμένη μὲ σπάνια διανοητικά καὶ πνευματικά προσόντα εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ ἀνατραφῇ μέσα σὲ οἰκογενειακὸ περιβάλλον «μὲ τὸ παλαιόν, θάρβαρον καὶ ἀφύσικον... ἦθος, ὅπου θέλει τὶς γυναῖκες ξεχωρισμένες ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἑταιρίαν», ὅπως γράφει ἡ ἴδια, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ οἰκογένειαι τῶν γονέων της ἀνῆκαν εἰς τὰς εὐγενεστέραις τῆς νήσου. Ὅταν ὅλαι αἱ προσπάθειαι της γιὰ ἀνώτερες σπουδὰς ἀπέτυχαν μελέτησε μόνη της ἐντατικὰ καὶ ἔδωσε δημιουργικὴν διέξοδον στοὺς τόσους πνευματικούς πόθους της μὲ τὴν ἀφοσίωσίν της στὴν συγγραφή καὶ τὴν τέχνη. Ἐγράψε δράματα καὶ ποιήματα, ἠσχολήθη μὲ μεταφράσεις ἀρχαίων κειμένων καὶ συνέταξε πραγματείας περὶ οἰκονομίας καὶ ποιητικῆς.

«Πρόκειται πράγματι περὶ ἐξαιρέτου γυναικείας μορφῆς... ἡ ὁποία προικισμένη διὰ σπανίων ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν προσόντων καὶ δι' ἰσχυρὰς καλλιτεχνικῆς διαθέσεως, ἐπέτυχεν—παρὰ τὴν σκοτεινὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ οἰκογενειακοῦ της περιβάλλοντος—νὰ ἀντλήσῃ ἐξ αὐτῆς τὸ φῶς καὶ νὰ δώσῃ ἔργον, διακρινόμενον διὰ τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν διανοητικότητα», γράφει ὁ συγγραφεὺς. Μέχρι τώρα τὸ μόνον δημοσιευμένον ἔργον της ἦταν ἡ Αὐτοβιογραφία της. Ὁ κ. Μ. εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ εὕρῃ στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ζακυνθίου λογίου Μαρίνου Σιγούρου ποιήματα της, κωμωδία μὲ τὸν τίτλον «Φιλάργυρος», πραγματείαν «Περὶ οἰκονομίας», ἀπόσπασμα μεταφράσεως τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐπιστολὴς της. Ὅλα αὐτὰ τὰ δημοσιεύει στὴν συνέχειαν τῆς ἔργασίας του ὁ κ. Μ. γιὰ πρώτη φορά. Ὅπως γνωρίζομε ἀπὸ τὸν πίνακα τῶν ἔργων της, τὸν ὁποῖον συνέταξε ὁ γιὸς της, ποιητῆς Ἐλισαβέτιος Μαρτινέγκος, ἡ Ἐλισάβετ Μουτζᾶ συνέγραψε ὀκτώ δράματα στὴν ἑλληνικὴ καὶ δέκα τέσσαρα στὴν

ἰταλικὴ γλῶσσα, τὰ ὁποῖα μέχρι σήμερα θεωροῦνται ὡς χαμένα. Καὶ εἶναι κρίμα, γιὰ τὴν Μουτζᾶ-Μαρτινέγκου εἶχε ἰδιαιτέρως κλίσι στὴν συγγραφή δραματικῶν κειμένων.

Ὁ κ. Μ. εἶναι γνωστός, ἀπὸ τὰ τόσα ἀξιόλογα καὶ ποικίλα δημοσιεύματά του, γιὰ τὴν ἱστοριοδιδικὴν του δραστηριότητα καὶ τὶς τόσες ἐπιτυχεῖς καὶ σπουδαῖες ἀνακαλύψεις του. Ὅτι ἦταν μεγάλη ἱκανοποίησις—καὶ εἶθε νὰ τὴν ἔχη σύντομα—νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ τὰ δραματικὰ ἔργα τῆς Ἐλ. Μουτζᾶ-Μαρτινέγκου καὶ νὰ μάς προσφέρῃ τὴν πρῆρη εἰκόνα τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς της.

Ε. Ε. Κ.

★

ΑΓΡΙΟΛΟΥΛΟΥΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΗΣ. Ἐκδόσεις Φιλοδοσιακῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν. Ἀθήναι 1965, σελ. 88.

Ἡ Φιλοδοσιακὴ Ἐνωσις Ἀθηνῶν μὲ τὴν ἔκδοσιν τούτου τοῦ βιβλίου μάς δίνει ἀληθινὴν χαρὰ. Γιατί ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος κλεισμένος στὶς πολιτεῖες μὲ τὰ ὄνειρα τῆς καθημερινότητος, τὴν μέριμνα καὶ τὸ μῶχθ, κλεισμένος στὶς παγερὲς κάμαρες τὶς καμωμένες ἀπὸ τσιμέντο καὶ σίδηρο ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ λίγο φῶς καὶ λίγο ἀέρα. Ἐχει ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ, νὰ καταμάθῃ τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ». Καὶ στοὺς ἀγρούς τῆς Ἐλλάδος, ἀλλὰ καὶ στοὺς πλέον πετρώδεις καὶ ξηροὺς τόπους, ἀνάμεσα στὰ θράχια, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀμμουδιὰς, στὶς βουνοπλαγιὰς καὶ πάνω στοὺς τάφους καὶ στὰ χαλάσματα, παντοῦ φυτρῶνουν τὰ ἀγριολούλουδα τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Αὐτὰ τὰ ταπεινὰ ἀγριολούλουδα ἐμφανίζονται μὲ ἀγάπη τοῦτο τὸ βιβλίον προλογισμένον ἀπὸ τὴν κ. Καίτη Ἀργυροπούλου μὲ ὠραῖες ἔγχρωμες εἰκόνες καὶ ἐπεξηγηματικὸν κείμενον τοῦ κ. Δ. Φοῖτου.

Λουλούδια γνωστὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμήρου, ποὺ μάς μιλεῖ γιὰ τὴν «κροκόπεπλον Ἡώ» καὶ τὸν «ἀσφοδελὸν λειμῶνα», ὅπου συγκεντρώνονται οἱ ψυχὲς τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ ποὺ μνημονεύονται ἀπὸ τὸ Θεόφραστο ἢ τὸν Διοσκορίδην, ὅπως ἡ Μαλάχη ἢ κηπευτικὴ (ἢ ταπεινὴ μολόχα), ἢ μῆκων ἢ ροιάς (ἢ γνωστότατη παπαρούνα) καὶ ἄλλα γιὰ τὰ ὁποῖα μάς μιλοῦν καὶ

νεώτεροι συγγραφείς, όπως το κρινάκι, ή ναυάδης Ίρις, το «χαριέστατον» αυτό είδος κατά την έκφρασι του Γεναδίου, που έδωσε τὸ ὄνομά του στή θέα τοῦ οὐρανοῦ τόξου, ἐμφανίζονται στὸ ὄραϊο αὐτὸ βιβλίον, γιὰ νὰ τὰ γνωρίσωμε καλύτερα καὶ νὰ τὰ ἀγαπήσωμε περισσότερο.

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν θεραπευτικὲς καὶ φαρμακευτικὲς ιδιότητες, ὅπως τὸ φρύγανον στοιβὴ τοῦ Θεοφράστου, ἡ γνωστὴ στοιβίδα, ποῦ ὁ Πλίνιος συνιστᾷ ὡς φάρμακο γιὰ τὶς αἱμοραγίες καθὼς μᾶς πληροφορεῖ τὸ βιβλίον, ἄλλα ὅπως ἡ κουμαριά, ἡ κόμαρος τῶν ἀρχαίων μᾶς χαρίζουν ἐδωδῖμους καὶ χυμῶδεις καρπούς.

Ὁ λαὸς μᾶς καθὼς ἀναφέρεται στὸν πρόλογο συνέδεσε τοὺς μύθους του καὶ τοὺς θρύλους του μὲ τὰ λουλούδια τῆς Ἑλλάδος, γιὰ νὰ στηλιτεύσῃ τὴν αὐτοϊκανοποίησι τοῦ Ναρκίσσου ἢ νὰ ἐμφανίσῃ τὴν ζηλοτυπία τοῦ Βορρά καὶ τοῦ Ζεφύρου ποῦ μὲ τὴν πνοή των παρέσυραν τὸ δίσκο τοῦ Ἀπόλλωνος μὲ ἀποτέλεσμα τὴ συντριβὴ τῆς ἰκεφαλῆς τοῦ Ὑακίνθου.

Ἡ ὁμορφία τους ἐνέπνευσε τοὺς καλλιτέχνες στὴν διακόσμησι τῶν ἀγγείων ἢ τῶν ναῶν κι' ἔτσι ἡ ταπεινὴ ἄκανθος στολίζει τὰ Κορινθιακὰ κιονόκρανα.

Ἀπὸ τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ μαθαίνωμε γιὰ τὸν ἀνεξάντλητο πλοῦτο τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος (πάνω ἀπὸ 6.000 εἶδη).

Δυστυχῶς στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τοῦ μπετόν καὶ τῆς τεχνολογίας πολὺ λίγο προσέχουμε τὰ θαύματα αὐτὰ τῆς φύσεως ποῦ μᾶς μιλοῦν τόσο εὐγλωττα μὲ τὴν ὁμορφιά τους, τὴ δροσιά καὶ τὸ ἄρωμά τους γιὰ τὸ θαῦμα τῆς Δημιουργίας. Ξεχνᾶμε ὅτι «οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλλετο ὡς ἐν τούτων».

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔρχεται νὰ μᾶς ὑπενθυμίῃ μὲ τὴν ὄραϊα καὶ καλαισθητὴ ἐκτύπωσι, τὶς ἐγχρωμες εἰκόνες καὶ τὸ ζωντανὸ κείμενο τὸ ὄραϊο αὐτὸ βιβλίον ποῦ κυκλοφορεῖ καὶ σὲ ἀγγλικὴ μετάφρασι τῆς κυρίας Π. Χαριτωνίδου.

Χ. Κ.

★

Προβληματίζεται καὶ προβληματίζει ὁ Παντελῆς Εὐθυμίου στὴν ποιητικὴ του συλλογὴ «ΕΚΡΗΞΗ» ("Ἐκδοσις «Τέχνη»—Ρόδος, 1965). Ἀναζητᾷ τὴν οὐσία τῆς ἀλήθειας. Τὸ σπέρμα τῆς ἀρχῆς. Πασχίζει ν' ἀνοίξῃ τὰ παράθυρα «νὰ γίνῃ σπίτι ἐτοῦτο τὸ παράθυρο». Νὰ φτάσῃ τὸ λεύτερο οὐρανὸ. Λεύτερο ἀπ' τὰ θαμπὰ τζάμια τῆς γήινης ὄρασης καὶ τὰ σύννεφα τῆς σκοτεινῆς δοξασίας.

Αὐτὰ τὰ τζάμια κι' αὐτὴ ἡ δοξασία εἶναι τὰ δεσμά μᾶς. Μόνοι μᾶς φυλακίζό-

μαστε. Μόνοι μᾶς κρύβουμε τὸ φῶς. Τὰ χελιδόνια ἔρχονται τὴν ἀνοιξη. Καὶ μεις κρατᾶμε κλειστά τὰ παράθυρα. Ἐκεῖνα τιτιβίζουν χαρσόμενα τὸ πανηγύρι τῆς δημιουργίας. Καὶ ἐμεῖς μένουμε ἄκόμα μὲ τὴ γεύση τοῦ χειμῶνα. Κι' ὅμως «εἶναι ὁμορφοὶ ὅλοι οἱ δρόμοι τῆς ζωῆς ποῦ πάνε ἀτέλειωτοι». Ὅχι γιὰ τὴν περιπλάνηση. Γιὰ τὴν γεύση ποῦ δίνει τὸ ταξίδι. Μὰ γιὰ τὴν πορεία. Γιὰ τὸ χρέος:

Στὴν κορφὴ τῆς ἀχτίνας (ἐτούτη εἶναι ὁ δρόμος μας)
στὴν κορφὴ τοῦ οὐρανοῦ, εἶναι ἡ πλατεία μας
στὴν κορφὴ τοῦ ἡλίου σὰν φτάσουμε
καὶ τὸν δοῦμε κατάματα
θὰ ξεκρεμάσουμε ἀπ' τὸ λαιμὸ μᾶς τὶς σφεντόνες
νὰ σπάσουμε τὰ κρύσταλλα ποῦ τύλιξαν τὴν ἡμέρα
θὰ πετροβολήσουμε σωστά καὶ θὰ ματώσουμε
τὴν κολασμένη ἐπιφάνεια.

(Πορεία)

Τὰ φαινόμενα δὲν εἶναι ἡ οὐσία. Δὲν εἶναι ἡ ζωὴ. Εἶναι ἡ φλοῦδα. Ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ εἶναι σωστὴ, πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ θάνατο. Ἀπὸ τὴν ὄρα μὴδέν. Νὰ φτάσῃ στὴν ἀντίπερα ὄχθη. Ἐκεῖ ποῦ καταγωγάζει τὸ φῶς. Ἐκεῖ ποῦ ἡ ψυχὴ εἶναι λεύτερη ἀπὸ τὶς μνήμες καὶ τὶς δοξασίες. Στὴν ἀρχικὴ τῆς ὑπόστασι. Ὅπως βγήκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πλάστουργου. Τότε ὁ ἀνθρώπος μπορεῖ νὰ ζεῖ ἀληθινὰ λεύτερος καὶ σωστός:

Γελῶ σ' ὅτι κινεῖται
προσεύχομαι σ' ὅτι πέθανε ἀφοῦ γέννησε.

.....
Μένω σὰν ποῦ μένει ἡ ἁρμονία
στὶς πέτρες τῆς οἰκοδομῆς
ἐκείνης ποῦ στέκει καὶ τώρα ἄκόμα
κι' ἄς ξέπλυνε ἡ βροχὴ ὅλο τὸ χῶμα
ὅλο τὸ χῶμα...

(Θάνατος σπόρος)

Ἡ «ἔκρηξη» τοῦ κ. Ε., πέρα ἀπ' τὸ σωστὸ προβληματισμὸ, κλείνει στίχους ἰσάξια δουλεμένους, μὲ αἴσθησι τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ρυθμοῦ, μὲ βιωματικὲς προεκτάσεις καὶ λυρικό περίβλημα.

★

Ὁ Φίλων Αἰθιόκιος στὴν ποιητικὴ σύνθεσι «ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ ΜΑΣ ΤΑ ΛΕΥΚΑ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ» (Τρίκκαλα, '65) ἔδωσε ἐνεστωτικὸ χαρακτῆρα στὶς μνήμες καὶ

τά ιδανικά, πού συνθέτουν τὸ πνευματικό μας σύνολο. Τὸ ἑλληνικό πνεῦμα μένει ἀλώθητο στὴν διαδρομὴ τοῦ χρόνου. Καὶ συμπληρώνεται μὲ τ' οὐρανοῦ τὴν ἀποκάλυψη. Ὁ στίχος, σωστός καὶ λυρικός σὲ τόνο χαμηλὸ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κραυγές καὶ μεγαλοστομίες, ὑποβάλλει καὶ συγκινεῖ. Ἄν οἱ προεκτάσεις ἔφταναν ὡς τὸν προβληματισμὸ καὶ ἡ ἐνεστωτική μεταφορά πέραγε στὸν μεταφυσικὸ χῶρο, κί' ὄχι στὴν ἀπλή παραδοχὴ, ἡ ποίηση τοῦ κ. Αἰθικοῦ θὰ ἦταν ἀναμφισβήτητα ὀλοκληρωμένη.

★

Λιτὸς καὶ σωστός ὁ στίχος τοῦ Γιάννη Ἀνδρικόπουλου στὴν «ΩΔΗ ΣΤΟΝ ΚΕΝΕΝΤΥ» (Ἐκδόσεις: Φωνὴ τοῦ Αἰγίου—1965). Στίχος ἀπέριττος, καθὼς ταιριάζει σὲ ἀνδρείους. Σὲ κείνους πού θυσιάζουν τὴ ζωὴ τους γιὰ τοῦ ιδανικοῦ τὴν πραγμάτωση. Νὰ σαρκωθεῖ τὸ ὄνειρο. Νὰ φανεῖ πάλι ὁ ἥλιος στὶς γειτονιές τῆς γῆς. Ναρθεῖ τὸ χαμόγελο στὰ παιδικὰ χεῖλη.

Αὐτὴ ἡ ὀφειλόμενη μνήμη στὸν ἄνθρωπο πού κατέθηκε «στοὺς ἔρημους πέντε δρόμους τῆς ἀνθρωπότητας» καὶ περιμάζεψε,

Μέσα ἀπὸ τὴ φοβέρα καὶ τὴ συμφορὰ
τῆ μικρῆ, κλαμένη μας Εἰρήνῃ
πούχαν τρομάξει τ' ἀστροπέλεκτα τῆς
καταιγίδας,

μᾶς ξαναφέρνει πίσω στὶς τραγικὲς ὥρες πού πέρασε μαζί του ἡ ἀνθρωπότητα. Καὶ ζωντανεῖ μπροστὰ μας τὸν γενναῖο, πού ἀντιστάθηκε στὸν γεννοκτόνο θάνατο τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκείνον πού τώρα:

Στρουθὶ τ' οὐρανοῦ
ραμφίζει
ἀπὸ τὴ θεϊκὴ παλάμη τοῦ Πλαστοουργοῦ
τὰ ψίχουλα τῆς εὐδαιμονίας...

★

Ὅσο κί' ἂν περιμένει ὁ Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου, δὲν θὰ πάρει καμμιά ἀπόκριση σὲ κείνα πού βασανίζουν τὴν σκέψη του, ἂν δὲν κλείσει «ΤΟ ΡΗΓΜΑ» πού ἀνοίξε μόνος του ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὴν μεταφυσικὴ πραγματικότητα. Οἱ πόλοι πού κινεῖται, σ' ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματά του, εἶναι δύο: Ἡ ὕλη καὶ τὸ μηδέν. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο καταλήγουν στὸ ἴδιο τέλος: Τὸ τίποτα. Αὐτὴ ἡ μηδενιστικὴ θέση τοῦ ποιητῆ—κί' ὅταν ἐπικαλεῖται τὸ Θεό—τοῦ ἀφαίρει τὴν δυνατότητα νὰ ἰδῇ καθαρὰ τὴν πραγματικότητα. Στὸ τέλος, ὅπου δὲν κυριαρχεῖ τὸ τίποτα, τὰ σκεπάζει ὅλα τὸ ἄγχος. Καὶ

ἡ ψυχικὴ ἀντίσταση μειώνεται στὸ μηδέν, «Τὸ ρήγμα» (Ἐκδόσεις Φέξη) δὲν εἶναι παρά ἄρνηση· ὄχι θέση. Κρίμα πού κλείνει τόσο καλοδοουμένους στίχους.

★

Σωστὴ ἡ φιλοσοφικὴ καὶ κοσμοθεωριακὴ θέση τοῦ Παν. Γ. Φαρμακόπουλου στὴν ποιητικὴ συλλογὴ του «ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ» (Ἀθῆναι 1966). Κοιτάζει τὰ ἐνεστώτα πράγματα καὶ τὸν παρόντα χρόνο κάτω ἀπὸ πρίσμα αἰσιοδοξίας καὶ μεταφυσικῆς παραδοχῆς. Λυπᾶμαι πού δὲν μπορῶ νὰ πῶ τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ στίχο του. Ἐδῶ πλεονάζει ὁ ἐγκεφαλισμὸς καὶ λείπει τὸ συναίσθημα. Τὸ λυρικό στοιχεῖο εἶναι λιγοστὸ καὶ σχεδὸν ἀπουσιάζει τὸ προσωπικὸ ὄφος. Κί' ὅμως ὁ κ. Φ., πρέπει νὰ ἔχει πολλὲς δυνατότητες, ὅπως τοῦλάχιστον ἀποδείχεται ἀπὸ μερικὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς, πού εἶναι θαυμάσια καὶ σὰν οὐσία καὶ σὰν μορφῆ.

★

Νὰ εἶσαι κάτω ἀπὸ τὸν αὐγουστιάτικο ἥλιο καὶ νὰ σὲ καίει τὸ λιοπύρι. Νὰ θρίσκεται στὴν ἀντίπερα ὄχθη τὸ νερὸ καὶ σὺ νὰ μὴν μπορεῖς νὰ τὸ φτάσεις. Νὰ τὸ κοιτάξεις μὲ φριγμένα τὰ χεῖλη, μὲ στεγνὸ λαρύγγι. Τὸ θάραθρο νὰ ἐξουσιάζει τὸ πέρασμα, νὰ σοῦ κόβει τὸ δρόμο. Καὶ ἡ λαχτάρα σου, νὰ σῆσεις μέσα σου τὴ φωτιά νὰ γιγαντώνει, νὰ γίνεται ἀγωνία.

Αὐτὴ τὴν ἀνελέγητὴ πάλι ζωντανεῖ ὁ Βαγγέλης Γρατσέας στὰ διηγήματα πού ἔκλεισε στὸ βιβλίο του «ΔΙΨΟΥΣΑ» (Ἀλεξάνδρεια 1965). Ἐνα ἑσωτερικὸ κονταροχτύπημα, μὴ πορεία Σουίπου. Νὰ τραβᾷ τὸν ἀνήφορο, νὰ φτάνεις σχεδὸν στὴν κορφῆ. Ἐτοιμος νὰ θεμελιώσεις τὸ πνευματικὸ σου περισκόπιο καὶ ἡ πέτρα νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ χέρια σου.

Ζωντανὴ ἡ ἀφήγηση, σωστὴ ἡ γλῶσσα. Μαστορικὸ πελέκημα τοῦ λόγου. Καὶ οἱ ἰδέες θαλμένες σὲ κανάλι. Ὅμως, γιὰ νὰ διαβεῖς τὸ πέρασμα—τὸ πέρασμα πού ἐξουσιάζει τὸ θάραθρο, νὰ φτάσεις στὴν ἀντίπερα ὄχθη μὲ τὸ νερὸ—χρειάζονται φτερά νὰ πετάξεις. Ἀλλιῶς θὰ μείνεις κολημμένος στὴ λάσπη καὶ τὸ λαρύγγι σου θὰ καίγεται ἀνελέγητα, καθὼς θ' ἀντικρύζει τὶς πηγές τῶν ὑδάτων. Τότε θὰ ἐπιναλαμβάνεις καὶ σὺ τὰ λόγια τοῦ συγγραφέα: «Ἀνάσκελα ξαπλωμένος, παρακάλεσα τὸ Θεὸ νὰ ρίξει μερικές σταγόνες βροχῆς στὴν ἀποστεγνωμένη μου γλῶσσα» (σ. 42).

Ἄπεγνασμένη ἰκεσία...

Ἐπίκαιρο τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κωνστ. Γ. Παπαγεωργίου: «**Ἡ ΞΕΝΗΤΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ**» (Ἐκδόσεις: Εὐθ. Χριστοπούλου, Ἀθήναι 1966). Καυτὸ τὸ θέμα στὴν παρούσα στιγμή. Ἡ μετανάστευση ἔγινε στὶς μέρες μας ἡ μεγάλη αἱμοραγία τῆς φυλῆς μας. Οἱ νέοι ξενιτεύονται. Κοντεύουν ν' ἀδειάσουν τὰ χωριά. Ἡ γῆς μένει χέρσα. Τ' ἀμπέλια ἀκλάδευτα. Δὲν ὑπάρχουν πιά χέρια. Τόσο μεγάλη εἶναι τούτη ἡ αἱμοραγία, πού, στὴν Κρήτη, φέρανε Σπανιόλες νὰ μαζέψουν τίς ἐλλῆς. Σὲ λίγο, στὰ σπίτια θὰ λαλήσουν κουκουβάγιες.

Κι' ἄλλοτε ξενιτεύονταν οἱ Ἕλληνες. Στὸ αἷμα τους ὁ ξενιτεμὸς. Αἰώνιος Ὀδυσσεὺς ὁ Ἕλληνας. Μὰ τότε γιὰ ἄλλη αἰτία. Κι' ἄλλοι οἱ καρποὶ τῆς ξενιτιάς γιὰ τὸν ξενιτεμένο καὶ τὴν Πατρίδα. Σήμερα ὁμως; Τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ σήμερα...

Ὁ κ. Π. μὲ τὸ βιβλίον του βοηθάει τὸν ἀναγνώστη νὰ καταλάβει καλὰ τὸ μεγάλο μεταναστευτικὸ πρόβλημα. Ἡ ἱστορικὴ διερεύνηση δὲν ἀποστεώνει τὸ θέμα. Τὸ ζωντανεύει. Ὁ σ. κατέχει τὴν μαστοριά νὰ κερδίζει τὸν ἀναγνώστη ἀπ' τὶς πρώτες σελίδες. Καὶ νὰ τὸν τοποθετεῖ σὲ σωστὴ θέση μπροστὰ στὸ πρόβλημα. Ὅχι αὐτὰπάτες. Ἀλλὰ ξέθαμπο κύτταμα μέσα ἀπὸ διάφανη διόπτρα. Τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα πού χρησιμοποιεῖ, δὲν ὠραιοποιοῦν τὴν ξενιτιά. Τὴν κάνουν πιὸ πικρὴ πιὸ ἀβάσταχτη. Δὲν ἀγαπᾶς τὸν ξενιτεμὸ. Κατανοεῖς τὸ μεταναστευτικὸ πρόβλημα. Μπαίνεις σὲ χίλιες σκέψεις γιὰ τούτη τὴν αἱμοραγία.

Ἀξίζει νὰ διαβαστεῖ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Π. ἀπ' ὅλους ἐκείνους, πού πονᾶνε ἀκόμα τοῦτον τὸν δύσμοιρο τόπο.

★

Ὁ κ. Θεοδόσης Σπεράντσας στὸ βιβλίον του: «**Ὁ ΣΑΜΟΥΗΛ**» (Ἀθήναι 1965), ζωντανεύει τὴν ἠρωϊκὴ μορφή τοῦ Καλόγηρου, πού δόξασε μὲ τὸ μαρτυρικὸ του θάνατο τὸ Κοῦγκι. Ὅλοι ξέρουμε τὸ μαρτύριο τοῦ Σαμουὴλ ἀπ' τὰ μαθητικά μας κιόλα χρόνια. Τὸ ποίημα

τοῦ Βαλαωρίτη ἔχει χαράξει μέσα μας ἄσβεστη τὴ μορφή του. Καὶ ἡ ἠρωϊκὴ του πράξη μᾶς αἰχμαλωτίζει.

Ὁ κ. Σ., μὲ ἱστορικὴ ἀκρίβεια, μᾶς τοποθετεῖ μπροστὰ στὸ Σαμουὴλ καὶ τὰ γεγονότα. Ἡ ἀφηγηματικὴ του δύναμη καὶ τὸ γλαφυρὸ ὕφος μᾶς κάνουν νὰ συγκλονιστοῦμε καθὼς σαρκώνεται μπροστὰ μας —μέσα ἀπὸ τὸ μᾶκρος τοῦ χρόνου— ὁ φλογερὸς Καλόγηρος, πού ἀγάπησε πολὺ τὸ Χριστὸ καὶ τὴν Πατρίδα.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

Μητροπολίτου Ἀξώμης ΝΙΚΟΛΑΟΥ: «**Δικαιοῦται ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας νὰ κηρύξη τὸν Πατριάρχην ἔκπτωτον**»; Μελέτη κανονικῆ. Μητροπολίτου πρ. Λήμνου ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΤΕΣΗ: «**Ἐγκύκλιος**». Ἀθήναι 1966.

Ἀρχιμ. ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΛΟΡΑΝΔΟΥ: «**Ὁ κόπος τῆς ἀγάπης**». Ἀθήναι 1965.

ΣΤΥΛ. Σ. ΜΠΑΓΙΡΑΚΤΑΡΗ: «**Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'** καὶ ἡ μετάφρασις τῆς Ἀγ. Γραφῆς». Ἀθήναι 1965.

Ἀρχιμ. ΚΑΛΙΝΙΚΟΥ Ι. ΚΑΡΟΥΣΟΥ: «**Ψυχικὴ καταιγίδα**». (Τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ) Ἐκδόσεις ἡ Χρυσόπηγῆ. Ἀθήναι 1966.

ΑΔΑΜ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ: «**Πραγματικότητες**», τεῦχος Α'. Ἀθήναι 1965.

Ἀρχιμ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΕΛΕΓΚΑ: «**Ἱερατικοὶ στοχασμοί**». Πειραιεὺς 1965.

ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ: «**Sursum corda**» (ποιήματα) Θεσσαλονίκη 1965.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Σ. ΓΙΑΜΝ. Καστέλλι Κισιάμου. Ἐνδιαφέρουσες οἱ σκέψεις σας γιὰ τὴν αἰσθητικὴ. Σὰς παραπέμπομεν στὴν ἄφθονη ἐλληνικὴ καὶ ξενὴ βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἠμπορούσατε νὰ προσφέρετε μιὰ βοήθεια γιὰ τὴ καλαισθητικὴ ἀγωγή καὶ στοὺς μαθητάς σας.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «**ΑΚΤΙΝΕΣ**». Ἐκδόσεις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «**Ἀκτίνες**». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκη: Ἀγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθήναι (114). Ἐτήσια συνδρομὴ δρχ. 70, ἐξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν επιστρέφονται.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

A. ISABERT

Α'

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τιμή δραχ. 25

Β'

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΠΟ ΕΝΟΣ ΕΩΣ ΕΞΗ ΕΤΩΝ

Τιμή δραχ. 25

Γ'

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Τιμή δραχ. 30

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Μ. Β. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

(Έκδοσις Larousse)

Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

Παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικῶ «Ἀκτῖνες», Ἀκαδημίας 45, τηλ. 624-233.

Μόλις εκκυκλοφόρησε.

54

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Υ π ò

᾿Αρ. Α. ᾿Ασπιώτη

Ψυχιάτρου

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

1. Τὸ παιδί πού μένει μωρό
2. Πιπίλισμα, ὄνυχοφαγία
3. Νυκτερινὴ ἐνούρησις
4. Τὸ παιδί πού δὲν θέλει νὰ φάγη
5. Ὅταν οἱ ἀδελφοὶ φιλονεικοῦν
6. Αἱ δυσκολίαι τοῦ πρωτοτόκου
7. Τὸ μοναχοπαίδι
8. Υἱοθετημένα παιδιὰ
9. Τὸ πειραχτήρι
10. Τὰ παιδιὰ πού θέλουν νὰ ἐπικρατοῦν
11. Παθητικὰ παιδιὰ. Ὑπερενεργητικὰ παιδιὰ
12. Ἄλλαι ἀνωμαλίαι τῆς συμπεριφορᾶς: ὁ ἀνυπαικοσύνη, ἡ ὄνειαροφιλία, ἡ ἀπειθαρχία, αἱ ταλαντεύσεις τῆς διαθέσεως, ἡ σκληρότης, ἐπιθετικότης, μικροὶ τύραννοι
13. Οἱ τίτλοι «καλοαναθρεμμένον» καὶ «κακοαναθρεμμένον» παιδί
14. Ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὴ μητέρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Αἱ ΠΟΙΝΑΙ

1. Εἰσαγωγή
2. Ἡ εἶα καὶ ἡ ἐλευθερία πρόβλημα τοῦ παιδαγωγοῦ
3. Θεωρία τῆς ποινῆς
4. Ποῖαι αἱ συνέπειαι τῶν ποινῶν
5. Θεραπευτικὴ ποινὴ
6. Πῶς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἡ τιμωρία
7. Τὰ τέσσαρα βασικὰ στοιχεῖα τῆς δικαίας τιμωρίας
8. Ἡ σωματικὴ ποινὴ
9. Ἐνας κώδιξ τῆς ἀγωγῆς
10. Τὸ πρόβλημα τῆς ποινῆς εἰς τὸ σχολεῖον
11. Διὰ τὴν δημιουργίαν ἠθικῆς συνειδήσεως
Βιβλιογραφία

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ ἐπιβιοπωλεῖα. Τιμὴ δολ. 19.

Παραγγελία: Γραφεῖα Περιοδικῶ «Ἀκτίνες», ᾿Ακαδημίας 45, τηλ. 624-233.